מעריב
סופשבוע
כ"א בחשון, תשמ"ח 13.11.1987

דו"ח מעריב
האזרח הדפוק

מרצ'לו מסטרויאני,
מגדל הדבורים.
איטלקי מדבר יוונית
בסרט חדש.

האזרח הדפוק במשרד הרישוי. תחקיר ■ יוסק'ה בלי תיק ■ רן כהן, נולד לצרות ■ השיטה על פי אוריין ■ קורצווייל. תנ"ך ופשטידת תרד ■ כדורסל. דרבי ישראלי נטו ■ מנשה קדישמן. שטח פרטי ■

מבצע: חמים וטעמים=פרסים

עכשיו ההזדמנות ליהנות מכל 8 הסוגים של חמים וטעמים אסם ולזכות בפרסים.

הפרס הגדול בהגרלה המסכמת:

מטבח mobilia מושלם של [illegible]רים

המטבח האמריקאי האמיתי

תשלובת הריהוט הגדולה בישראל

הכולל: משטח עבודה עם ציפוי פורמייקה, כיור אמאייל של חברת "נירוסטה", תנור אפיה וכיריים, הרכבה.
בתום המבצע יוגרל הפרס הגדול בין כל המעטפות המכילות 8 אריזות של "חמים וטעמים".

איך משתתפים גם בהגרלת הפרס הגדול וגם בהגרלה החודשית:

קנו בחנות את שמונת סוגי "חמים וטעמים" של אסם וצרפו לכל מעטפה 8 אריזות ריקות ושלמות (אריזה אחת מכל אחד מ-8 הסוגים של "חמים וטעמים").
מלאו את כל הפרטים שבתלוש, השלימו הסיסמה, גזרו אותו או העתיקו את כל הפרטים שבתלוש לדף נייר והכניסו למעטפה.
סמנו בגדול על המעטפה את הספרה 8 ושלחו את המעטפה אל: אסם, "מבצע חמים וטעמים" ת.ד. 1458 תל-אביב 61014
ככל שתשלחו יותר מעטפות, כך יגדלו הסיכויים שלכם לזכות. כל מעטפה כזאת תשתתף גם בהגרלה החדשית כמפורט להלן:

כל חודש יוגרלו פרסים

- ■ מקרר - 4700 XL ■ מקפיא - 5000 XL
- ■ 2 מדיחי כלים PONY ■ 3 תנורי מיקרוגל TS 650
- ■ 4 מיקסרים + פוד פרוססור ■ 5 שואבי אבק 1000

אמקור

איך משתתפים בהגרלה החודשית:

קנו בחנות תבשילי "חמים וטעמים" של אסם לפי בחירתכם וצרפו לכל מעטפה 2 אריזות ריקות ושלמות של "חמים וטעמים". מלאו את כל הפרטים שבתלוש, השלימו הסיסמה, גזרו אותו או העתיקו את כל הפרטים שבתלוש על דף נייר והכניסו למעטפה. שלחו את המעטפה אל:
אסם "מבצע חמים וטעמים" ת.ד. 1458 תל-אביב 61014
ככל שתשלחו יותר מעטפות, כן יגדלו הסיכויים שלכם לזכות.

שם ושם משפחה ______

רחוב ______ מס' ____ ישוב ______ מיקוד ______

השלימו את הסיסמה: חמים ו_ _ _ _ יותר מתוספת

ראיתי/גזרתי התלוש מעיתון ______

זה טוב זה אסם

הגרלה ראשונה 27.12.87

ההגרלות תערכנה במכונות כשיג רואה החשבון, ע"י חברה ונציג משרד הפרסום. לזוכים ישלחו הודעות לפי הכתובת שבתלוש. ההשתתפות אסורה על עובדי אסם והחברות השלוחות ועובדי פרסום אריאלי. תקנון המבצע יישלח לפי דרישה.

יקרי ערך ממוצרי אמקור

"חמים וטעמים" יותר מתוספת!

סופשבוע
כ"א בחשון, תשמ"ח 13.11.1987

© 1987 כל הזכויות שמורות ל"מעריב"

This Magazine is a Supplement to Maariv International Edition

עורך: צבי לביא
עריכה: דניאלה בוקשטין
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבות: יעל תורן
שרי אנסקי
גרפיקה: נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

קוראים יקרים,

שני הדיוקנים הפוליטיים במוסף באים משני הקוטבים של המפה. השר בלי תיק יוסף שפירא מימין וח"כ רן כהן משמאל. המכנה המשותף: שניהם לא במוקד העניינים, אבל עושים חדשות. מסוג אותם סיפורים שהתקשורת אוהבת, כאלה שמחוללים רעש לשעה, ונשכח לאחור לא יותר מסערה במים עומדים. כך שפירא, אחרי הסיפור של 20 אלף דולר לכל ערבי שיסכים לטרנספר. אמר, לא אמר, נוטע בערך או עליד – העיקר שיש סיבה למסיבה. כהן, אחרי התלונה האחרונה למשטרה על אריק שרון, עם עוד מלחמה קטנה בסדרה על טוהר הרשויות.

איש בחדשות, לא חשוב למה, מעניין לדעת עליו מעבר לעניין הנוער. למשל, מה עושה בממשלה שר בלי תיק, בלי אחריות מיניסטריאלית? יאיר לפיד מביא רשימת מצאי: דואג לדמוגרפיה, לאסירי המחתרת, לתגורות בטיחות בעיר. בזמנו הפנוי דץ להנהגת המפלגה. הסיפור האישי של רן כהן, מאת יעל פז־מלמד, מגלה פן נסתר לא ידוע, של ילד שנולד בעיראק ונדרש לחצות ברגל מדבריות והרות כאשר הוברח לארץ. מלד לצרות. הן רודפות אותו, או שהוא נודד אותן לאחרים. לא מפחד מכלום. אפילו לא משרון. חבריו מקווים עם במסע הזה לא יאבד את הצפון.

אירופה ניקוי האורוות. התחקיר הפותח את המוסף חושף את השערוריות במשרד הרישוי שקורבנותיה הם 60 אלף הממתינים למבחן נהיגה. תחקיר ראשון בסדרת "האזרח הדפוק", שראשיתה במוסף המיוחד שהוציא "מעריב" לפני 7 חודשים ונתבקש לו המשך.

המבקר וחוקר הספרות פרופ' ברוך קורצווייל ז"ל קבע את ש"י עגנון על המפה והלך אימים על דור הסופרים שצמח עם המדינה. לפני 15 שנה שלח יד בנפשו, מתוסכל עד מיואש. עד כמה היה האיש הזה נורא באמת? בימים אלה הוציאה אוניברסיטת בר־אילן, שהוא היה בין מייסדיה, קובץ חושפני של מכתבים שקורצווייל החליף עם עגנון ואורי צבי גרינברג. מיכל קפרא הלכה אל תלמידיו ומכריו לשחזר את האדם והם ציירו לה דמות ססגונית של איש קצוות ומוזרויות. המשקע שנותר מעלה הרבה חיוכים. אפילו התפרצות כעסנית שלו על סטודנטית בחריון שבשעתה אולי גרמה כמעט להפלה, מעוררת גיחוך בטווח השנים. מסתבר שהאצבע שהחזיקה בעט הביקורת היתה רכה ופגיעה מחציפורן.

צבי לביא

בשער: מרצ'לו מסטרויאני.
כתבה בעמ' 44–44.

6 משרד הרישוי. נכשל בטסט
מאת אביבה מין

10 יוסקה בלי תיק
מאת יאיר לפיד

14 מלך לצרות
מאת יעל פז־מלמד

18 השיטה על־פי אוריין
מאת כילי מוסקונה־לרמן

23 כבת זה יוראה
מאת יהונתן גפן

24 קורצווייל
מאת מיכל קפרא

31 טיול "סופשבוע",
בעקבות הסתוויות
מאת נילי פרידלנדר

32 שלום על כתפינו
מאת אריק הניג

35 לאכול בחוץ
מאו"ל

36 שטח פרטי,
מנשה קדישמן
מאת נורית ברצקי

39 שיפודים
מאת מאיר עוזיאל

44 לא מלקק דבש
מאת עירית שמגר

46 החשיפה הגדולה
מאת יהודית חנוך

58 הורוסקופ

59 פנטהאוז
מאת יגאל לב

60 "מעריב" לפני 35 שנה
בעריכת גבריאל שטרסמן

מבט עולמי

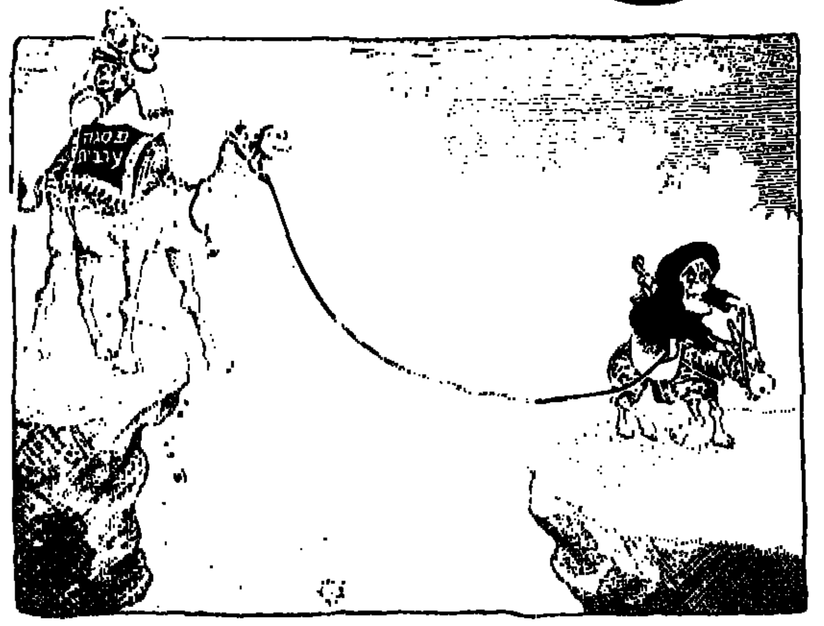

"איזה הבדל בין ההיסטריה במערב ליציבות הכלכלית שלנו"

נקאסונה מעביר את השלטון ביפאן לראש הממשלה החדש

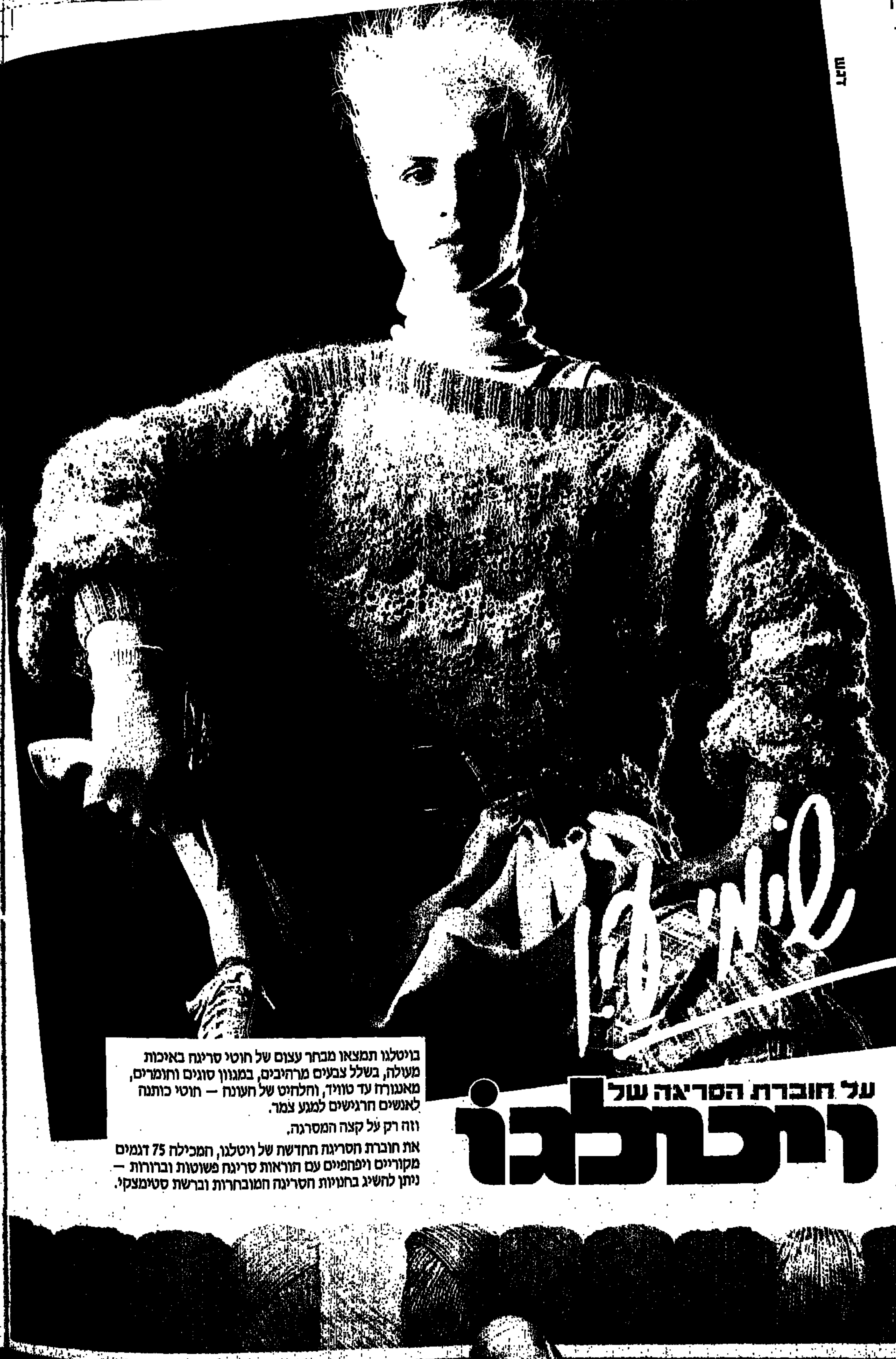

משרד הרישוי. נכשל בטסט

כ־60 אלף תלמידי נהיגה בארץ ממתינים לטסט בין 3 ל־8 חודשים, תלוי באיזור. קורבנות של שיטה כפויה ושרירותית לקביעת התור למבחנים. המורים בין הפטיש לסדן. מאשימים את אגף הרישוי בתיפקוד לקוי. יש סכסוך עם הרבה אדישות, אטימות וזילזול. המנהל האחראי, מינוי פוליטי, אומר שאין בעיה. והשר הממונה נינוח. משרד התחבורה אינו מסוגל להעניק לאזרח שרות אלמנטרי, כמעט אוטומטי במדינות רבות. נדמה שבצד הרפואה השחורה והחינוך האפור מתפתחת אצלנו גם הוראת נהיגה שחורה אפורה; וגם כאן, כמו בפרשת השב"כ, יש תחום דימדומים פרוץ לפעולות לא־חוקיות של "מאכרים" ו"מסתדרים" למיניהם. תחקיר ראשון בסדרה.

מאת אביבה מץ

תורים מתמשכים בחצר משרד הרישוי בנתניה (למטה) ושיעור נהיגה מקרי (מרכז). מילכוד מתסכל. (צילומים: נאור רהב).

"ידעתי שבין טסט לטסט מחכים כשלושה חודשים, לכן לא התחלתי עם זה עד שהשלמתי את כל התארים באוניברסיטה. זה הסקנדל. שאני צריכה לפנות לי שנה לפחות כדי לקבל רשיון נהיגה. אני כבר לא מדברת על הכסף שזה עולה. חשוב לי יותר הזמן שאני מבזבזת. זו בעשלה לא נורמלית בשרות לאזרח. ממש רואים את הזלזול".

ה פרק הראשון של "האזרח הדפוק" פותח סידרת תחקירים הנוגעים לחיי יומיום שלך ושלי. האזרח הישראלי משלם המיסים והמשרת במילואים, נשחק יותר ויותר תחת מכבש הביורוקרטיה הפקידותית והפוליטית. אצלנו נשתרר זה מכבר מצב של דיקטטורת־פקידים. כמו היו שועי־עולם, הם מתעלמים ממרומי לשכותיהם מהצרכים והמצוקות של האזרח הפשוט. אין חדש במצב הזה. גם מדינות נאורות בעולם המערבי סובלות מפגעי המינהל הציבורי שאינו עומד על רמה נאותה, אלא שאצלנו, כמו בכל התחומים, הדברים בולטים וקיצוניים הרבה יותר.

בקו העימות של חיי היומיום עומדים אתה ואני, סובלים וממשיכים. אנחנו, בני משפחותינו או מכרינו, ממתינים חודשים בתור לטסט, מזיעים בפקקי תנועה מיותרים, מתייסרים בתורים לפני גזברות העירייה ומס הכנסה, ונאלצים לעבור מסלול מכשולים מעצבן בכל פעם שאנחנו נזקקים לאישור בכתב מרשות ממשלתית כדי לייבא לכאן או ליצא לחו"ל. וכמובן מבלי להזכיר את התורים בקופת החולים, חברת בזק או במוסדות דומים. בשבועות הקרובים נגיע גם לשם, נתאר את תמונת המצב, נשתדל לחשוף עובדות חדשות ולהפיק לקחים שאולי יסייעו לך ולי.

אבל הבעיה איננה קשורה רק למחדלי הביורוקרטיה, הפן המדאיג של התופעה נוגע לציבור הרחב ולא רק לפקידות. האזרח הישראלי מצטיין באדישות ובחוסר מעש. זו תופעה ההולכת ומתרחבת בשנים האחרונות ואם תרצו היא באה עכשיו לידי ביטוי בוטה עכשיו באלם הכללי נוכח השביתה המתמשכת של עובדי "קול ישראל" והטלוויזיה. הדממה איננה מפריעה לרוב הציבור שמתייחס אל התקשורת האלקטרונית כמכשיר בידור, לו יש תחליף, לא כמכשיר הכרחי לשמירת אורח חיים דמוקרטי ותקין. מי שמוותר היום על כלי ביטוי כזה, יוותר מחר על חלק מזכויות האזרח.

אם 60 אלף אזרחים בישראל של 1987 ממתינים תקופה ממושכת לתורם למבחני נהיגה, זו תעודת עניות לא רק למשרד התחבורה ולשר חיים קורפו שבע הרצון, אלא גם לאותו ציבור ענק של אזרחים, שחלקו הגדול פגוע, אינו יודע לעמוד על זכויותיו, ומשלים עם כל גזרה כגורל משמיים.

לכן, לפני שבעה חודשים יזמנו את המוסף המיוחד "דו"ח מעריב – האזרח הדפוק" במטרה לעורר את הציבור מאדישותו ולזעזע את הפקידות המתעמרת בו. המוסף זכה לתגובות רבות, ומשום כך אנחנו מחדשים את המסע בסידרת התחקירים המתייחסים לתופעות השליליות הקטנות לכאורה, אשר ממררות את חיינו בגדול.

יעקב ארז

אפי ירחי מנתניה, חייל בן 21, התחיל ללמוד נהיגה כשכבר היה בצבא. פעמיים ניגש למיבחן מעשי (טסט) לנהיגה ונכשל. הפעם האחרונה היתה בינואר השנה. מאז הוא מחכה למועד חדש.

ערן ח. מרמת־השרון מתגייס בפברואר 88'. כשהיה בן שבע־עשרה וקצת התחיל ללמוד נהיגה. אחרי ארבעה חודשים ניגש לטסט ראשון ונכשל. מאז חודש יולי הוא מחכה למיבחן נוסף.

יפה אידה, בת 40, אם לשלוש בנות, סוכנת מכירות שהחליטה לשכלל את שיטות העבודה – לנסוע במכונית פרטית במקום באוטובוס. באפריל השנה ניגשה לטסט ולא עברה אותו. מאז היא מחכה.

כ־60 אלף תלמידי נהיגה בכל הארץ רשומים במחשב משרד הרישוי כממתינים למיבחן נהיגה מעשי בלא שיהיה להם שמץ של מושג מתי יגיע תורם להיבחן. נותרו להם רק תקוות ואשליות.

"זו בושה למדינת ישראל שכך קורה. לדבר פשוט כמו רשיון נהיגה צריכים לחכות כל־כך הרבה זמן. זה שרות לציבור שעולה מספיק כסף. אני כל־כך מלאת כעס. היום אני כבר אחרי יאוש. נכנסתי לאפטיה. יושבת ומחכה בסבלנות ולא רואה שיהיה לזה סוף", אומרת יפה אידה.

הרשות נגד האזרח. המימסד שצריך לסייע פוגע, תוך גילויי חוסר רגישות, אטימות, אדישות וזלזול. משרד התחבורה מצפצף על כולנו. השר קורפו והפקידים הממונים מטעמו אינם מסוגלים להעניק לציבור האזרחים שרות אלמנטרי – שבמדינות מערביות רבות נהפך לעניין כמעט־אוטומטי – אפשרות להבחן במיבחן נהיגה מעשי בפרק זמן סביר. גם כאן, כמו ב"פרשת השב"כ", יש תחום דימדומים, המרחב שהולידה השיטה הקלוקלת והוא נותן פרוץ לפעולותיהם הלא־חוקיות של "מאכרים" למיניהם מצד אחד ו"מסתדרים" מצד שני.

האווירה במשרדי משרד הרישוי בחולון ביום חול של אמצע השבוע שעבר מחזקת את הטענות הקשות שיש לאזרח המאוד קטן – במקרה זה במיוחד – נגד הרשות, ומשרה עליו דיכאון ותסכול.

בכניסה עומד איש עם מזוודה פתוחה ומכריז על סחורתו: "קסטות, עטים, אסימונים", יש הגיון במכירת אסימונים בפיתחו של משרד הרישוי. הבאים בשעריו בשעת בוקר מוקדמת, רצוי שיצטיידו באסימונים אחרים כדי להודיע בצהריים לבני משפחה דואגים שהם עדיין שם, נדחקים בתור. באולם המלוכלך משתרכים תורים ארוכים ועצבניים של אזרחים שוויתרו על יום עבודה כדי להגיע לכאן ולסדר עניינים דחופים וחיוניים שאין אפשרות לסדרם בשום מקום אחר.

את מידת שביעות הרצון מהטיפול אפשר היה לשמוע מיד בכניסה – גידופים וקללות עסיסיות לכיוון האשנבים הארישים. לחץ, זו מלת המפתח. לחץ של קהל שיודע מראש שבשביל לקבל את השרות הוא נאלץ לדחוף, להרים את הקול ואולי להפוך שולחן. המקום דחוס. המצב האסתטי מזעזע, כמו בתחנת רכבת עזובה. הקירות מלוכלכים. הריצפה עוד יותר. בדלי סיגריות בכל פינה. הולוול בקהל וזעק עוד לפני שמבקשים שם שרות זה או אחר.

לא רק בחולון. גם בנתניה יש משרד רישוי. צריף קטן באיזור התעשייה המרוחק מן העיר. אין מגיעים לשם בלי מכונית, לא ברור. כל יום שלישי עורכים שם מבחני נהיגה עיוניים (תיאוריה). על לוח גדול בכניסה כתוב: המבחנים בין 7 ל־10 בבוקר. כתריסר של אנשים. כל החצר מלאה בממתינים בסבלנות. שתי שורות. תור אחד למי שמגיע להבחן בפעם הראשונה, ותור שני לאלה שנכשלו. בפנים כיתה אחת. המיבחן הוא בשיטה אמריקנית. מי שגומר יוצא, ומיד מכניסים את התלמיד הבא. כאן אולי המקום להדגיש – 90 אחוזים מבין אלה שהצטופפו בחצר בעת ביקורי

(המשך בעמוד 40)

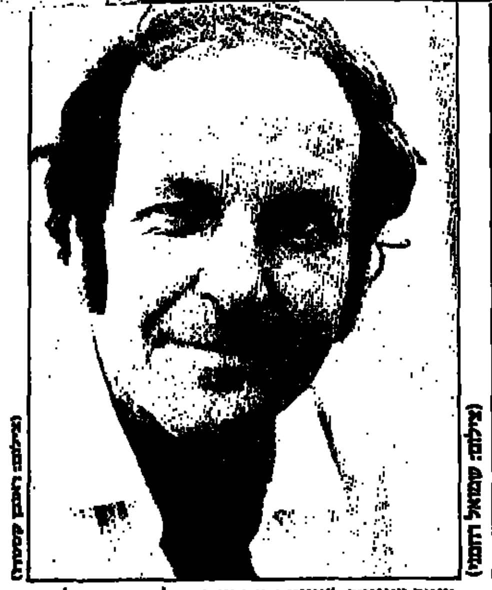
(צילום: ראובן קסטרו)
יעקב שווימר: "צעד איום ונורא של פקיד ממשלתי".

(צילום: שמואל רחמני)
יצחק בל: "אני לא רוצה להגיד 'שוחד'".

(המשך מהעמוד הקודם)

במקום, היו צעירים. תלמידי תיכון. זאת כמעט הפגישה הראשונה שלהם עם הרשויות. שיעור טוב באזרחות.

בחודשים האחרונים מככב אגף הרישוי בתקשורת בגלל סכסוך שפרץ בין המורים לנהיגה לבין רשויות המשרד. במשך חודש ימים לא התקיימו כלל מבחני נהיגה מעשיים. המורים טוענים כי הלחץ שמפעילים עליהם התלמידים כדי שיגישו אותם לטסט הוא בלתי־נסבל. המורים לנהיגה מאשימים את אגף הרישוי במשרד התחבורה בתיפקוד לקוי, והסיבה – לדבריהם – מחסור בבוחנים. המשמעות מבחינת האזרח – פרקי ההמתנה הממוצעים לטסט נעים בין שלושה חודשים לשמונה חודשים, תלוי באיזור.

ד"ר ח.ג. מרמת־גן, בת 36, מרצה באוניברסיטה ועוסקת במחקר. התפנתה רק בשנה האחרונה ללמוד נהיגה: "ידעתי שבין טסט לטסט מחכים כשלושה חודשים, לכן לא התחלתי עם זה עד שהשלמתי את כל התארים. זה הסקנדל. ידעתי שאני צריכה לפנות לי שנה לפחות כדי לקבל רשיון נהיגה. ביולי השנה נכשלתי בטסט ראשון. מאז אני מחכה. אין לי מושג מתי אוכל לעשות את הטסט השני. אני ממשיכה לקחת שיעורים כדי לא לרדת ברמה. אני כבר לא מדברת על הכסף שזה עולה. לי יותר חשוב הזמן שאני מבזבזת על כל הפרוייקט הזה. הגישה של הרשויות לעניין יש בה משהו לא טבעי. זו פאשלה לא נורמלית בשרות לאורח. את רואה את הזלזול. כולם לומדים רק כדי לגמור עם זה. לקבל רשיון. לא לומדים כדי לדעת – בגלל אילוצים של זמן. זה נורא. בכל הקריירה שלי לא נתקלתי במצב יותר גרוע בנושאי לימוד. אני מרגישה כמו לכודה בתוך מעגל סגור, על לא עוול בכפי. אין לי מושג איך יוצאים מזה".

גם דני ומשה עקל, מורים לנהיגה, לא יודעים איך יוצאים מזה. דני עקל מנהל בית־ספר לנהיגה ברמת־גן, ומשה אחיו עובר אצלו כמורה. מספר משה: "בוקר אחד באתי לבית־הספר ומצאתי שם כתובת ענקית על הלוח: 'משה עקל, אני מזהיר אותך, אם לא תיתן לי טסט, יש סכנה לחייך'". דני, שהוא גם יו"ר ארגון מורי הנהיגה בצפון ת"א וגוש־דן: "יום אחר כתבו לי על כל הכנף של האוטו: 'מניאק, רוצים טסטים'".

משה עקל: "בערב אי־אפשר לשבת בבית. כל הזמן טלפונים. מאיימים. מתחננים. מאיפה אני יכול להביא טסטים? התלמידים בורחים ממני כי הפיצו עלי שאני נותן טסטים רק למי שיש עיניים יפות – למה אני צריך את זה?"

דני עקל: "אין כמעט יום שלא מציעים לי כסף – דולרים ירוקים – בשביל טסט. אני לא מלאך. אני לא רוצה לעמוד בפיתוי. לא מוכן שהמערכת תעמיד אותי בניסיון".

מה קרה? היכן נולדה הבעייה?

עד לפני כעשר שנים נקבע התור למבחני הנהיגה המעשיים על־ידי ציון שמו של הנבחן מטעם משרד הרישוי. התלמיד היה מקבל את הזימון למיבחן באופן אישי, והיה מנותק מתלות במורה לנהיגה. המורה רק לימד. המחשב של משרד הרישוי – שאז עדיין היה הרבה פחות 'חכם' מאשר הוא אמור להיות היום – קבע מי ייבחן מתי. תלמיד שלא היה מרוצה מהמורה שלו יכול היה להחליפו בכל עת ועדיין לגשת לטסט בתאריך שנקבע לו.

בשנים האחרונות הונהגה שיטה חדשה. היום איש אינו זוכר מדוע ומתי בדיוק זה קרה. בשיטה הנוכחית מקבל כל מורה לנהיגה הקצאת מקומות מאגף הרישוי, תאריכים בלבד. את המשבצות הריקות למילוי שם התלמיד המתאים לגשת למיבחן המורה צריך למלא. אילו מספר התאריכים הפנויים היה תואם את מספר

> *דני עקל: "אין כמעט יום שלא מציעים לי כסף — דולרים ירוקים — בשביל טסט. אני לא מלאך. לא רוצה לעמוד בפיתוי".*

התלמידים המעוניינים לגשת לטסט – השיטה היתה עובדת טוב. הבעייה מתחילה בכך שהיחס בין מספר הטסטים המוקצים למורה לנהיגה לבין מספר המועמדים הממתינים נע בין 1:4 עד 1:9, תלוי באיזור ובתקופה. כלומר: על כל תאריך זמן לטסט יש למורה לפחות ארבעה תלמידים המצפים להם, ובפניו ניצבת הבעייה לקבוע מי קודם למי.

תמי בניסתי מהרצליה היא מורה ותיקה לנהיגה. גם במשאיות: "יום אחד נכנסתי לאוטו שלי, בפנים ישב תלמיד ועל המושב שלי היתה מעטפה. כשפתחתי אותה גיליתי בפנים דולרים. לא יודעת כמה, אולי אלף. התלמיד אמר שזה בשביל לזרז את הטסט. לא יודעת מה אחרים היו עושים. אני זרקתי אותו והמעטפה ביחד עם הטפסים שלו, ואמרתי לו, שילך לחפש לו מורה אחר".

(המשך בעמוד 40)

הבוחן נכנס למכונית אדום מכעס וצועק...

י.ש. מהרצליה, אם לשלושה ילדים, נכשלה בטסט פעמיים. הטסט הראשון שלה התקיים בינואר השנה, השני במאי.

"התחלתי ללמוד נהיגה בגלל הילדים. אני כבר לא בת 18. יש עלי לחץ בבית. צוחקים ממני שעד היום אין לי רשיון נהיגה. כשניגשתי לטסט השני היה לי חוסר מזל. בא בוחן חדש, רק יום אחד היה בעבודה. שלוש דקות ישבתי באוטו. אמר לי לפנות שמאלה, חשבתי שהוא מתכוון לרחוב הבא... – וזהו. חמישה חודשים חיכיתי לטסט, ובשלוש דקות הוא קבע שאני לא יודעת לנהוג. לחץ לי על הברקס. הכשיל אותי. באותו יום הכשיל את כולם, ויותר לא בא לעבודה. מאז התחלתי לפחד. מה יהיה אם אכשל שוב? המצב הזה יוצר מתחים, פחדים, לחצים".

ב־3.11 קיבלה י.ש. באמצעות המורה שלה, משה שטרמן, זימון לטסט לשעה 12 בצהריים במשרד הרישוי בהרצליה. "מעשר בבוקר הייתי בהכנות. מתרגשת, מתכוננת, עושה חזרות. לא אכלתי ולא שתיתי כלום. ב־12 בדיוק הבוחן נכנס לאוטו, אמר לי להתניע, ופתאום קראו לו מהמשרד. יצא החוצה, אחר־כך חזר ואמר לי לצאת מהאוטו".

משה שטרמן, המורה שלה: "נודע שבוחן אחד חלה ואמרו לנו שנצטרך לעשות בין התלמידים הגרלה – מי לא יוצא לטסט היום. הוצאתי את הפיתקה 'אין טסט'. היא פרצה בבכי. המתח שלה היה נורא. ניסיתי לבקש ממנהל הסניף לעזור לה, אבל לא היה מה לעשות. לבסוף הוא אמר לי לחזור בשתיים, אולי יצליח לשכנע את הבוחן לעבוד שעה נוספת".

"חזרנו בשתיים למשרד הרישוי. טילפנו לחולון, ושוחחו עם נציגי וועד הבוחנים. אחרי דין ודברים נתבשרנו טלפונית שאפשר לצאת לטסט. התלמידה עדיין היתה בלחץ לא נורמלי, וההמתנה כמובן רק הוסיפה עליו. בסופו של דבר נכנס הבוחן למכונית אדום מכעס, והתחיל לצעוק – 'אני אראה להם, אני אסדר אותם'. שתי התלמידות שלי, י.ש. ותלמידה אחרת שהמתינה גם היא – נכשלו במיבחן. אני לא אומר אם בצדק או לא. אני רק טוען שבצורה כזאת אף אחד לא היה עובר את הטסט. עכשיו מי יודע מתי היא תקבל מועד חדש".

י.ש: "זה היה משהו נורא. ממש פגיעה נפשית. מאז אני על הפנים. הבריחו את הבוחן לבחון אותי. הוא רתח מכעס. אני, שלא אכלתי ולא שתיתי מהבוקר, תיפקדתי כמו זבוב ולא יכולתי להתרכז. זה מה שקורה אצלנו. ואני הקורבן".

בעלה של י.ש: "זה היה מעשה נבזי. התייחסו לאשתי שכמעט התמוטטה, הבוחן נכנס לאוטו כאילו הוא עושה לה טובה. לא משלמים להם מספיק, ולכן הם לא רוצים לעבוד שעות נוספות. אני לא מתכוון לעבור על זה בשתיקה. מה זה, היא צריכה לשוב לירוק חדש בסך־הכל מדובר במיבחן נהיגה".

ישראל חיררי, מנהל משרד הרישוי בהרצליה, מגיב: "בוחן אחד חולה כבר שלושה ימים. במקרה כזה, אני מחלק את העבודה שלו בין שאר הבוחנים. גם כך העומס עליהם גדול מאוד. יש לחם תוספות. אי־אפשר כל יום להעמיס עוד ועוד. באותו יום בין הטסטים יצא, לא נוצר מיגור. אבל הבוחן היה קצת עצבני כי כבר נמאס לחם. בכל פעם יש אותה עיזה חדשה. הוא התקשר לוועד שלו לקבל אישור שהוא... אני יודעת במה משלמים לו על כל שעה נוספת ארבעה וחצי שקל בחוץ, עדיף לשבת בבית קצת בחמישה שקלים ולא לעבוד שעות נוספות".

הבוחנים אומרים: "שמואל צודק. כולם צודקים – אבל י.ש. לא תמשיך יותר ללמוד נהיגה. למחרת התקשרה וביקשה לא לציין את שמה המפורש: "אני מבוגרת מהילדים, מהשכנים, לא רוצה שידעו שעוד אין לי רשיון. אני יורדת מכל העניין. לא מתכוונת יותר ללמוד. אולי פעם, בשנה יותר מסודרת. אולי..."

מורה לנהיגה משה שטרמן: "במצב כזה אף אחד לא היה עובר טסט"

יוסקה בלי תיק

השר יוסף שפירא אומר שלא הבינו אותו. 20 אלף דולר לכל ערבי שיסכים לטרנספר? לא סתם פליטת פה אומללה. הרעיון הוא רק חלק מהפתרון שלו לבעיה הדמוגרפית. מרגיז אותו שזה הודלף בלי עטיפת הצלופן המבריקה שעליה מצויירות גם מלים כמו "עליה" ו"עידוד נשים לוותר על הפלות". מה הוא עושה בממשלה. לא הרבה. חמש שנים בפוליטיקה הישראלית בלי להשאיר טביעת אצבעות. אם לא היו אטירי המחתרת, הדמוגרפיה, חגורות הבטיחות ועכשיו הטרנספר, כמה היו שומעים עליו.

מאת יאיר לפיד

יוסף שפירא: "עדת קניבלים, חבר פורעים".

צילומים: נאור רהב

הוא אומר שהוא לא אמר. ואם הוא אמר, לא הבינו אותו. הדברים הוצאו מהקשרם. הם תמיד מוצאים, ככה זה. השר יוסף (יוסק'ה) שפירא טוען שהוא בכלל לא הזכיר את המלה טרנספר. הוא אמר רק שצריך, מתוך מה שהוא מגדיר כ"מניעים הומניטריים", לעזור לערבים שרוצים לעזוב את הארץ. מישהו בקהל שישב בסניף המפד"ל באשקלון שאל איך בדיוק אפשר לעזור להם ושפירא, מהמותן, זרק שצריך לתת לכל אחד עשרים אלף דולר. סכום יפה, בייחוד כשהוא מוקדש למטרה הומניטרית.

"נו, טוב", שפירא אומר במבוכה קלה, "מישהו שאל, עניתי, כל העסק היה לא רציני". מאוחר יותר, כשהוא צובר קצת בטחון, שפירא מסביר שהדברים שאמר לא היו, בעצם, סתם פליטת־פה אומללה. הרעיון הוא חלק, רק חלק, מן הפתרון שלו לבעיה הדמוגרפית בישראל. מה שמרגיז אותו היא העובדה שהם יצאו והוצגו בלי עטיפת הצלופן המבריקה שעליה מצויירות גם מלים כמו "עליה", "קליטה", "זכויות הפרט" ו"עידוד נשים לוותר על הפלות". עם או בלי עטיפה, הדברים דלפו והוצגו ועוררו סערה תקשורתית חריפה. עוזריו של שפירא אמנם טענו בפני עתונאים שהוא קיבל גל של טלפונים ומברקי עידוד. אבל אישיות בכירה במפד"ל, שבילתה בקירבתו במשך חלק ניכר מן היום שלמחרת הפרסום, העידה שהיא לא זוכרת שום תגובות כאלה. תאופיק תאג' עווד, ראש המחלקה הערבית של המפד"ל, אמר: "נתייחס לשפירא כאל כהנא. הוא (כהנא) הציע לפני שנה חמישים אלף דולר לכל מי שיהגר, ושפירא הוריד את המחיר לעשרים אלף". שפירא ועוזריו הספיקו מאז להתפייס, והסערה שככה במהירות יחסית. בלשכתו של שפירא התייצבו בינתיים רק שני ערבים לגביית דמי ההגירה, ויריב פוליטי במחנה היהודי הציע להפקיד סכום מקביל בחשבונו של שפירא כדי לממן את הגירתו של השר ללא תיק.

מאיזה כיוון באה הדליפה? לא ברור כמו הרקע האפשרי. באחד מהחודשים הקרובים, השר יוסף שפירא אמור להתמודד מול השר זבולון המר על ראשות המפד"ל. בכל מקרה, גם אם זו היתה יריה מכוון המתנה של המר, שפירא ללא ספק סיפק את התחמושת. "מה שקרה לדעתי", אומר ח"כ יוסי שריד, "הוא שהאיש הזה, שאין לו בעצם שום נסיון פוליטי ושמצטייר כתערובת של ירחמיאל ושלומיאל, נסע לאשקלון וחשב שהוא נמצא בקצה העולם ואף אחד לא ישמע, אז הוא נתן לעצמו להסחף עם שטף הדיבור והגיע לעניין הטרנספר. בסך־הכל הוא לא טיפוס של 'איש טרנספר'. הוא אדם רך, אחד כזה שלא יכול לפגוע בזבוב – מסוגל או לא. המר אוכל עשרה כמוהו לארוחת בוקר".

בניגוד לדרכו הרגילה, הופיע השר שפירא יומיים אחרי הדליפה במרכז המפלגה, וכינה את המדליפים "עדת קניבלים, חבר פורעים, כיכי שופכין". כשסיים לדבר יצא מן הישיבה בטריקת דלת. קצת קשה להאמין שהכעס שלו היה לגמרי לא־מתוכנן. הדברים נקראו מתוך דף שעליו, מודה שפירא, נכתבו ראשי הפרקים לנאום. חוץ מזה קשה מאוד להתפרץ בזעם ספונטאני אחרי שחיכית כמה שעות טובות לתורך לדבר.

האמת היא שאין לשפירא סיבה לכעוס. לא באמת. רעיון הטרנספר אולי גרם לזעזוע בציבור הדתי המתון, אבל במפלגים היותר־קיצוניים – שהם מקור כוחו הפוליטי – הוא די מקובל. ביום שבו שפירא וחבריו גידפו את המדליפים, פורסם סקר שערך מכון צומ"ת (צוות: מדע ותורה), לפיו 66 אחוז מן הרבנים מעבר לקו הירוק תומכים בטרנספר כפי שתיאר אותו שפירא. 15 אחוזים אפילו תומכים בטרנספר שלא מרצון – גירוש, בעברית פשוטה. הסקר, אגב, נמסר לעתונות דרך לשכתו של (הפתעה, הפתעה) השר יוסף שפירא.

המסר שהועבר לזבולון המר ברור: אתה אולי הרווחת נקודות אצל העתונאים השמאלנים וכל־היתר, אבל אצלנו בבית – אני זה שהרוויח. אבל אם לשקוע עד קצת בגלוחית הדמים הפוליטית של המפד"ל, אולי גם זאת המר צדק. ההתנגדות החזקה ביותר לרעיון הטרנספר באה מצד ותיקי המפלגה, המתונים. קרוב ל־400 מתוך 1054 צירי המרכז הם אנשיו של ד"ר יוסף בורג, שטרם החליטו למי יתנו קולם בבחירות. אם המר רצה להוכיח להם ששפירא קיצוני כפי שחששו – מאוד יכול להיות שהצליח.

ליד שולחנו של השר ללא תיק יוסף שפירא במשרדי תורל"א (תנועת התנדבות לעליה דתית) בתל־אביב, עומד תיק. לא משהו מיוחד, סתם תיק [illegible] גוון חום, משומש, צנוע כמו בעליו. לא [illegible] כבר חמש שנים מסתובב שפירא בעולם הפוליטי שלנו וקשה לומר שהטביע בו חותם מיוחד. שפירא – גם לדעת מתנגדיו ומשמיציו – הוא אחד האנשים הנחמדים והנעימים שיש בכלל בפוליטיקה הישראלית, אבל להיות נחמד זה נחמד, לא יותר מזה. "שפירא תמיד אומר לאנשים מה שהם רוצים לשמוע", אומרת אישיות בכירה במפד"ל, "הוא רוכש אהדה בקלות רבה. רבה מדי". מה שעוזר לו, הוא המראה החיצוני שלו. לשפירא יש פנים רחבים, קיבוצניקיים־משהו, וחיוך שמופיע לעתים תכופות מאוד, לא תמיד עם אחיזה ממשית בשיחה המתנהלת.

בהעדר תפקיד מיניסטריאלי מוגדר, הפעילות הנמרצת ביותר שלו בתוך הממשלה היתה למען שחרור עצורי המחתרת היהודית. מלבד זה לחץ חוק כדי שהם יקבלו לפחות חופשות התייחדות עם נשותיהם בימים מסויימים. בענייני כלכלה, מדיניות חוץ ובדומה כמעט ולא שומעים אותו. הוא גם לא מרבה להתחכך בכנסת. אפילו חברים בסיעתו, כמו ח"כ אבנר שאקי, מודים שהם בעצם בקושי מכירים אותו היכרות של ממש.

שפירא, בניגוד לרוב הפוליטיקאים הדתיים, הנוהגים להפגין את הליבראליות שלהם בשיחות מוטון ידידותיות עם אנשי השמאל, כמעט שאינו מקיים שום קשר עם הצד שכנגד. הוא הצביע אמנם בעד יציאת צה"ל מלבנון, אבל לבד מזו הוא בדרך־כלל מיישר קו עם הימין הדתי־לאומי. ביום־יום המיניסטריאלי הוא כמעט שאינו מורגש. מלבד עניין עצורי המחתרת ונושא ההתנחלויות, אפשר לזקוף לזכותו את העובדה שהביא לשולחנה את [illegible]

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)
בתוך העיר יחסכו קורבנות. בבחינת כל המציל נפש מישראל, כאילו הציל עולם מלא.

לשפירא יש סיסמה שהוא מרבה להשתמש בה: "בואו נחשוב בגדול – ונעשה בקטן". הוא לא הבנאדם שישלוף תוכניות־חומש, אלא מעדיף לטפל במה יהיה מחר, במיקרו. את המקרו, ברוב המקרים, הוא משאיר לאחרים. המומחיות הגדולה שלו היא בטיפול בבעיות מקומיות.

הוא זה שהביא את התוכניות – שעדיין לא מומשו במלואן – להקמת מרכזי קליטה ישוביים לעולים מאתיופיה. לפני שהגיע לממשלה הקים, כמעט לבד, את הישוב יושעיה. אילו היה שפירא מקבל לידיו את אחד התיקים הביצועיים של הממשלה (שיכון, קליטה, תחבורה, אנרגיה) סביר להניח שהיה עושה עבודה טובה, בלי שום זיקוקין, אבל יסודית ורצינית. יש רק תיק אחד שהוא לא רוצה, "את תיק הדתות (בו מחזיק המר). זה התיק האחרון שהייתי רוצה לקבל", הוא אומר וצוחק, משועשע מבדיחה פרטית שכנראה רק במפד"ל יבינו.

יחד עם זאת, כשהחליף את השר המר במשרד הדתות, הוא לא הצליח לגשר על הפערים הפוליטיים בינו לבין אנשי המר לטובת פעילות המשרד. בינו לבין מנכ"ל המשרד זבולון אורלב היתה, במקרה הטוב, חוסר הבנה. אורלב עונה ב"אין תגובה" נחרץ כששואלים אותו על עבודתם המשותפת, אבל במשרד אומרים שכשעולה נושא כלכלי, או אפילו דתי, שאינו מעניין את האנשים "שלו" – שפירא לא נוטה לטפל בו ברצינות יתרה.

בענייני ההתנחלויות הוא נץ אמיתי. "למה לערבים מותר לשבת באמצע הכרמל ולמה שאנחנו לא נשב באמצע חברון?" הוא שואל ועונה, רטורית. מכל מקום, בתוך המפד"ל הוא ממוקם בקצה המתון של

"שפירא, תערובת של ידחמיאל ושלומיאל, הוא לא טיפוס של 'איש טרנספר'. אחד כזה שלא יכול לפגוע בג'וק – מסומם או לא".

הפלג הקיצוני. מומחה אמיתי בניסוח רך, מתקבל על הדעת, של דעות קיצוניות. השותף הפוליטי שלו, במצ"ד (מחנה ציוני דתי, הרשימה שהתפלגה מהמפד"ל, יריבתה בבחירות לכנסת היוצאת) כמו במפד"ל לאחר האיחוד מחדש, הוא הרב דרוקמן. אבל את האידאולוגיה הוא שואב דווקא מחנן פורת. בדומה לאביו האדמו"ר ולאחיו האדמו"ר, יוסף שפירא מוקף בחצר קטנה של מקורבים, המעניקה לו הרבה תמיכה נפשית אבל גם קצת מבודדת אותו מן העולם.

ה"חצר" של שפירא – ובראשה רוכרו

שפירא: רוכש אהדה בקלות רבה מדי.

"לפני שנה בדיוק הייתי בבית החולים (מהרעלת דם) במצב קשה. היום אני חי, מרוצה, מחייך, טוב לי. אז זה לא יכול להיות כל־כך רע".

המאור־נמריץ אבנר פוקסמן – הצליחה, כנראה, לנטוע בו אופטימיות, שאינה בהכרח מציאותית, לגבי סיכוייו בבחירות הפנימיות על ראשות המפלגה. שפירא, בניגוד להמר, אינו צריך לעבור בבחירות הפנימיות את מחסום 60 האחוזים העומד בפני המועמדים לקדנציה שלישית ומעלה. הוא גם מקווה שהברית הבלתי־קדושה ההולכת ונרקמת בינו לבין סיעת כדנתן תיתן לו סיכוי טוב בהרבה מזה הנראה לעין. בשיחה שקיים בעיצומו של המשבר האחרון אמר לו אחד ממכריו: "הרי אתה יודע שאין לך סיכוי נגד המר". שפירא חייך ואמר: "לפני שנה בדיוק הייתי בבית־החולים (הרעלת דם) במצב קשה. היום אני חי, מרוצה, מחייך, טוב לי. אז זה לא יכול להיות כל־כך רע".

יוסף שפירא נולד לפני 60 שנה לאדמו"ר ישעיהו שפירא, "האדמו"ר החלוץ", מייסד תנועת "הפועל המזרחי", גאון מפורסם בתורה שעלה לארץ מרוסיה והתיישב בכפר־פינס. כשהיה בכיתה ח' עברה המשפחה לתל־אביב והוא למד בבית־הספר "תחכמוני". בכיתה המקבילה למד ילד בשם יצחק מרדוביץ, היום מודעי. כשמלאו לו 17, נפטר אביו. בתום לימודיו החל לעבוד בתנועת "בני עקיבא", הגיע לתפקיד המזכיר הכללי של התנועה, וכיהן בו 22 שנה. זבולון המר אמר פעם, שהוא (המר) עסק בעשייה תנועתית עוד כששפירא היה פקיד ב"בני עקיבא". כשפורסמו הדברים חיכה שפירא להתנצלות או הכחשה של המר. הוא מחכה עד היום. שפירא עסק, לדבריו, בהקמת סניפים חדשים, הרחיב את האחיזה בחו"ל והפך את התנועה למקפצה לעליית צעירים. כשעזב את "בני עקיבא" נכנס להנהלת הסוכנות היהודית וכיהן בה חמש שנים. בתום התקופה הגיש את מועמדותו לקדנציה נוספת, ונכשל – בעיקר מפני שמהלכיו לפילוג המפד"ל ולהקמת מצ"ד היו בעיצומם.

לאחר שמצ"ד הצליחה להכניס שני נציגים לכנסת, היה שפירא הכוח המניע מאחורי האיחוד עם המפד"ל. מאז החל לבנות את כוחו עם מבט למנהיגות. כשיוסף בורג פרש מן הממשלה קיבל שפירא את משרתו הנוכחית, כחלק מן ההסכם בין מצ"ד למפד"ל. ח"כ אבנר שאקי בא אז ללשכתו של שפירא: "אמרתי לו, הרי אנחנו עכשיו מפלגה אחת, מאוחדת. בוא נלך לבחירות פנימיות ותתמודד איתי על המישרה. הוא סירב".

הטענה המרכזית של שפירא, לקראת הבחירות, היא שאם התנועה רוצה לצאת מן הבוץ אליו שקעה בשנים האחרונות ולחזור להיות אטרקטיבית – היא צריכה להחליף את ההנהגה (כלומר, המר, בן־מאיר, שאקי) בהנהגה חדשה לחלוטין (כלומר הוא). הרעיון הזה, אגב, אינו בלעדי לשפירא. הייאוש במפד"ל הוליד כבר כמה רעיונות פרועים יותר. אחד הרעיונות המקובלים לאחרונה אף שטרם מצא את דרכו לעתונות – אומר שצריך לוותר על הדמוקרטיזציה בתנועה ולהעמיד (ועדת חרום שתבחר בהנהגת חרום. הצעה אחרת מדברת על העמדתו של הרב יהודה עמיטל, ראש ישיבת הר עציון, בראש המפד"ל. בסופו של דבר, אומרים ההגיון והנסיון, יישאר המר, עם בן מאיר ושאקי מאחוריו.

"הבעיה של יוסק'ה לפני החברים", אומר הרב יצחק לוי, מזכ"ל התנועה ואחד מידידיו הקרובים של שפירא, "היא שעשו ממנו קיצוני בזמן שהוא אחד האנשים הכי־מתונים וסובלניים שאני מכיר. זה אופייני למצב המפלגה, שהיה בכזה טשטוש עמדות שכל מי שמביע עמדה ברורה נחשב לקיצוני". במצב כזה יש מי שמזדרז להגיד, בתגובה, שרק במצב של טשטוש עמדות יש מי שיכול להגדיר את שפירא כמתון וסובלני.

למשל, בישיבת הממשלה שהתנהלה יום אחרי שעופרה מוזס נהרגה מבקבוק תבערה, הטיח שפירא בשמעון פרס: "אתה רואה, פעילותך לקידום הועידה הבינלאומית מעודדת את הטרור". פרס, נדהם, אמר בתגובה: "מאיפה אתה יודע? אתה [illegible]

(המשך בעמוד [illegible])

יש לו טלוויזיה, אין לו זקן

על יוסף שפירא, באמת, אפשר להלביש את הקלישאה העתיקה "הוא נשאר איש פשוט וחביב". בקצה ה־1.87 מ' שלו יש תמיד חיוך. הוא מסביר פנים גם לאויביו, ובעולמנו הבוגדני הוא נחשב לאחד האנשים הלויאליים ביותר.

מי שסוגר את החשבונות בשבילו היא ברכה, אשתו. אין לה שום בעייה להרים טלפון לעתונאי ולשטוף אותו על שורה שלא מצאה חן בעיניה. "לפני כמה שבועות", מספר כתב "חצפת" שאול שיף, "פרסמתי ראיון עם הרב יצחק לוי. כמה ימים אחר־כך נפגשתי את יוסף שפירא ואשתו בחתונת הבן של הרב לאו. היא הזיזה את שפירא הצידה, נעמדה מולי ומשוע נתנה לי על הראש כאבי אפי". בראיון עם יצחק לוי, אגב, לא היתה שום אמירה קיצונית נגד שפירא.

לזכותו של שפירא ייאמר שהוא לא נמשך אחרי גל ההקצנה הדתית בהשפעתה המדרבנת של ש"ס שגררה אחריה חלקים במפד"ל. הוא ממשיך להחזיק בביתו טלוויזיה. על פניו הרחבים, החביבים, לא עלה זקן. הוא גם היה אחד מיוזמי החלטת המפד"ל שהכירה רשמית ברבנות הראשית כמוסד הדתי העליון. בשנה שעברה, כשרצה השר אריאל שרון – בלחץ חוגים חרדיים קיצוניים ובניגוד להחלטת הרבנות הראשית – לקנות את כל החיטה לה זקוקה ישראל בחו"ל, עקב שנת השמיטה, היה שפירא מי שלחץ עליו לבטל את ההחלטה. שפירא גם תומך בהתקרבות לתנועה הקונסרווטיבית בארה"ב. "גיליתי שכשהם מגיעים לארץ הם מצטרפים לאנשי הכיפה הסרוגה, צריך לקרב אותם".

רות נולד

בגיל 11 ברח מבגדד לארץ־ישראל. תעה במדבריות עיראק ואיראן, חצה נהרות, ישן תחת כפת השמיים. בבריחה גדולה ההיא עוצבה אישיותו. יש אומרים לטוב, יש אומרים לרע. מאז הוא לא פוחד מכלום. נלחם בפקידים ומעסיקים, חוטף מכות מדתיים, מחפש שחיתויות במימסד, עכשיו הולך ראש בראש נגד אריק שרון. ח"כ רן כהן, אלוף־משנה (מיל') בצנחנים, הקריירה הפוליטית שלו היא סיפורו העצוב של השמאל הישראלי הציוני. הרומן הצבאי שלו הוא קונפליקט מתמשך. תקף פעולות של צה"ל, התנגד למלחמה בלבנון, אבל כשקראו לו למדים, הוא רץ בשמחה אדירה.

מאת יעל פז־מלמד צילומים: דפנה קצור

ב יום רביעי שעבר, בחצות, מיד אחרי ההופעה החגיגית של "הגשש החיוור", נסעו ח"כ רן כהן ואשתו אורית לבלות את המשך הלילה עם הפועלים השובתים של "שרון־טקסטיל" בפתח־תקוה. החברים אמנם ניסו לשכנע אותם להעדיף בילוי באחד הפאבים, לשטוף בכמה כוסיות וודקה את טרדות היומיום, אבל הוא הלך אל הפועלים, מרחק שנות־אור מן התענוגים העליזים של תל־אביב. השעה היתה כבר כמעט אחת אחר־חצות כשהגיע למפעל. היה די קר בחוץ, והשובתים קשי־היום ישבו מכונסים בעצמם באחד החדרים של המפעל. החשש היה שההנהלה תזעיק את המשטרה כדי לחוץ אותם. ברגע שנכנסו בני הזוג כהן החלה תכונה. תחילתה במחיאות־כפיים בודדות, ואחר־כך קצובות. פוליטיקאי שמוכן לרוץ בלילות אל פועלים שובתים במפעלים עוונים, זוכה בדרך־כלל לנחת־רוח. הרבה אהבה הם מתוודים למי שטורח לזכור אותם, להאבק איתם ובשבילם. וזה כמובן שינוי מרענן עבור חבר־הכנסת המצוי.

רן ואורית ישבו כמה שישבו, הוא סיפר להם קצת על ההופעה של הגשש, כולם ידעו שאין הרבה מה

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)
לעשות. העיקר שהמשטרה לא הגיעה. סך־הכל, מה כבר יכול לנחם פועל בן חמישים שנזרק מעבודתו?

רן כהן, כמעט 49, חבר קיבוץ גן־שמואל, ארבעה ילדים. שתי בנות מאשה ראשונה, בן ובת מאורית, אשה שניה, צעירה ממנו ב־19 שנה. תיק ג'יימס בונד, נעלי התעמלות, אפודה כתולה. עוף קצת מוזר במונון הכנסת, לא בדיוק שייך. נולד מעמיים. פעם ראשונה בבגדד. סעיד קראו לו. בפעם השניה בשמו החדש והעברי, רן, במשק שבשרון. זה קרה לפני 38 שנים, כשהיה כבן 11. אמו של סעיד־רן כהן צררה שלושה זוגות מכנסיים ושתי חולצות בחבילה קטנה, נשקה לבנה ושלחה אותו לדרך הארוכה מעיראק לארץ־ישראל. חודשים הסתובב הילד במדבריות עיראק ואיראן, חצה נהרות, ישן תחת כיפת השמים. את הבגדים לבש בשכבות. חולצה על חולצה, מכנסים על מכנסים. בלילות הקרים היה שוכב על האדמה ובוכה. בבריחה גדולה ההיא עוצבה אישיותו. יש אומרים לטוב, יש אומרים לרע. היום הוא אלוף־משנה במילואים, ממנהיגי השמאל הציוני, חי עם אורית ושני ילדיהם הקטנים (8 ו־5) רוב ימי השבוע בירושלים. נותן את כל משכורתו לקיבוץ, מקבל כפי צרכיו. המעבר לירושלים נועד להקל על המשפחה, בעיקר על הילדים. בסופי־שבוע הוא יורד לקיבוץ, נותן תורנויות כמו כל חבר.

בשנה האחרונה הוא לא רק רץ עם פועלים שובתים אלא גם מנסה לסייע לנכים בסבך הביורוקרטיה, מעניק "טיפול־נמרץ" לתלונות על שחיתות בבית־החולים "הלל יפה" בחדרה. כאילו צער העולם רק על כתפיו. ועכשיו התלונות שהגיש נגד אריק שרון למשטרה. הענין נתון בחקירה. בחלקו גם תלוי ועומד בבג"ץ. אפשר רק לספר את השתלשלות המאורעות, ושיהיה ברור – התאור הוא מהווית של רן כהן. שרון מסרב להגיב, למרות פניות חוזרות ונשנות. רק אחד מאוהדיו של שרון ב"חרות", מבוהל שמא ייחשף, הסכים לומר ש"פה הולכת להיות קבורתו של האדון כהן הנכבד. האיש מחפש את שרון כבר שנים, הכל כמובן בגלל שנאה פוליטית. בסוף הוא מצא כמה שטויות, שלדעתי מהר מאד יתברר למשטרה שאין להם שחר, רץ איתן לעתונות, וחושב שהוא גיבור גדול. נראה אותו בסוף כשיסתבר שהכל רק מרצון לנקמנות פוליטית".

גם חבריו הקרובים של כהן מקווים שהפעם הוא לא רץ מהר מדי, או טיפס על עץ גבוה מדי. מי שהולך ראש בראש עם שרון, כדאי לו שייזהר, הם אומרים. וכהן מגיב: "אין לך מושג כמה אנשים הזהירו אותי מלגעת בשרון. אמרו שנפלתי על הראש, שאלו איך אני לא פוחד. אלא שאני לא יכול לראות את הפחד הזה שקיים מפני האיש. אי־אפשר להאמין שקיימת אימה כזאת מפניו. חשוב לי להראות שהאיש הוא כמו כל אורח במדינה, ושהוא לא עומד מעל החוק. אם הוא עבר על החוק, הוא צריך להחקר ולהישפט כמו כולם.

"כבר לפני עשרה חודשים, בינואר האחרון, העברתי למשטרה חומר נגד שרון, על כמה פרשיות, שחלקן היו תחקירים שלי וחלקן של כלי התקשורת, למשל כתבה של אייל ארליך במוסף 'הארץ'. המשטרה ענתה לי שהיא לא מוכנה לחקור בענין. ביולי שעבר, אחרי שעברו על כ־40 מסמכים שהנחתי לפניהם, הוציאו שלושה שופטים בבג"ץ צו על־תנאי נגד המשטרה והיועץ המשפטי לממשלה, לפיו הם צריכים לנמק מדוע לא תפתח חקירה נגד שרון. התחנה האחרונה היתה הוראה של הפרקליטות למשטרה לחקור את החשדות נגד שרון.

"הנושאים שבהם מדובר: הטענה שלי שמשרד המסחר והתעשיה מונע יבוא מוגבל של בשר־כבש, כפי שהיה נהוג בעבר, ועקב ההגבלה קפצו המחירים. החשד הוא שהשר שרון נהנה מהקפצה זו בסדר־גודל של 200 אלף דולר בשנה. הפרשה השניה נוגעת לחשדות כאילו רשיונות יבוא ברזל נמסרו למקורבו של השר שרון שהוא גם חבר מרכז תנועת החרות. האיש עצמו איננו יבואן, והרשיונות ניתנו על סוג של ברזל שבמשרד התמ"ת יש מדיניות מפורשת שלא לייבאו.

"הפרשה השלישית מדברת על חשדות לפיהם קיבלה חברת 'שבח־שירותים' מאשרור סכום של 150 אלף דולר מקרן הסיוע למפעלי תעשיה במצוקה, בשעה שהיא איננה מפעל תעשייתי. שוב, אותו שבח הוא פעיל של תנועת החרות, חבר המרכז. בתלונה למשטרה גם טענתי שבתהליך מתן האישורים חוייבה אחת הפקידות לזייף מסמכים. בפרשה הרביעית, העברתי למי שצריך מסמכים המורים על־כך שעוזרו של השר וסמנכ"ל המשרד, ישראל כץ, זייף מסמכים כדי להציג עצמו כבוגר אוניברסיטה.

"היום העסק כבר לא בידי. הכל נמצא בהליכים חוקיים. בית־המשפט פסק שיש לחקור בתלונות. כך לגבי כל אורח, כך זה יהיה לגבי שרון".

אומר חבר מתנה שרון ב"חרות": "אריק כבר אכל דגים הרבה יותר שמנים מאדון כהן. אחרי שיתברר שהכל שקר וכזב, יתפנה שרון לטפל גם ברן כהן".

והרי זה מה שגם החברים הזהירו אותו. אלא שהוא חוזר ואומר: "אני לא מוכן לפחד מאף אחד. אפילו לא מאריק שרון".

כמו שלא פחד אז, בבגדד, באותו ליל חורף קר של 1950. ב־3 לפנות בוקר פרצו שוטרים עיראקים לבית משפחת כהן, הם היכו קשות את יעקב, אחיו בן ה־15, ולקחו אותו. האשמה: חברות במחתרת הציונית. האח הבכור, אליהו, שהיה ממנהיגי אותה מחתרת, נמלט מהבית עוד באותו לילה ולעולם לא שב אליו יותר. גם אבי המשפחה נאלץ להתחבא. האם החלה לווֹת כספים, כדי לשחד כל מי שרק ניתן, בניסיון להציל את יעקב. וצריך היה להציל גם את האח הקטן, סעיד. המחתרת נתבקשה להבריחו לארץ־ישראל. יום לפני שבאו לקחתו, החליט הילד להקל את צער הפרידה. הוא יזם ריב עם אמו, שבסיומו צעק לה: "איזה מול שאני עוזב את הבית".

למחרת המריבה המבויימת לקחה אותו משאית לתחנת הרכבת של בגדד, שם כבר חיכתה חבורת ילדים שגם הם מועמדים להברחה. החבורה המבוהלת הסתגרה בתא אחד הקרונות וציפתה לטוב. כשמבקר הכרטיסים החל לבדוק בקפדנות את ניירותיהם, משהו בחבורה עורר את חשדו. הנערים התכווצו, ולפתע נכנס לקרון אדם לבוש בלבן, ולחש כמה מילים באוזן הקונדוקטור. אחר־כך נעלם. גם הקונדוקטור עזב את הקרון בבהלה. מה אמר "המלאך בלבן", לא נודע עד היום.

"הסתובבתי לי, עיראקי קטן ושחור, יחידי בשבילי המשק, ולא חשבתי שיש כאן משהו חריג".

החבורה הגיעה לבצרה, ומשם החלו הנסיונות לחצות את השאט־אל־ערב לעבר אירן. רן נפרד מן הנערים והצטרף ל־12 גברים שעמדו לחצות את הגבול. אחרי שני ניסיונות־נפל הצליחה הקבוצה להמוק מן העיר. מספר ימים הלכו במדבר עד שהגיעו לנהר. כמעט לא אכלו ולא שתו. בשאט־אל־ערב חיכתה להם סירת דייגים רעועה. גם אחרי שחמקו מספינות המשמר של משמר החופים העיראקי הגיעו לגדה המזרחית, עדיין חיכה להם מדבר שנראה ללא סוף. הם תעו בו, ואחרי מספר ימים הצליחה חבורת הגברים והילד לגנוב את הגבול ולהגיע לאיראן. שליחי המחתרת לקחו אותם בדרך־לא־דרך לטהרן.

במחנה פליטים שהקימה המחתרת בבית־הקברות היהודי בטהרן שהה סעיד־רן בן ה־11 שלושה חודשים. והכל לבד. איש לא דאג לו, לא הכיר אותו. בכפור של לילות פברואר נאלץ לישון על מזרון דק עם שמיכה עלובה. בכוכה גם תקוותו לפגוש את אחיו. באפריל 1950 הגיע למחנה שער־העליה ליד חיפה. הוא לא ידע איפה יהיה ביתו. רק זכר שלפני שיצא את בגדד, לחשה לו אמו: "הכינוי של אחיך הבכור במחתרת הוא 'איתן'. חפש אותו לפי השם הזה". הוא החל לחפש.

כשהפגינו בכיכרות נתקבלו בקריאות בוז וגם חטפו מכות משוטרים. אנשים אמרו שהם בוגדים. מישהו הקצין ואמר שהם הבאים בתור אחרי אורי אדיב.

עם אורית והילדים: המעבר מגן־שמואל לירושלים נועד בעיקר להקל על הילדים, שלא יכלו להתרגל לכך שאבא אף פעם לא בבית.

עבר ממשרד למשרד בתוך המחנה עד שהגיע ללשכה שטיפלה בקליטה בקיבוצים. כעבור יומיים הגיע אליו אליהו (הוא "איתן"), והסיוט שהחל בחורף בעיראק הגיע לקיצו באביב של ארץ־ישראל.

אחיו לקח אותו לגן־שמואל. "השדות, הסוסים, הטרקטורים, אין־סוף פרדסים – זה היה כמו להיוולד שוב. דהרתי ימים על הסוסים במרחבים הפתוחים, כמו תולה אמוק. הרגליים היו פצועות משיטוטים בין הקוצים, ואני לא יכולתי להפסיק. גן־שמואל זו אהבה אדירה. אני לעולם לא אשכח את החום והאהבה והמסירות שגילו כלפי החברים באותם ימים. תמיד אהיה להם בעל חוב. אבל זה לא היה אושר קל. תקופת ההתבגרות במשק היתה מעורבת בהרבה יסורים. הגעתי להברת ילדים שהתרגלה לקבל הכל, ואילו אני לא ידעתי מה זה כדור, לא הקשבתי למוסיקה, לא ראיתי הצגת תיאטרון או סרט. פתאום הייתי צריך להשיג פער של 12 שנה. אבל מעולם לא חשתי נחיתות, ואיש גם לא נתן לי לחוש כך. הסתובבתי לי, עיראקי קטן ושחור, יחידי בשבילי המשק, ולא חשבתי שיש כאן משהו חריג. אחרי שש שנים נטמעתי נקיבוץ, כאילו נולדתי בו. עד היום אני מרגיש כמי שנולד פעמיים".

במאי 1968 פרשה ממפ"ם חבורה של כמה עשרות צעירים מקיבוצי השומר הצעיר, מחאה על הצטרפות המפלגה למערך. רן כהן, מרכז הדור הצעיר של מפ"ם באיזור הצפון, היה אחד ממנהיגי הפורשים. אחרי הסוגה בשדות הכותנה של הקיבוץ, הלך ללמוד כלכלה ופילוסופיה באוניברסיטת תל־אביב. באותם ימים שיגשגה העשיה אלכומי הנצחון של מלחמת ששת־הימים. עם ישראל הציף את העיר העתיקה והשטחים. הוא היה יושב בלילות עם חברים בחדרו השכור שברמת־אביב ומהרהר על שיוויון וצדק ועל דרכים להשכין שלום עם הערבים. כך נולדה חבורת שי"ח – שמאל ישראלי חדש – שהחלה להסיף בכרוזים למען שיחות שלום עם פת"ח, ונגד ויתורים טריטוריאליים. כשהפגינו בכיכרות נתקבלו בקריאות בוז וגם חטפו מכות משוטרים. אנשים אמרו שהם בוגדים. מישהו הקצין ואמר שהם הבאים בתור אחרי אורי אדיב.

ההתנגדות ניכה לניר, שהיתה אז בין הפעילים בקבוצה, התרשמה שלרן כהן "יש גם תכונות וגם שאיפות להיות מנהיג". בעיניה הוא נשאר אדם אמיץ מאוד, בעל יושר גדול. לא מוותר כשהוא חושב שהדברים באמת מכריעים, אבל גם לא אדם שרודף את עצמו. כאשר הקימו את "מוקד" פינה כהן מרצונו את המקום הראשון לטובת מאירקה פעיל. היה חשוב לו יותר לקדם את התנועה מאשר לדאוג לקידומו הפרטי. "יש משהו כובש בשילוב של ילד עולה מעיראק, חבר קיבוץ, איש צבא, שהגיע לכל הדברים בכוחות עצמו. הוא לא איבד את הנאיביות שלו. מהר מאוד העיניים שלו בורקות והוא מסוגל להלהיב מתוך איזו אמת פנימית. הוא מספיק נסער כדי להסעיר אחרים. יש בו עקביות ונאמנות לעצמו ולעניין".

"אריק שרון כבר אכל דגים הרבה יותר שמנים מאדון כהן. אחרי שיתברר שהכל שקר וכזב, יתפנה שרון לטפל גם בו".

הסיפור הפוליטי של רן כהן הוא גם סיפורו העצוב של השמאל הישראלי. אחרי שגורמים אנטי־ציוניים החלו לכרסם בשוליים של שי"ח, פרשו רן כהן וחבריו והקימו את "מוקד". הגילגול הבא אחרי ארבע שנים היתה רשימת של"י (שלום לישראל). הכל נע סביב מנדט אחד, מקסימום שניים. למשקיף מהצד היה נרמה שמדובר במנהיגות בלי גייסות. חבורה אליטיסטית של אינטלקטואלים מדברת על שלום מצד אחד ועל עורה לדפוקים ולמקופחים מצד שני, רק שאין מי שמוכן להאזין לה. המקופחים בקושי יודעים שהיא קיימת.

של"י התפרקה בעיצומה של מלחמת לבנון, על רקע שירותו של אל"מ (מיל') רן כהן בצנחנים. חברים טענו שהוא התקרנף. מתי עלד האשים אותו בביצוע פשעים נגד האנושות. כשרון בן־ישי ראיין את כהן לטלוויזיה בשערי ביירות, החברים לא האמינו למראה עיניהם: תשריר שירות בעד המלחמה לא יכול היה להראות טוב יותר. אלה שמכירים אותו אומרים שמאז ומעולם הוא חי בקונפליקט בין שאיפתו לקריירה צבאית ובין רצונו להיות בין המנהיגות המובילה של מחנה השמאל. "בגישתו לנושא הצבאי, יש בו עדיין אותן רגשות של העולה החדש מעיראק שהחליט להוכיח לכל הצברים שהוא יהיה יותר טוב מהם", אומר חבר לדרך, "הצורך שלו בקידום צבאי הוא אדיר, למרות שהוא מנסה להסתיר את זה. והצורך הזה מעמיד אותו לא אחת בפני קונפליקטים. מצד אחד הוא תוקף את הצבא, נאבק נגד פעולות שהוא עושה. מצד שני, כאשר קוראים לו – הוא רץ בשמחה אדירה".

וכך היה גם כעבור שנה, בספטמבר 83'. יום אחד חילק כרוזים נגד המלחמה, עדיין חבר של"י יחד עם מתי פלד, אורי אבנרי ויעקב ארנון. למרות שרבים בתנועה רואים בו "עוכר ישראל". שבוע לאחר־מכן קוראים לו להתגייס לצבא הקבע, והוא חותם. בגיל 45 עוזב את הפוליטיקה, גוזר על עצמו שתיקה מוחלטת, קיבל דרגת אלוף־משנה והלך למלחמה שלא מאמין בה.

"הצורך שלו בקידום צבאי הוא אדיר. יש בו עדיין אותן רגשות של העולה החדש שהחליט להוכיח לכל הצברים שהוא יהיה יותר טוב מהם".

מבקריו אומרים עד היום: "האיש חסר חוט שדרה אידאולוגי". אחרים, מתונים יותר, אומרים: "יוסי שריד הוא בטח לא. בסך־הכל הוא לא אינטלקטואל, אין לו מחשבות פוליטיות מרחיקות־לכת. יש לו אינטואיציה טובה, התמדה ואומץ־לב ציבורי. לא תמיד זה מספיק".

רן כהן: "הייתי היחידי מבין המנהיגות המוכרת של השמאל שקבלת צו־הקריאה למלחמה יצרה אצלו דילמה. אחרי הכל הייתי מפקד יחידה שלקחה חלק מאוד פעיל במלחמה. כרור לגמרי שהפקודה שקיבלתי לצאת למלחמה היתה פקודה של ממשלה דמוקרטית, נבחרת, שהכנסת – ברוב עצום, כולל המערך – נתנה לה לגיטימציה. וצריך גם לזכור שזו לא היתה מלחמה בין צד אחד לא צודק מוחלט – אנחנו – לצד אחר צודק מוחלט – הפלשתינאים. זו היתה מלחמה בין שני אויבים. ובמצב כזה אני בעד הצד של העם שלי. אבל ביום הראשון שרק יכולתי, בעיצומה של המלחמה, השתחררתי. ויתרתי על אפשרות של קידום מיידי, העיקר להשתחרר.

מה שקרה עם הראיון הטלוויזיוני היה מעשה נבלה. דובר צה"ל הוציא ממנו משפטים ספורים ויצר את הרושם שאני בעד המלחמה כדי לגייס את דעת־הקהל. יש לי מספיק עדים שיכולים לספר שהייתי נגד המלחמה הזו מיומה הראשון, ושבוע לפני שהיא פרצה עוד חילקתי כרוזים נגדה. ביום השיחרור שלי כבר הייתי בכיכר מלכי ישראל בהפגנה של שלום־עכשיו.

"אבל כאשר באו אלי מאוחר יותר וביקשו שאקים יחידה מסויימת – טענו שאני המתאים ביותר לעשות את זה ושיש לה חשיבות עצומה לצה"ל – חשבתי שזו תהיה הפקרות לסרב. אני גם חושב שאנשי שמאל צריכים להיות בצבא. יש לזה חשיבות במאבק על דמות הצבא. אסור גם שייווצר דימוי שמי שהתנגד למלחמת לבנון הוא נגד הצבא. זה בשום אופן אינו נכון. אם הייתי להוט כל־כך אחרי קריירה צבאית, כמו שאומרים, הייתי נשאר בצבא. יש להניח, על־פי הכישורים שלי, שהיום הייתי בפיקוד הבכיר של צה"ל. עובדה שלא בחרתי בדרך הזו. אבל כאשר קראו לי אז, לא יכולתי שלא ללכת. למרות שידעתי שזו תהיה מכה קשה לשל"י שהייתי אז המנהיג שלה, ואולי גם מכה קשה לדימוי הציבורי שלי. ואכן, כמות ההשמצות שסיכיתי בהן אז היתה עצומה. בעתונים מסויימים עשו לי ממש רצח אופי. אבל אני האמנתי במה שאני עושה והייתי שלם עם עצמי".

אחרי התפלגות של"י כולם האשימו שם את כולם. היתה קצת מהומה בעתונים, לא יותר מדי. אחרי הכל, פילוגים בשמאל אינם דבר חדש. גם לא ההשמצות ההדדיות. רן כהן לקח את אנשיו לר"צ. כעבור שנה נבחר לכנסת. עבודתו הפרלמנטרית זכתה להערכה. לא כל כך מכיוון המחנה החרדי. לפני שנה, כשהוזמן לפגישה עם ועד שכונת שמואל הנביא בירושלים, התנפל עליו המון חמוש במקלות

(המשך בעמוד 42)

השיטה על־פי אוריין

יש סטניסלבסקי ויש אוריין. על־פי אוריין – לשעבר שחקן והיום יוצר, מפיק, במאי ואולי יותר מהכל מבקר תיאטרון – כל רגע נכון בתנאי שאתה נותן לו ביטוי, ואסור לחסום רגש. שום רגש. על־פי אחרים, המתאדמים מכעס כשהם רק שומעים את השם, מדובר ב״פסיכופאט, שרלטאן, שחקן מתוסכל, נכה, פאשיסט, חולה נפש, לא מבין בתיאטרון, רע, רוצח, אפור״. לא פחות. איכפת לו? ״איכפת, אבל זה לגיטימי״. חוץ מזה, מאז שהוא פגש את רותי הוא גם מאושר. כמו באגדות.

מאת בילי מוסקונה־לרמן   צילומים: שמואל רחמני

ב תשע וחצי, בערך, התחילה הדרמה. הוא משך את הראש קצת קדימה, מתח את הגב לכיוון האשה ששכבה קשורה למיטה, ושאל מאוד בעדינות, ״ליז, ליז, מה קורה לך עכשיו, ליז? על מה את חושבת? מה את מרגישה בחזה?״. האשה הזיזה את אגן הירכיים בתנועות מעוגלות מתחת לסדין, ומלמלה: ״שדים קושרים את הגוף שלי, אין לי בטן, הכל ריק לי, דוקטור ירוק אומר לי לנוח, אחות ירוקה אומרת אני פציינטית למופת... נידה, טומאה, דם, סמרטוטים מסריחים, שחיטה, לכלוך״.

האיש עם העט והנייר סימן בעיפרון מחודד דיאגרמה קטנה על הנייר מולו, רשם שעה, הסתכל על האשה המזיעה, אמר:

– עכשיו נשימות כלב. תתחילי לנשום, עכשיו תפסיקי, תמשיכי, תפסיקי. דם, דם, מה מזכיר לך דם?

״בא לי להוציא את העיניים.״

אוריין: ״אני יכול להיות הילד, אני יכול להיות האחות חרוה. כל בן־אדם בנוי ככה. אין בן־אדם עקבי״.

– תוציאי, מה את מרגישה עכשיו?

״בוער לי כל הגוף.״

– על מה את חושבת עכשיו?

״אין לי כלום בגוף.״

– איך הכלום הזה נראה?

״קר, מת, כועס.״

– אז תני לו לדבר, ספרי על אבא שנעל אותך בחדר.

״אני מתביישת.״

– מאיפה הבושה?

״אני עכשיו ילדה קטנה, אני רוצה שיפנקו אותי. יש לי בחילה.״

– טוב, עכשיו תנשמי נשימות ארוכות. רכות.

סך הכל קטע מהצגה. רחוב קטן בתל־אביב. תיאטרון החדר. מעבדה לתיאטרון. ליז פחימה, שחקנית, נותנת בכל הגוף, עם כל הנשמה, את הטקסט של ברכה סרי ״קריעה״. במצב נוטף זיעה, קרובה לאקסטזה, היא קשובה לכל הוראה ממנו. הוא, אמיר אוריין, בנה לו תפקיד של מטפל או פסיכיאטר: נכנס ויוצא בתוך המונולוגים שלה, הזיעה שלה, האסוציאציות שלה, בין הרגליים שלה, מתוך המחשבות שלה. נוגע ועוזב אותה באופן קריר, אלגנטי, לבוש, אמפטי, לפעמים מחוייך, לפעמים רציני. בדרך מסתכל על השעון, רושם דיאגרמות, הערות סודיות, מודד את הקהל במבט צד קטן.

כששמים את השם, אמיר אוריין, על השולחן, אנשים מסביב יורים אחד־אחד כמהירות: ״פסיכופאט, שרלטאן, שחקן מתוסכל, נכה, פאשיסט, חולה נפש, לא מבין בתיאטרון, רע, רוצח, אפור״.

איכפת לך?

״איכפת לי, אבל זה לגיטימי״.

אוריין, שבע שנים מבקר תיאטרון ב״העיר״, התיז בקשת ארס מרוכז על כולם, פחות או יותר: במאים, שחקנים, כותבים. אחרי ביקורת שלו צריך ללקק את הפצע הרבה זמן וגם אז לא בטוח שהפצע יגליד. כמה משפטים כמעט מקריים מתוך ביקורות שכתב:

״פרה קרושה. במאית של הצגות בעלות אופי מציצני.״ (על נולה צ'לטון).

״הרמתי ידיים, התפוררתי על המושב, נשמתי אוויר שלא היה שם. נשברתי. הוא והיא במשבר גיל הארבעים. משבר התחת שלי. אתול מגיוק איך שנמאס לי.״ (על ״הקריירסט״).

אמיר ורותי: ״כשאני מקנאה וצורחת, הוא אומר לי ׳די, אי־אפשר לאהוב יותר משאני אוהב אותך׳.״

אמיר אוריין ושחקניות תיאטרון החדר שלו. ליז פחימה, ב״קריעה״ מאת ברכה סרי. ״דם, דם, מה מזכיר לך דם?״

״אוי גורל אכזר. איזה מסכנה גילה אלמגור. כל־כך קשה היה לה ועכשיו תראו לאן הגיעה. היא כוכבת. גם ברדיו גם בטלוויזיה. היה ספר. עכשיו הצגה. יהיה סרט. מה עוד אפשר לדרוש מהחיים האלה שהתאכזרו אל היתומה האומללה.״ (על ״הקיץ של אביה״).

מאיפה אתה יוצא לביקורת הזאת?

״תראי, אני יוצא מהמעבדה שלי, מהשיטה שלי, שם כל הזמן אני בודק מה נכון. הולך החוצה לתיאטרון ורואה מצער כלתי־פוסק של פחות. יתכן שכל תפיסת העולם שלי מוטעית. אני לא טוטאליטי. יחד עם זה, אם אני נאמן לעצמי, אני צריך לכסח.״

רותי: ״כשפגשתי אותו אמרו לי: הוא מטורף. רע. אכזר. הוא גר עם שש נשים ביחד. הסיפורים האלה גידו אותי. אני מחבבת מטורפים״.

אבל למה כל־כך באכזריות, בלי טיפת אהבה?

״עם המון אהבה למקצוע.״

אהבה למקצוע הבנתי, מה עם האנשים?

״אין לי רגשי אשמה. טעיתי פעם אחת בשיטה שלי. אמרתי: אני מצטער, טעיתי. אבל אני לא שופט ולא קובע גורלות של אנשים, וחס וחלילה שמישהו ישים אותי שופט.״

מי מדבר על גורל, אני מדברת על מלה קטנה־סבל, סבל שאתה גורם לבן־אדם אחר?

״כשהתחלתי לכתוב ביקורת, אמרו לי – תעזוב. אתה ידוע בתור ילד טוב, מה פתאום אתה לוקח עליך את כל הזבל הזה. אני ראיתי את התפקיד הזה כתפקיד חברתי, אידאליסטי, לא ידעתי איזה מחיר אני אשלם.״

איזה מחיר?

״בידוד. לפני־כן היו לי חברים. עכשיו אין לי.״

אז מה הכל שווה?

״בחרתי לעשות משהו בעל ערך חברתי.״

תעמיד מולך שתי תמונות. אחת של חבר, בן־אדם שנוגע לך בכתף כשאתה צריך, ולידו המושג האילם הזה ״ערך חברתי״?

״אז הפסדתי״.

שתיקה. קם. מסתובב בחדר: ״אני רואה בביקורת ייעוד. מוכן להילחם ולשלם מחיר כבד״.

תתרגם ״ייעוד״?

״מה אני עושה בחיים האלה חוץ מאשר לשתות תה בחברה הגונה.״

אמיר אוריין (43), שאף אחד משונאיו לא מתכחש לעובדה שהוא בחור מוכשר, יצר את ״שיטת אוריין״. בהפעלת השיטה שלו משתתפת אשה שהוא מאוד אוהב (ועוד נגיע אליה): רות דייכס. אני מדפדפת בחוברת שהוציאו יחד, כריכה אדומה, עותק 11 מתוך 750. תיאטרון החדר תל־אביב 87. עיצוב, עיבוד, בימוי, הנחייה – אמיר אוריין. אותיות גדולות: שיטת אוריין. אותיות קטנות: הצגת הדגמה לשיטה. בדרך הכאן: מילון קצר למונחים בשיטת אוריין. בסוף

(המשך בעמוד [illegible])

השיטה על־פי אוריין

רותי דייכס בצילום מתקופה אחרת. בכיתה ד' כתבה חיבור: "אני רוצה להיות בשואה ולסבול כמו אמא שלי".

רותי: "אני שחקנית. רוצה שתמיד יסתכלו עלי. צריכה הרבה תשומת־לב. אני בובה. אוהבת להיות בובה. נולדתי ככה ואמות ככה".

(המשך מעמוד 19)

הזונות – "פרוטוקול", הדגמה בה מתועדת דרך העבודה של אוריין עם ליז פתימה על הטקסט "קריעה" של ברכה סרי. בחלק העליון של הדף מצויינת השעה. פגישה מספר 12. חדר ריק. ליז בכיסא. מלת מפתח – "לרמוס". המלה "א" מסמלת אוריין, המילה "ל" מסמלת ליז. הוא נותן את המלה הקורית, "לרמוס", והיא זורמת עם אסוציאציות.

הוא מוביל אותה אחורה, עמוק לילדות שלה, לחוויות ראשוניות במקומות אפלים. לדוד שלה שעושה לה ביבי סיטר ובלילה נוגע לה בכל הגוף. ואמא שלה שקוראת לה זונה. ואבא שלה שמרביץ לה בחגורה. המונולגים האסוציאטיביים־המיניים המאור־אינטימיים שלה, רשומים בחוברת. ליד ההערות של אוריין. הוא עוקב בצורה מעבדתית אחרי שני משתנים: תוכן החומר, ועוצמת החוויה בתגובות שלה.

בתוך המסלול האישי של הילדות, הנערות שלה, החוויות המיניות האישיות שלה, הוא עוצר את הזרם ואומר "טוב, עכשיו המשיכי לספר את קריעה." ואז, [illegible] הריגושי של החוויות האינטימיות שלה, היא נכנסת לטקסט התיאטרוני של ברכה סרי: סיפור ליל הכלולות של נערה יהודייה צעירה בתימן שמשיאים אותה לאלמן המבוגר ממנה בהרבה עשרות שנים.

ליז פתימה, בחורה מדימונה, עובדת כבר שלוש שנים עם אמיר אוריין על תקן תלמידה, אומרת: "הוא (אוריין) העמיק את הרגשות שלי. נתן לי אפשרות להיפתח לסביבה. היום אני פחות מפחדת, עם יותר ביטחון עצמי. אוריין קשה. הוא דורש נאמנות עצמית מוחלטת. לא לזייף."

איזו חליפה אתה לובש כשאתה עובד עם ליז?

"במאי ואיש של שיטה. אנשים טוענים שיש לזה אפקט טיפולי. יש תוצאות לוואי שיכולות להחשב כאפקט טיפולי."

מתי אתה חותך?

"ברגע שהיא עוברת לפוזה, אני חותך".

איך אתה יודע שאתה לא מותח את החוט יותר מדי, מהיכן הסמכות שלך לגעת בחומרים כל־כך פנימיים?

"אני סומך על ההגנות של כולנו. הן הגבול. אני עצמי עברתי פסיכו־אנאליזה אצל תלמידה של פרויד. צריך אגו חזק כדי לעבור את הטיפול הזה. אני השתמשתי בו כדי לקדם את עצמי כאדם. בסדנאות שאני מעביר לשחקנים אני עוזר להם להכיר חומרים בעצמם. הבעיות האישיות מקבלות ביטוי אמנותי, כי על פי השיטה שלי כל רגע הוא נכון בתנאי שאתה נותן לו ביטוי. אסור לחסום רגש. שום רגש. חסימות יוצרות נתקים בין אנשים. יוצרות לחץ, כאב, זיהום אישיותי."

שיטת אוריין אומרת: "בתחום אירוע אמנותי, בכל רגע של יצירה, היוצר פתוח להגיב לא רק על פי תבניות תגובה קבועות, משוחזרות על ידו, או שניתנו לו על־ידי אחרים, אלא בעיקר מתוך בחירה חופשית שלו כאדם פרטי וכיוצר. וכל תגובה מיידית, לרגשותיו כזאת, תהיה חיה, נכונה, הולמת למצב האמנותי."

אמיר: "חשבתי שאני רציונליסט קצת ציני, ופתאום פגשתי את רותי ואני הכי מאושר בעולם. מצאתי את החלק התואם שלי בעולם הזה".

תל־אביב, יום חמישי, תשע בערב. ערב גשום. אנשים מכוסים צועדים על המדרכה עם מעילים ומטריות, נשאבים בפתאומיות לתוך כניסה חשוכה של שפת הים. בקומה שנייה, דלת ראשונה משמאל, שלט "תיאטרון הזדר". בחדר בינוני, על כיסאות עץ, יושבים עשרה אנשים. צריכים להגיע עוד שניים. זה כל הקהל.

הדלת נפתחת שוב ולחדר נכנסת אשה שכל הפנים שלה חיוך. רואים רק שפתיים גדולות פתוחות ושורה של שיניים. בקול מתוק היא אומרת: "רותי דייכס". מרפרפת מכיסא לכיסא, נוגעת ביד, בכתף. אחריה נכנס אמיר אוריין. מבקש מהאנשים לעלות שניים־שניים לקומה הרביעית, דלת ראשונה משמאל.

טכס סודי בערב גשום. צריך להרגיע את העצבים, לגייס סבלנות לכל מיני הפתעות. דפיקה בדלת. פותחת בחורה חיננית. לוחשת שלום. שוב חיוך גדול. מציעה תה, קפה, אולי משהו קר?. חדר קטן, חשוך. אמיר אוריין כבר יושב עם דף ונייר. ליז כבר קשורה למיטה, עטופה בבד לבן שמזכיר תכריכים. קירות בתכלת בהיר, תמונה של רב, מתחת למיטה סיר לילה, קופסת צדקה של רבי מאיר בעל הנס, טוסטר, מרבד, מקרר, שולחן עם כיבוד. ליז ממלמלת, אמיר אוריין רוכן אליה, ההצגה מתחילה.

אין מסך, אין כיסאות מרופדים, לא מוכרים כרטיסים, אין דיסטנס בין השחקנית לקהל. זה התיאטרון של אוריין. אם מצליחים להתעלם פה ושם מהכניסות הקרירות של אוריין למלים המזיעות שמוציאה ליז פתימה מהפה, עוברים חוויה בגוף ובראש. אתה בפנים יחד איתה בתוך המיטה.

לפני שנה הציג את "ארוחת ערב". הצגה שטילטלה את המבקרים, את הקהל. כולם הגיבו. ערב בשבוע, שנה שלמה, שחטו ובישלו שם תרנגולת. כולל הדם, כולל הכל. ובחורה אחת חטפה מכות רצח עם חגורה. אצל אמיר אוריין לא קיים, ככל המוכנים, המושג: מאחורי הקלעים.

כלומר, לשיטתך – גם בין אנשים בכלל, בחיים ולא רק בתיאטרון – כל הקלפים כל הזמן על השולחן?

"כן".

מה הגבול?

"אלימות פיזית".

צמתים בחיים שלך?

"כל החיים יצאתי ממסגרות כדי לחיות בחופשיות. משתולל לעשות מה שמאמין בו במינימום אילוצים. פעם אחת שלחו אותי לדבר לפני חיילים במלחמה. שכבתי בין הפגזים והרגשתי באותו רגע שאני בצומת דרכים. לא יכול להמשיך יותר כמו קודם. באותו רגע החלטתי לעזוב את התיאטרון וללכת לעשות פעולות חברתיות. הקמתי מועדון שכונתי בלתי תלוי, בלי לבקש גרוש מהרשויות. הפעלתי אותו שנתיים".

"תיאטרון הזדר" הוא תחנה בה אני רואה עתיד חיים".

"רותי היא החיים".

הפרק הבא של הכתבה ייגע באשה שבחייו. האהבה של החיים שלו קשורה חזק לשיטת העבודה שלו. הציניקנים מתחילים לספסק ידיים בהנאה. מותר להם. אבל האמת היא שגם בפרק הזה הם – הוא והיא – יוצאים יפים, מוכשרים, נאיביים, אוהבים ושמחים. אוהו כמה הם שמחים. הלוואי על כולנו. מאושרים. אם עוד מותר לכתוב מלים כאלה. כמו באגדות.

רות דייכס, האשה עם החיוך על כל הפנים. "תכירי" הוא אומר. "זאת רותי". ומסתכל לה עמוק לתוך העיניים, ומלטף לה את היד, את הגב, את הפנים. יש זוגות שמביך להיות לידם. מרשים לעצמם להוציא אהבה גדולה החוצה.

רות דייכס, ביוגרפיה מקצועית: עד לפני שלוש שנים עבדה באמריקה. כשחקנית, במאית, מורה. היתה אסיסטנטית של וודי אלן, שיחקה ליד פרנק סינטרה, הדריכה את ג'סיקה לאנג.

היום היא מלמדת באוניברסיטת תל־אביב קורס ראשון בסוגו בארץ: משחק לפני מצלמה. אותו קורס היא מעבירה גם בחוגים פרטיים. רשימות ארוכות של תלמידים ב"ווייטינג ליסט" כדי להתקבל. קורס שמוכרז כהצלחה על ידי שחקנים וסוכני שחקנים. הקורס שלה משולב בשיטה של אוריין.

דירה קטנה באבן־גבירול. הליידי מחזיקה מצלמת וידאו ביד. נותנת הוראות באנגלית למי שמולה. צוחקת הרבה. לא מדברת על גיל. יש לה אח תאום בן ארבעים ואחת. היא לא זוכרת בדיוק בת כמה היא. נעזוב את זה.

נולדה בגרמניה. כשהיתה בת שנתיים המשפחה עברה לארצות־הברית. אנחנו בניו־ג'רסי. רותי בת תשע. ילדות עם סיוטים. אמא יוהניה ברקע, אשה שהיתה רקדנית, שהתבקשה וסרבה לרקוד לפני הגרמנים ובתמורה הם קרעו לה את הקרסול. הזכרונות הראשונים של הילדה בניו־ג'רסי הם איך אמא שוכבת במיטה, חלשה ויפה, וצריך לבשל לה, להאכיל אותה, לטפל בה. כל הזמן לטפל בה. ואחר־כך בערב, כל ערב, לפני שהולכים לישון, מוכרחים לשמוע סיפורים

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

על ילדים מתים, בלי ראש, בלי רגליים, שחיו במחנות האלה תחת השם שואה.

כל תמונות הילדות של רותי קשורות בשואה, ובהרגשה שאמא כל הזמן חולה, בבית אין כסף, ואסור להיות שמחים, אסור לצחוק, מוכרחים להיות טובים. בכיתה ד' כתבה בבית־הספר חיבור: "אני רוצה להיות בשואה ולסבול כמו אמא שלי".

"אסור לשכוח", היתה הרקדנית היפהפיה הנכה אומרת לילדים שלה, וכל ערב מעלה להם באוב את המתים – ילדים וזקנים. רותי הקטנה קלטה את המסר ולידו רגשי אשמה כבדים: אם כולם מתו, אז למה אני לא. אם חלק מהחיים זה להרגיש מתים – או סימן שאסור להרעיש, אסור להיות עליזים, אסור לשמוח, צריך להתאפק כל הזמן וגם להיות טובה.

משפט של אמא: רותי את ילדה טובה. ליטוף על הראש.

אמא מתה. אבא שוכב חולה בבית־חולים.

היום רותי צוחקת. כל הזמן צוחקת, לחילופין יש לה חיוך אחר גדול, על הפנים. רותי: "גידלתי את אמא שלי, את אבא שלי, את אח שלי, כל הילדים שלי גדלו והלכו. עכשיו אני רוצה להיות הילדה. אני רוצה לצחוק, כל הזמן לצחוק."

כשיצאה מהבית בפעם הראשונה והלכה ללמוד מישחק לחשה כל הזמן, כי לא ידעה שמותר לדבר בקול רם. אחרי־כן התחתנה. שלוש פעמים. הבעל הראשון רצה ממנה שתמלא את התפקיד של האשה הקטנה, החלשה, הבוכה. היא בכתה בשבילו כמה שהוא רצה. הוא חלה במחלת נפש. כשעזבה אותו ומצאה עצמה צוחקת, מיד בכתה מרוב בהלה. הבעל השני היה אלכוהוליסט ורצה אשה בלונדינית. היא היתה בלונדינית והצטלמה בשפתיים חושניות כדוגמנית ל"ווג". הבעל השלישי, שהיה עשיר, רצה אותה רזה עם הרבה יהלומים. היא נישארה רזה אבל זרקה את היהלומים.

רותי: "באיזשהו שלב התחלתי להילחם על הזהות שלי, ובמקביל החלטתי לא לסבול יותר בחיים. כשאני מרגישה שאני סובלת – אני עוזבת. עזבתי אותם כדי לשרוד, להישאר איתם היה למות. אמרתי לעצמי – אני אתחתן ואתחתן עד שיהיה בסדר. בתקופות שעזבתי אותם אימנתי את עצמי לחיות לבד. הבנתי שאתה יכול לחיות עם מישהו אחר רק אחרי שאתה יודע להיות לבד, כי אז אתה לא צריך מבן־הזוג שלך שום דבר. חיים יחד על בסיס חופשי.

"עם אמיר זה ככה. הבן־אדם הראשון שאיתו אני יכולה להיות ילדה, אשה, מרוגזת, אוהבת, והוא לא שופט אותי. כשפגשתי אותו אמרו לי אנשים מסביב:

"אני יוצא מהמעבדה שלי, שם אני בודק מה נכון. הולך לתיאטרון ורואה מצעד של פוזות. אם אני נאמן לעצמי, אני צריך לכסח."

את, יש לך ריקורד של גברים דפוקים ווי ממנו. הוא מטורף, הוא רע, הוא אכזר. אם את איתו – אין לך סיכוי להצליח. שמעתי עליו שהוא גר עם שש נשים ביחד, שהוא מסוגל לכל דבר. והסיפורים האלה גירו אותי. אני מחבבת מטורפים. נפגשנו בהצגה שלו. הייתי בשוק מהראש שלו. הוא גאון. מאז אנחנו יחד. גילינו שאנחנו חושבים באותו אופן על כל מיני דברים מסביב. יש לי לידו חופש מוחלט. אני יכולה להגיד לו הכל. הכל, איתו, בפעם הראשונה, אמרתי: אני לא אעזוב אותך. כשאני מקנאה, ואני צורחת, כי אני יודעת שהרבה נשים רוצות אותו, הוא אומר לי: די, אי־אפשר לאהוב יותר משאני אוהב אותך."

רותי, החיוך הרחב הזה שאת מחזיקה כל הזמן על הפנים, כמה מאמץ את משקיעה בזה?

"אני שחקנית. רוצה שתמיד יסתכלו עלי. צריכה הרבה תשומת־לב. אני בוכה, אוהבת להיות בוכה. נולדתי בכה ואמות בכה. היתגבתי את כל החברות שלי עם הטריקים האלה."

אני מבקשת הדגמה. רותי יוצאת מהחדר. "נניח שאני נכנסת למסיבה ואני רוצה שיסתכלו עלי, כולם. כל הגברים."

אז ככה: רותי נכנסת לחדר עם החיוך המסויים הזה על כל הפנים. הגוף פתוח, החזה קדימה. רגליים קצת מפוסקות. כף יד באלכסון על המשקוף. היא מסבירה במדוייק את התנועות. את זווית פתיחת הרגל, העיכוס הקל של המותן. אי־אפשר להתעלם ממנה. מאוד סקסית. רזה אבל משוחררת בגוף. עם תווים חושניים, אותן עצמות לחיים גבוהות שיש לסופיה לורן. אם היא רוצה – היא נכנסת בשנייה להבעה של לורן על הפנים. והיא הרי יודעת את הכוח שלה. מפסקת עוד קצת את הברכיים, מותחת עוד קצת את החזה, ומחייכת את החיוך הזה עם הפה החצי פתוח.

"אני יודעת איך לתפוס גבר. לשחק את האשה, להיות נשית, להיות לידי, להיות זונה כשצריך. גם עם אמיר אני נהנית מהמשחק הזה. לבשל, לנקות את הבית, ללבוש שמלות ותכשיטים כשאני יוצאת איתו בערב. וכשנימאס לי מהתפקיד ואני רוצה להרגיש כמו פרופסור באוניברסיטה, באותו רגע אני מפסיקה. אני יכולה תוך דקה להיות כלבה. אני לא משעממת את עצמי. לדקה לא. כשבא לי אני יורדת לרחוב, מתלבשת מוזר ומתחילה לדבר עם אנשים. אני מעזה לעשות בדיוק מה שאני חושבת."

את אוהבת את עצמך?

"מאוד. מאוד אוהבת, חוץ מהרגליים."

מה קורה כשלפעמים אין "סיור בקי" ממול, כשלא מחייכים לך חזרה?

"דבר ראשון אני בוכה ולוקחת אמבטיה חמה. היום אני מדברת על האכזבות עם אמיר. כשהייתי לבד – הקלטתי את עצמי על טייפ והשמעתי לעצמי. מוכרחים להוציא את זה החוצה. אמיר הוא גם הבן־אדם הראשון שאני מעזה לבקש ממנו. למשל: תשומת־לב. אפילו כשהוא באמצע עבודה עם תלמידים אני יכולה להיכנס, להגיד 'אני צריכה אותך עכשיו', והוא ישלח את כולם ויבוא."

מ שמחה, ילדים, גיל, מה קורה עם זה?

"אני החלטתי לא להזדקן. לחיות לנצח עם הגוף ועם השכל. זה נשמע מוזר. זה לא מוזר. רוב האנשים חיים כאילו הם ימותו בסוף, כי כמה הם יודעים. אנשים אומרים: 'אני לא אתחיל בית־ספר בגיל חמישים, כי...' אבל אם את חיה עם המחשבה שאף פעם לא מאוחר, בגלל שאף פעם לא תמותי, אין נקודת סוף. אנשים בגיל חמישים אומרים 'יש לי עוד עשר שנים לסבול', אבל אם יגידו 'יש לי 600 שנים לסבול', הם יקומו ויעשו משהו עם החיים שלהם. אני חיה עם הרגשה של אין גבול. הכל אפשרי. את הכל אפשר להתחיל עכשיו מחדש. גם את אמיר דחפתי. הוא התחיל עם השיטה. התחיל ללמד באוניברסיטה. יש לנו בדיחה משותפת לגבי 625 השנים הבאות."

אוריין: "תמיד חשבתי שאני רציונליסט וקצת ציני, ופתאום פגשתי את רותי ואני הבן־אדם הכי מאושר בעולם. היא נס. אני מצאתי את החלק התואם שלי בעולם הזה – כמו באגדה הקלאסית".

יש ביניהם מחלוקת אחת. רותי מאמינה באלוהים. חושבת שאלוהים יצר את האדם. אמיר חושב שהאדם יצר את האלוהים. חוץ מהמשפט הזה הם רואים עצמם בן־אדם אחד. ילדים עוד אין להם. מתוך בחירה. ב"קורס אוף מירקלס", שם היא מסבירה פעמיים בחודש, בהתנדבות, "איך לשלוט על החיים" – הוא לא משתתף.

הוא אומר: "אנשים אומרים שכשאני איתה אני אחר. הרבה יותר רך".

היא אומרת: "מאז שהוא איתי הוא יותר רך. אפילו הביקורות שלו פחות קשות, לא?"

לא, אני מחזירה לה בכנות, בדקתי, בכלל לא פחות קשות, אולי יותר.

אבל קשה שלא לאהוב אותה. היא נחמדה. כמו ילדה. עם הקיטש האמריקני שלה וכל מה שמסביב.

מוזר. איתו אפשר להרגיש מעורבב. נגוע במגאלומניה כשהוא מדבר על "שיטת אוריין", שתוך אותה, ממספר אותה, מחבר לה גרפים מתימטיים מדוייקים בשיא הרצינות. ליד זה נודף ממנו ריח טוב של אידאליזם, נאיביות, חום, אריכות, התחשבות, התלבטות, אהבה, ובצד השני, שוב, הביקורות הארסיות האלה שלא יוצאות מהזיכרון.

אפשר כמעט לדבר על פיצול אישיות?

אוריין: "אני יכול להיות היטלר, אני יכול להיות האחות תרזה. כל בן־אדם בנוי ככה. אין בן־אדם עקבי".

בכל מקרה, אם עוזבים את הפילוסופיות, מרגישים עם הזוג הזה סוג של חוויה. כמעט כמו בתיאטרון טוב.

קטע לציניקנים: רותי דייכס ואמיר אוריין התחתנו ב־31 בדצמבר 1986, יום חמישי, בחצות הלילה בדיוק. בטכס פרטי מאוד. בחדר הראשון משמאל קומה רביעית, מול החלון הפתוח, מול הירח והכוכבים. בחדר נכח רק הכלב. הם ערכו ביניהם סיכום דברים בכתב על גליון נייר שחור עם משפטים צבועים בטוש כסוף. אחרי־כן יצאו מהחדר, הלכו למסיבה מקרית והתחימו חברים. באותה הזדמנות הוא ענד לה טבעת על האצבע.

זוג נשוי, שני כלבים, בדרך־כלל בארוחות צהריים הם אוכלים בשר מבושל מתרנגולת שחוטה. מה שאנשים קוראים עוף. רותי, בגלל שהרופא אמר שחסר לה ברזל בדם. אמיר סתם מחבב את הטעם.

בילי מוסקונה־לרמן

"כשהתחלתי לכתוב ביקורת אמרו לי – אתה ידוע כילד טוב, מה פתאום אתה לוקח עליך את הזבל הזה. לא ידעתי שאשלם מחיר. לפני־כן היו לי חברים. עכשיו אין לי".

אמיר אוריין בתפקיד השוטה בהצגת "המרק של קרופניק" מאת גורמזנו־גורן. עדיין שחקן, לא מבקר.

יהונתן גפן

ככה זה ייראה

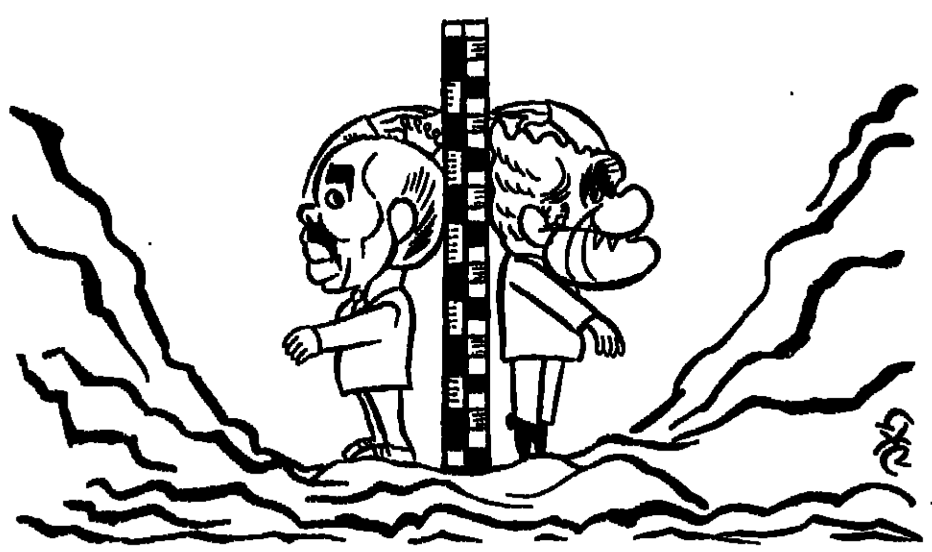

לפני שבוע נסעתי לתל־אביב וראיתי טנקים מוצבים בכיכר מלכי־ישראל. טנקים וזחלמים, תחמושת ואהלי הסוואה, בכיכר מלכי־ישראל.

איפה שרק אתמול צעקנו "שלום עכשיו" ו"די למלחמות".

ושאר הצעקות שצועקים בכיכרות, בין המלחמות.

תסלח לי, שאלתי אורח שעבר במקרה, מה זה הטנקים האלה פה.

שוטר, אמרתי, מה קורה?

לא יודע, אמר השוטר, חג השריון, אנא־עארף, משהו כזה.

טנקים בכיכר מלכי ישראל, מה זה יכול להיות?

חזרתי הביתה, פתחתי טלוויזיה, שום דבר.

אין טלוויזיה.

טלוויזיה מושבתת וטנקים בכיכר מלכי־ישראל.

לא, אני לא אומר שזה יקרה.

לא, אנחנו ארץ דמוקרטית, אצלנו זה לא יקרה.

אבל אם, חס וחלילה...

אם פעם תהיה פה מהפכה צבאית, ככה זה ייראה:

טנקים במרכז העיר וטלוויזיה דוממת.

ואולי איזה גדוד מתבצר, משפר עמדות לכיוון אבן־גבירול.

וגנרל שבע־קרבות עומד על השואה של תומרקין, תופס בטחון.

שלא נדע.

חמישים אחוז מהנוער

חמישים אחוז מהנוער במדינת ישראל בעד קיצוץ זכויות של הערבים. חמישים אחוז, לפי סקר מיוחד, רוצים לקצץ. וכשאתה מתחיל לקצץ גם אנשים. אני בן לעם מסויים שכל קיצוץ זכויות שלו נגמר בפוגרום, ככה שאני קצת יודע על מה אני מדבר. חמישים אחוז מהנוער הם פאשיסטים קטנים, גזענים גאים, שבוודאי גם ההורים שלהם הם לא בדיוק מרטין לותר קינג. חצי המדינה שלנו מורכבת מכהניסטים סמויים שבוודאי היו לוחצים גם את ידו של הרב השרץ, אם רק היה מפסיק לפטפט.

לקצץ בזכויות הערבים זה כמו לכסח דשא מכוסח. כמו לתלוש ידיים מגידם. כמה זכויות כבר נישארו להם? נערים יקרים, מה עוד הייתם רוצים לקחת להם? אולי את רשיונות העבודה שלהם, ואז המדינה תתמוטט, ואל תשכחו לרגע שאלה שאתם רוצים לקצץ להם, בונים לכם את המולדת. מטפסים על פיגומי הבניה. קוטפים פרדסים, עובדים במסעדות. ולא, זה לא נכון שהם משתינים לחומוס. זה רק הדמיון החולני של המורה הפסיכי שלך.

חמישים אחוז מהנוער נגוע, וחמישים האחוז האחרים לא מקבלים שום חיסון. הם רואים קליפים בוידאו ולא את אות קין על המצח שמולם. מתכוננים לבחינות בגרות, הולכים ומתקרנפים, ובמישאל הבא גם רבים מהם ימליצו על קיצוץ לערבים. מעטים מאד, האמיצים שבחבורה, הגיבורים האמיתיים שלנו, שולחים מכתב לראש הממשלה, מכתב בו הם מבקשים לא לקלגס בשטחים במשך שירותם הצבאי. אבל הרוב מיואש לקיצוץ זכויות של בני אדם כמו שמתייחסים לצמצום בתקציב. אז נצטמצם קצת, הם אומרים, ואז אלי לא יראו עד כמה אנחנו מכוערים.

ושלו של אברהם שפירא, זקן השומרים, עולה באזני, כסיכום הולם לסקר הזה: "זה נוער וזה? זה [illegible]"

חמישים אחוז מהנוער זה קציצות, ומה עם החצי השני?

ערבה, ערבה אין קץ

השלום היה בדרום. כמה מתושבי הערבה דיווחו על שני עב"מים זעירים, שניצנצו, ואחר כך השאירו שובל עשן וכבו. אחרי חקירה מאסיבית של המשטרה הודו תושבי הערבה שהם בעצם חיפאים מחופשים.

שמיר וחוסיין נפגשו בערבה, כותב ה"ניוזוויק", ובפגישה נתן שמיר אות ירוק לחוסיין, לשילוב בריה"מ בשיחות שלום בין־מעצמתיות, להצלת האיזור. משה ז"ק כבר רמז על פגישה צפויה כזאת, לפני כמה שבועות. ז"ק עכשיו כי מדברים על ז"ק אחר כך. ובערבה, על תלולית חול, עמדו שני העב"מים המוכים, טבולים באור ירקרק, ודיברו שלום:

"אני יותר גבוה ממך", אמר שמיר.

"אתה עומד על משהו", אמר חוסיין.

"אני עומד על שיחות ישירות, בלי ועידה בינלאומית ובלי פרס", אמר שמיר.

"אני לא עומד על כלום" אמר חוסיין, "אני מלך".

"אני יותר גבוה ממך בסנטימטר וחצי", אמר שמיר.

"עזוב גובה", אמר חוסיין, "מה עם השלום".

"שלום ולא להתראות", אמר שמיר.

"שלום גמר", אמר חוסיין.

"ד"ש הם לשלגייה, פיגמאי", אמר שמיר.

"לך תפנק את השב"כ שלך, יא צב השעה", אמר חוסיין.

"לך תתחנף למלכה שלך, חילוןמירוץ", אמר שמיר.

השלום היה בדרום, לכמה רקות, בצורת שני גופים לא זעירים ולא זוהרים. ובאותה שעה ממש, לא רחוק מהם, מסוק של צה"ל כמעט התך לרמבו את הראש, במהלך הצילומים.

האימפריה האחרונה

תגידו לי באילו מלים אתם משתמשים ואני אגיד לכם מה הראש שלכם. "אימפריה", למשל. נדמה שאנחנו הארץ האחרונה שעדיין מכברת את המלה הזאת. היום, אם אתם רוצים להעליב איזו מדינה, תגידו לה שהיא אימפריה. כבר אין אימפריות, ומי שהיתה לו אימפריה לא רוצה לדבר על זה יותר. המלה אימפריה נהפכה שם נרדף לשליטים אכזריים, מעבידים ונצלנים. נשארה רק מדינה קטנה במזרח התיכון, שעדיין מתגאה במלה הזאת. אולי בגלל שהיא הארץ היחידה שעדיין מחזיקה בקולוניות חשוכות. עדיין אימפריה.

חברת וידאו שרוצה להרגיש את המיבחר הרב של סרטיה, קוראת לעצמה "אימפריה של קולנוע". אפילו בטור של המסאז'ים־כולל־הרפייה בעתונים, אתה פוגש "אימפריה של סטודנטיות בלונדיניות לשעה של פינוק בביתך או במלון". אפשר לחשוב שהסטודנטיות נוסעות גם לשטחים. ליריחו, למשל, לבקר את הפנסיונרית, בארא רחב.

"אימפריה" היא מלה טובה אצלנו. רק אצלנו. ואני מתאר לעצמי שמר מנחם בגין, הספון במלכודת שלו, כבר ראה את כל המבחר של "אימפריה של קולנוע". יש אפילו כמה סרטים שהוא כבר ראה פעמיים, תראה לי שבשמחה הוא היה עוכר ספרייה.

הישרדות

כמובן שאני בעד שובתי הטלוויזיה. הם עובדים קשה ומלבד באלה שלא עובדים בכ־לל ומשתכרים נאה כמו בכל מוסד ממלכתי. לפעמים הם ממש משקיעים מכספם בכתבות שלהם, ואין ספק שמגיע להם יותר. אבל מצד שני, גם לציבור מגיע קצת שקט. ציבור הצופים, אם שמתם לב, נרגע. כלל הכתבות הבכייניות על הקשישים שנשארו לבד בערב, בלי "מוקד", ושאר הצרות שרק מקצרות את חייו של הקשיש.

כן, הציבור התרגל לקליפים ולאימפריה של קולנוע, והוא בהחלט נינוח יותר, חורפי יותר. אבל עובדי הטלוויזיה אינם יכולים שלא להופיע. והם ממשיכים להישרד במופע חי, שנקרא "הערוץ החי". אפשר לראות את יורם רונן מגיש "גבס שני" בבית האדום, כרמית גיא מגישה הרשות במוסבה כינרת, עם תיווך של נסים קיויתי ואיליית. השלב הבא יהיה שנסים קיויתי יקפוד ניסרה, ויצטרף ללהקת ה"כלבוטק" של רפי גינת, שכידוע גם שר גוספל.

לא רציתם אותם על המסך, תקבלו אותם במתנ"ס. שדרני טלוויזיה אינם מתים, הם רק עוברים ערוץ, מהערוץ המת אל הערוץ החי. הם לא יעזבו אותנו כל־כך מהר, ואני לא אתפלא אם אני אפתח את המקרר ואראה את יאיר אלוני מכוון בין האבוקדו לביצים, ומגיש תוכניות על משפטים.

קורצווייל

מאת מיכל קפרא

הוא לימד לבשל פשטידת חרד בשעור תנ"ך, אהב את מוצרט רק עם ויסקי ג'וני ווקר, וחגג את ימי ההולדת של הקיסר פרנץ־יוזף. איש הקצוות היה פרופ' ברוך קורצווייל, חוקר הספרות שקבע את עגנון על המפה. אריסטוקרט אינטלקטואלי וגם חושני, חובב מסעדות. דתי שקרא לחתול שלו מפד"ל. פחד מהמוות שהתאבד בתליה. הזדמנות טובה לתלמידיו לשחזר את האישיות הססגונית שמאחורי המבקר המחמיר, לרגל פרסום חילופי אגרותיו החושפניות עם עגנון ואורי צבי גרינברג בספר חדש.

מוור להתחיל מהמוות דווקא. מוות לפני חמש־עשרה שנה. רגע חיים אחרון. איך מגדירים רגע חיים אחרון? בדקות, בשניות? והתהליך – עניבה סביב הצוואר. חניקה. התאבדות. סוף.

ד"ר ברוך קורצוויל ז"ל, מבקר ספרותי, חוקר, מחנך, איש רוח, בעיקר איש רוח. מיתוס. התאבד ב־28 באוגוסט 1972 בחדרו שבשיכון המרצים באוניברסיטת בר־אילן. אחר־כך נולדו הרבה דורות שלא ידעו מי זה קורצוויל. ככה זה.

לפני מספר חודשים יצא לאור ספר – "קורצווייל, עגנון, אורי צבי גרינברג – חילופי איגרות" (הוצאת אוניברסיטת בר־אילן, בעריכת ליליאן דבי־גורי). שם ארוך. מכתבים פרטיים, חושפניים, אינטימיים ובכל זאת גדולים על חיי היום־יום. שלושה אריות חושפים את לבם. לפעמים לב גדול, רחב, לפעמים קטן־קטן. קורצווייל כתב על הסבל.

דיון בטרגדיית חייו של ברוך קורצווייל חורג מגבולות הספרות האקדמית. בראש וראשונה זה סיפור אנושי, על אדם.

כמה שבועות לפני מותו ישב קורצווייל על הספסל שליד ביתו בקמפוס האוניברסיטאי בבר־אילן, שפוף, שבור, מופנם, מרוכך. "הוא שידר אותות מצוקה", אומר תלמידו, פרופסור יהודה פרידלנדר, "ואנחנו לא ידענו לקרוא אותם. זמן לא רב לפני מותו הוא לקה בסכרת והרופאים אסרו עליו את השתייה, הוא לא שמע בקולם. אני זוכר יום שישבתי בביתו, וללא הכנה מוקדמת הוא תפס בידי ואמר לי 'שמע, אם – לאחר מותי – תספיד אותי בכל צורה שהיא, אבוא אליך בחלום ואחנוק אותך'. אני, בטפשותי, לא האמנתי לאותות הללו. הוא הרי כל־כך פחד מהמוות. כשהיה רואה מרחוק מכונית מד"א או מכונית של 'חברה קדישא' היה נורא, נמלט. הוא מעולם לא הלך להלוויות. אפילו לא להלווית אחותו. בדיעבד, קל לומר שהפחד מהמוות והערגה אליו קשורים זה בזה".

קורצווייל, ארטיסט ידוע, היה נוהג לחקות בכישרון משחק לא מבוטל את אקט התלייה שתאר ברכט. ראשו היה נשמט, לשונו מידלדלת בקידמת פיו. "הוא חי את סופו", אומרת אחת מתלמידותיו. במלים אחרות, בסגנון מתומצת, אומרת מרגוט אשתו: "הוא שילם את מחיר כשרונותיו".

בהלוויתו לא נישאו הספדים. סלידתו הקיצונית מטכסים ותיאטרליות לא הניחה לשום פה להיפער מול הקבר הטרי ולהשמיע דברי הלל. היו שזכרו את תגובתו לנהירה לכותל המערבי מיד לאחר מלחמת ששת הימים. סתם דוגמה. קורצווייל ראה בזה התפרצות מיסטית שטחית ומזויפת. היה נוהג לשאול בזלזול "נו, כבר כיתלת?" טכסים לאומיים היו מוציאים אותו מדעתו, ופאתוס היה מעורר בו חלחלה. הוא חיקה את נאומיו של זלמן שז"ר בעצרות אחד במאי, שם – מרוב התלהבות – נפל פעם נשיא המדינה השלישי מהבמה. בטכסי חתונה היה מסתובב אומלל וחיכה לרגע שילך משם. בבית־כנסת ביקש פעם מתלמיד שלו שהתבקש לעבור לפני התיבה "להתפלל מהר־מהר, בלי או־אה או־אה". התלמיד ששמע בקול מורו וסיים את התפילה שעה לפני הזמן זכה כאות הוקרה בשני סיגרים משובחים.

במודעת הציבור קשור קורצווייל לכתבי עגנון; אותם פרש, חקר וחשף, ובמובנים רבים היה האיש שמאחורי בחירת עגנון כחתן פרס נובל. "הוא חולל מהפכה ביחס לעגנון", אומר גרשום שוקן, הבעלים והעורך של עיתון "הארץ", שם עבד קורצוויל כמבקר ספרותי. "קורצוויל נשלח אלי על־ידי עגנון. הוא היה אז עולה חדש ויושב בירושלים, קרא את 'אורח נטה ללון' – ועגנון כבש אותו. בשנת 1939, שנה לאחר עלייתו, הירצה בגרמנית על עגנון בבית־הכנסת של

פעם כתב שמנהיג המפד"ל חייב להבין שהקב"ה אינו חובש כפה סרוגה, ומדי בוקר היה ניגש לחתול שלו ושואל אותו "נו, כבר קראת הבוקר את 'הצופה'?"

הקהילה הגרמנית בירושלים. ההרצאה נשלחה לעגנון והוא התלהב ממנה ושלח אותה אלי. אני התרשמתי מאוד, והזמנתי אותו לכתוב בעיתון.

"קורצוויל, למעשה, היה הראשון שעסק בעגנון לא מנקודת הראות של השפה והסגנון אלא בהבנה ודרשה של התוכן. הוא שראה כי עגנון, בכתביו, מבטא את המשבר של היהודי המודרני שעדיין מושרש במסורת ויחד עם זאת שקוע בתרבות המערב. הוא בן היהדות המסורתית".

תגלית ספרותית זו היתה במידה מסויימת עיקר הטרגדיה של קורצווייל האיש. כך החל את דרכו כמבקר ספרותי מהבולטים ביותר שקמו. "קורצווייל היה מוסר", כותב אורציון ברתנא, "היה מבקר הספרות ותופעה הגדול בדורו, מכיוון שהיה מבקר ספרותי מוסרי. כלומר, הוא היה מבקר שקיבל על עצמו להיות אחראי לספרות... בדומה למנהיג פוליטי, ליוצר ולפילוסוף חברתי, הציב עצמו כמבקר ספרות המעורב ביצירת התרבות, בהיות הביקורת שכתב יצירה מוסרית־פילוסופית בפני עצמה".

"היצירה הספרותית היתה בעבורו עולם ומלואו", אומר פרופסור חיים שוהם, מי שהיה תלמידו, "הוא חיפש בה את הטוטאליות של החיים. הוא מעולם לא הפריד בין עצמו לבין העיסוק הספרותי שלו. גילויים ספרותיים טובים היו משמחים אותו, וגרועים היו מקור ממשי לדאגה".

קורצוויל עצמו הגדיר פעם את ההבדל בין חוקר ספרות שהוא גם אוהב ספרות לחוקר גרידא, כהבדל בין מאהב מפוכח לגינקולוג. החיטוט בקרבי הספרות היה בעבורו מעשה אהבה. גינקולוג, אמר, איני מוכן להיות.

והאהבה הגדולה יודעת לפעמים גם לשבש אמות מידה. "האיש הזה לא היה מסוגל לחיות מחוץ לעולמה של הספרות", אומר פרופסור יהודה פרידלנדר, "אפילו ברגעים של 'הילקס', של מנוחה, היה בן מתח איום. למשל, קורצוויל מאוד אהב לאכול במסעדות טובות בתל־אביב ונהג להזמין אנשים לאכול עימו. באחד הימים לקח אותי למסעדה ליד מוגרבי. זו היתה חגיגה בשבילו. אבל לאותה מסעדה נכנס – לא עלינו – ושר ספרות מסויים. ברגע שקורצוויל ראה את האיש הוא איבד את התאבון, מצב־רוחו השתנה מן הקצה לקצה וכל שלוות רוחו נעלמה. נוכחותו של החוקר בפינת המסעדה הרסה לו את הערב, ואני יודע כמה חיכה לערב זה".

המעורבות האמוציונלית של קורצוויל בנעשה בשדה הספרות וביקורתה היתה מביאה אותו לידי תוקפנות מילולית שלא התחשבה בשום גבולות. במכתב לעגנון מספטמבר 1957 כתב: "... את המאמר של המנובל־השקרן צמח ב'בחינות' שאינן עומדות במבחן האמת, קראתי. הוא כתוב לפי מיטב השיטה של רמאי ערמומי, שאי היושר משמש בסיס מוסרי למזימותיו. בעקיצות שפלות כאלו נוקם אדם שכוח היצירה נשלל ממנו את נקמתו באמן־היוצר הגדול. זה הכל. מי כצמח זה יודע שבעוד שנים מעטות לא ידעו בכלל שיצור שפל זה הרעיל פעם את אויר־היצירה העברית! לא כדאי לך לחשוב על פרעושים אינטלקטואלים כאלה".

גרשום שוקן: "קורצוויל היה יהודי דתי, וזה כמובן הטביע חותם על היחס שלו לספרות. הקהילה הספרותית התייחסה אליו כאל נטע זר. לא 'אחד משלנו'. כך לא כותבים על ספרות עברית. טענו אלה שראו בספרות העברית הצעירה יצירה חדשה של יהודים חילוניים שפרקו עול תורה ומסורת. אבל קורצוויל לא היה רק איש הקשור למסורת אלא גם אירופי בכל המובנים. הוא למד באוניברסיטה בגרמניה, כתב דוקטורט על גתה, היה בקי בפילוסופיה, בפסיכולוגיה, בספרות האירופית. שני אלמנטים אלה יצרו את יחודו, אבל גם את הצד הפרובלמטי באישיותו. מבחינה זו היה דומה לעגנון שהיה מוכרס במסורת ההלכה, ויחד עם זאת קופר מודרני. קורצווייל היה אדם אחד עם יכודות מנוגדים שנלחמו זה בזה, והוא מאוד סבל בכך".

אבל קורצווייל, איש דתי, היה אדם אימפולסיבי שהעריץ את הסטואיקנים וסלד מכל אורתודוכסיה. לכן גם לא נמנע לתקוף את המפד"ל. בשנות ה־60' כתב מאמר בו נאמר שהגיע הזמן שכבוד הרב משה

"הייתי רוצה לעזוב את כל החברה הזו, עם הרוחניות שלה, ולכתוב רק גרמנית מתוך מירוק של יאוש ורגש העלבון".

חיים שפירא יבין שהקדוש ברוך הוא אינו חובש כיפה סרוגה דווקא. היתה תקופה שקרא לחתול שלו "מפד"ל", ומדי בוקר היה ניגש לחתול ושאל אותו "נו, כבר קראת הבוקר את 'הצופה'?"

ברוך קורצווייל נולד בשנת 1907 בסירניץ שבצ'כיה. בילדותו למד תורה מפי אביו, הרב אריה אברהם קורצווייל. הבית היה עני מאוד. ברוך נשלח לפרנקפורט להמשיך את לימודיו אצל הרב שלמה ברויאר. בתקופה זו היה סמוך לשולחנם של אחרים. בפרנקפורט למד גם באוניברסיטה – ספרות, פילוסופיה ופסיכולוגיה. כהיותו סטודנט היו ימים בהם צלחת מרק היתה כל מזונו. בשנת 1933, לאחר שסיים את לימודיו ואף הוסמך לרבנות, חזר לצ'כיה, שם עבד

(המשך בעמוד הבא)

"היה לו יחס מעורב לסטודנטיות בהריון כיון שחשש שלא יעמוד בלחץ שהן יפעילו עליו. על אחת מהן צעק בבחינה בעל־פה: 'עם אובדן הבתולין אבד לך השכל, ועם כניסתך להריון אבד לשכל מה שנשאר מאובדן הבתולין'".

ברוך קורצווייל (מימין) בפורטרט עצמי מעשה ידיו בנוסח דירר, ובחברת עגנון ואצ"ג: "עלבון וגם כסילות לא להזמין את מי שעשה למען עגנון מה שעשיתי".

מבצע קינג קויל!

תן מזרון ישן וקח מזרון חדש
בהנחה של 130 ש"ח
המזרון הישן שלך שווה כסף! קפוץ על ההזדמנות. החודש קינג קויל במבצע טרייד־אין מזהים. תן מזרון ישן וקח מזרון חלומות אמריקאי בהנחה של 130 ש"ח על קניה במזומן.
מסלול תשלומים: קח הנחה של 81 ש"ח. לבחירתך: ■ 4 תשלומים וללא הצמדה.
■ אפשרות ל־12 תשלומים לבעלי ישראכרט/VISA.

King Koil
מזרון החלומות האמריקאי

קורצווייל נואם בקונגרס היהודי העולמי (1962): מי שלמד את מאמרי אחד־העם לוקה בהבנת כתבי הקודש.

"חטאתי חטא בל יכופר: ניגשתי גישה חדשה, מהפכנית, במיוחד לענייני הספרות העברית. משום כך נהפכתי לאיש שאינו נוח לבריות שכל נשמתן שואפת רק לדבר אחד: לבינוניות מזהירה, או לחנופה".

(המשך מהעמוד הקודם)
כמורה וכיהן כרב. בשנת 1939 עלה ארצה, כתלמיד הוראה של מרטין בובר באוניברסיטה בירושלים.

באחת מנסיעותיו ברכבת בחו"ל, סיפר פעם לתלמידיו, נכנס לתא קצין נאצי. קורצווייל נתקף פחד, אבל שם לב לכך שהקצין גאנח. קורצווייל הציג עצמו כרופא מפרנקפורט והתנדב לבדוק אותו. בתנועות מיומנות מישש לנאצי את הבטן והודיע לו חד־משמעית שגילה אצלו התקף אפנדיציט בשלב מתקדם, ולכן עליו לרדת בדחיפות מהרכבת ולרוץ לבית־חולים. סיפור.

בגיל 32 הגיע לירושלים, שם פגש את מרגוט, אשתו לעתיד ואם בתו רות (ילידת 47') ואת יצירות עגנון. הפגישה עם יצירות עגנון הביאה אותו לגדול שבמחקריו ולכתיבת הביקורת הספרותית בעיתון "הארץ". אבל פרנסה מספקת לא מצא בעיסוקים אלה. הוא סרב להיות עובד קבוע ב"הארץ" מחשש שהדבר ישפיע על איכות ואי־תלות עבודותיו. לכן, ב־42', עבר לחיפה, לימד בבית־הספר הריאלי, מרד במה שקרא "השלטון הפרוסי" של ד"ר ארתור בירם, פוטר ועבר לביה"ס "חוגים", הליברלי יותר. גם שם היה איש שובר מוסכמות. הוא שתה קוניאק בשיעור, זחל מתחת לשולחן כשנקעה נפשו מאסיפה בה השתתף או החל לשיר את ההימנון כדי שכולם יאולצו לקום ובהזדמנות זו כבר ללכת הביתה. ב־55' הצטרף למייסדי אוניברסיטת בר־אילן, היה פרופסור לספרות עברית וכללית ובמשך שנתיים יו"ר הסנאט.

כמה קל לדלג על חיים של אדם בראשי פרקים. יחסו לחתולים, למשל, בוודאי לא היה מוזכר בשום כרוניקה ביוגרפית. באחד מלילות שבת ירד פרופסור פרידלנדר מביתו בשיכון המרצים בבר־אילן, ומצא את פרופסור קורצווייל עומד מסכן ואומלל מול חתולה קטנה שנפלה לתוך בור עמוק. קורצווייל עמד ליד שפת הבור ודיבר עם החתולה בגרמנית.

"הייתי כחולצת שבת, בדרכי לבית־הכנסת, וקורצווייל ביקש ממני שארד לבור להוציא את החתולה. מבחינתו, התפילה יכולה היתה לחכות. מה יכולתי לומר לו, שאני מפחד מחתולים? רצתי למעונות הסטודנטים והבאתי בחור צעיר שהציל את החתולה. אהבתו לחתולים היתה בלתי־מתפשרת. כשנודע לו כי במעבדת האוניברסיטה עושים נסיונות בחתולים, מינה עצמו כסניגורם ונלחם בתופעה בלהט. בימים של חסד היה מניח את חתולו על שולחן ההרצאה יחד עם הספרים. גם דגים נהגו מיחס דומה. פעם קנתה מרגוט אשתו דג קרפיון, והניחה את הדג באמבטיה שבבית, שם שייט לו כמה ימים. ביום שישי בארוחת הערב סרב קורצווייל לאכול מהדג. 'דג שהיתה לי איתו היכרות אישית', אמר, 'איני מסוגל לאוכלו'".

אבל קורצווייל היה רחוק מצימחונות, בהחלט אהב לאכול בשר. "הוא היה איש ניגודים, איש של כפילויות", אומרים מכריו. "הוא היה אחד האנשים הויטליים ביותר שהיכרתי", אומר עליו פרופסור חיים שוהם. "היתה בו חושניות יוצאת מגדר הרגיל בצד רגישות מרהימה. אנינות הטעם שלו היתה שם דבר. גורמה אמיתי. היה רגיש מאוד ליופי ואהב מוסיקה אהבה גדולה. הוא היה מזמזם יצירות שלמות של מוצרט".

"יום אחד", מספר פרידלנדר, "ירד קורצווייל לדירתי ושאל אותי אם יש לי במקרה וויסקי 'ג'וני ווקר'. הוא חושק דווקא בו, הסביר, מפני שהוא שומע יצירה מוסיקלית מסויימת שאי־אפשר לשמוע אותה לא עם קוניאק ולא עם סליבוביץ', אלא עם וויסקי 'ג'וני ווקר' בלבד".

מדי שנה, ב־18 לאוגוסט, היה חדרו של ברוך קורצווייל הופך למרכז לחגיגת יום הולדתו של הקיסר האוסטרו־הונגרי פרנץ יוזף. מרגוט קורצווייל היתה מכינה ארוחה כיד המלך, בקבוקי שתייה היו בשפע והחדר קושט בתמונות הקיסר. כמרכז המסיבה היה קורצווייל נושא נאום לכבוד הקיסר המנוח וכסופו המסקנה שפרנץ יוזף הוא המלך המשיח.

"היה בחגיגות הללו יסוד גרוטסקי חזק", אומר יהודה פרידלנדר, "אבל קורצווייל בהחלט ראה עצמו נאמן למונארכיה של פרנץ יוזף. מלחמת העולם הראשונה היתה בשבילו ביטוי להרס תרבות, זוועה, רעידת אדמה איומה. הוא הירבה לדבר על יצירות ספרותיות שנכתבו תחת הרושם של מלחמה זו, והחליט לשמור על המסורת שכמעט אבדה בתערובת של כיטופים, רומנטיקה וקוריוז".

במכתב לאורי צבי גרינברג בדצמבר 53' כתב "זה 12 שנים הנני מתנזר (בתור סופר) מהלשון הגרמנית שהיא לשון אמי, ובה אני אמן. אין עוד איש שני בארץ מיהודי אירופה המרכזית והמערבית שנכנס לתוך הספרות העברית. במשך כל השנים נאבקתי עם הפיתוי לכתוב שוב בגרמנית. בשארותי עד כה נאמן להחלטתי, אבל אין כי כבר כוח משום שהסופרים העבריים והארונים הקובעים אצלנו את מהלך הדברים, עושים הכל כדי לסכל את מאמצי להיות סופר עברי. כותבים עלי ומרפיסים את זה שאינני יודע לצרף שני מלים ביחד ושלשוני היא לשון סופר מתחיל, שהנני גמגמן הכותב בסגנון גרמני מנופח, אותו הוא מחשיב לעבריתו ולא קם אף איש אחד ואמר: הרי תופעה יחידה במינה כאן. אין ברצוני להסביר מה שעשיתי למען הביקורת העברית. העליתי את המסה הספרותית על רמה שלא היתה לה לפני כן.

"האם פלא הוא שביתר עוז הנני מתגעגע ללשון הגרמנית? האם פלא הדבר שיש ונראה לי שאין לי כלל מה לחפש כאן? לא ציפיתי מעולם לחיים קלים, אבל לבגזות כזו לא הייתי מוכן. הנני מורה בגלוי שלו הייתי צעיר אפשר והייתי בודק את האפשרות להתחיל עוד פעם מחדש, בארץ אחרת, רק כדי לא

(המשך בעמוד 28)

עדויות. שפינוזה בליווי מוסיקלי

תלמידיו של קורצווייל ראו ועדיין רואים בו אב רוחני. יש מהם ששנים אחרי מותו יושבים וממפים את טביעת ידיו באמיתותם.

עדויות:

העיתונאית תמר גולן, שהיתה תלמידתו בבית־הספר "חוגים": "הוא היה אנטי־תזה של דמות הישראלי שהיתה מקובלת אז — שמן, גוץ, קטן עם אצבעות כמו נקניקיות. ובכל זאת הוא ריתק אותנו. הוא היה קורא לנו בגרמנית ובליווי מוסיקה את היינה, שפינוזה ושופנהאואר, זו היתה חוויה בלתי־רגילה. אני ללא ספק חבה לו את רוחב האופקים שלי. הוא עיצב אותי".

המשוררת דליה רביקוביץ, תלמידתו בבית־הספר הריאלי: "מושגי תרבות יסודיים היו נושרים מחיקו מבלי שניסה לעגל את זוויותיהם בהתחשב בגילנו הרך. הוא דיבר על השיבה המאוחרת של אודיסאוס כאילו היינו מסוגלים לדמות לעצמנו מה היא שיבה מאוחרת זו... יום אחד חדל מתלמודו בשיעור תנ"ך והכתיב לנו מתכון לפשטידת הודו. אני התמרמרתי מאוד וטענתי שלא באנו לביה"ס ללמוד על פשטידת הודו, והוא השיב לי באותו טון אירוני הכיב: 'ואת חושבת, דליה, שפשטידת הודו זה דבר לא חשוב', ומיד הוסיף ביוהרה הילדותית שלו: 'מה שאתם לומדים אצלי בעשרים דקות, מורים אחרים לא מלמדים אתכם גם בשעתיים'... באותו זמן לא ידעתי שמה שנראה לי בהערצה למאור אינטלקטואלי אינו שונה בהרבה מאהבה".

פרופסור חיים שוהם, תלמידו באוניברסיטת בר־אילן: "האוניברסיטה אז היתה קטנה מאוד. ישבו אצלו בסמינריון 15 איש. הוא הכיר כל תלמיד וגילה בהם עניין עד לתחומים פרטיים, למרות שכלפי חוץ היה דיסטאנט והוא פנה לכולם בגוף שלישי. חלק הגון מהסטודנטים היו בנייבית אצלו. נוצרה מערכת יחסים של אב רוחני".

פרופסור יהודה פרידלנדר, תלמידו בבר־אילן: "היה לו יחס מאוד חם לתלמידיו אך הוא חשש להפגין רגשות, ולכן היה מקשיח עמדות בלשון בוטה. אני זוכר שלאחת הבחינות בעל־פה נכנסה סטודנטית בהריון. היה לו יחס אמביוולנטי לבחורות בהריון. כיוון שחשש שלא יעמוד בלחץ שהן יפעילו עליו, התנהג איתן בקשיחות נוראה. הסטודנטית שנבחנה לא ידעה דבר בנושא הבחינה. הוא מאוד נגע, וצעק עליה: 'עם אובדן הבתולין אבד לך השכל, ועם כניסתך להריון אבד לשכל מה שנשאר מאובדן הבתולין'.

"מאידך, לאחת הבחינות נכנס בחור וסיפר לקורצווייל שאשתו נמצאת בשמירת הריון ושואלת אם הפרופסור יהיה מוכן לבחון אותה ליד מיטתה. קורצווייל הלך.

"עם סיום עבודת המ.א. שלי על אורי צבי גרינברג, קרא לי קורצווייל ואמר שהוא יחכה עם פירסום ספרו שלו על אצ"ג במשך שנה כיוון שאם יפורסם את ספרו לפני, זה יזיק לעבודתי. וקורצווייל אכן חיכה".

ליליאן גורי: "כמרצה הוא היה הופעה. מיד יצר מעורבות של הסטודנט. הוא פרח כשהיה לפניו קהל של 200 איש. הוא היה משעשע, חריף, מורה מעולה."

קבוצת הביטוח של כלל מחדשת שוב

רפואה שלמה

ביטוח בריאות למחלות קשות

מחלות לב, התקף לב, מחלות כליות, מחלות סרטן, שבץ מוחי, השתלות לב וכבד.

הקדם "רפואה שלמה" למכה

אין זה סוד כי הרפואה הציבורית בארץ מתקשה להעניק את השירותים הדרושים לסובלים ממחלות קשות. במקרים רבים החולים ממתינים חדשים רבים לניתוח או טיפולים מיוחדים. יש והחולים נדרשים גם להוצאות כספיות גבוהות הנגרמות עקב טיפולים רפואיים מיוחדים בארץ או בחו"ל, או לרכישת תרופות נדירות ויקרות.
קבוצת הביטוח של כלל מרחיבה את מסגרת הביטוח שהעניקה עד כה למבוטחיה, באמצעות התוכנית "רפואה שלמה".

"רפואה שלמה" מורכבת משתי תכניות ביטוח. "רפואה שלמה" - "לב שקט" ו"רפואה שלמה" - ס"ל סיעור למקרה של גילוי מחלות קשות.

"רפואה שלמה" - "לב שקט"

תכנית "רפואה שלמה" - "לב שקט" מעניקה למבוטח סכום ביטוח חד פעמי או מממנת הוצאות רפואיות עד לסך של 63,730 ש"ח בגין האירועים או הטיפולים הבאים:

- ■ התקף לב
- ■ השתלת לב
- ■ ניתוח מעקף לב
- ■ צינתור
- ■ ניפוח ע"י בלון
- ■ שיקום לב מיידי
- ■ שיקום לב אמבולטורי

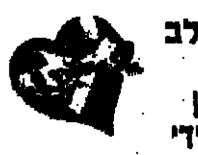

"רפואה שלמה" - ס"ל

תכנית "רפואה שלמה" - ס"ל מעניקה למבוטח סכום ביטוח חד פעמי עד לסך של 80,000 ש"ח מיד לאחר התגלותה של אחת מן המחלות הבאות:

- ■ מחלת הסרטן.
- ■ אי ספיקת כליות.
- ■ השתלת כבד.
- ■ שבץ מוח.

התכנית הינה תוספת לפוליסת ביטוח חיים (קיימת או חדשה).
סכומי הביטוח צמודים למדד.

פרטים נוספים תוכל לקבל אצל סוכן הביטוח שלך.

כלל חברה לביטוח בע"מ | ארדט חברה לביטוח בע"מ | אריה חברה ישראלית לביטוח בע"מ | איתן חברה לביטוח בע"מ

קורצווייל

(המשך מעמוד 26)

לראות ולשמוע את כלל הזוהמה שבחיינו הציבוריים, ובמיוחד באותם החוגים הנקראים החוגים הרוחניים".

קורצווייל היה איש עימותים, בלשון המעטה. עוד כשהיה מורה בבית־הספר הריאלי התנגש עם מנהל המוסד, ד"ר בירם, כשפתח בהתקפה חריפה על אחד העם. "משנתו של אחד־העם", אמר, "משמשת עד היום גורם 'חי' להרס שרידי היסודות האמונתיים־דתיים בלב הנוער. מי שלמד את מאמרי אחד העם העיוניים, לקוי בגישתו לכתבי הקודש, לקוי הוא מראש גם בהבנתו את חיי הגולה". בגלל ולולו באחד העם פיטר אותו ד"ר בירם מ"הריאלי".

עימות מתמיד היה לו עם הממסד הספרותי וסופריה הצעירים של המדינה שאך קמה. כאריסטוקרט אינטלקטואלי לא העריך סופרים, משוררים ומבקרים שלא היו בעלי השכלה מקיפה, בעלי בקיאות עצומה וכושר אינטלקטואלי מבריק. הוא הסתייג מ"מקצוענים". בעצמו היה בעל השכלה הומניסטית במלוא מובן המלה. ביקורתו הקשה נתתה במיוחד על ספרות דור הפלמ"ח (משה שמיר, ס. יזהר ובעיקר נתן שחם). הוא כינה אותה "ספרות ריקה". החברה בישראל של השנים הראשונות היתה בעיניו צעירה וחסרת שורשים. "ספרות גדולה", אמר, "צומחת על קרקע עם שורשים, וסופר אינו מבטא רק את עצמו אלא מסורת תרבותית". ד"ר גבריאל מוקד אומר שקורצווייל "התעקש לראות עצמו כמי שניצב נגד ניהיליזם צברי פרובינציאלי... מתוך עמידה על משמר ערכי האירופיות הקלאסית וערכי היהדות גם יחד".

העימות הגדול ביותר היה בינו ובין הסגל הוותיק של האוניברסיטה העברית בירושלים. קורצווייל ציפה שיוזמן ללמד ולעבוד שם כדי שיוכל להקדיש את

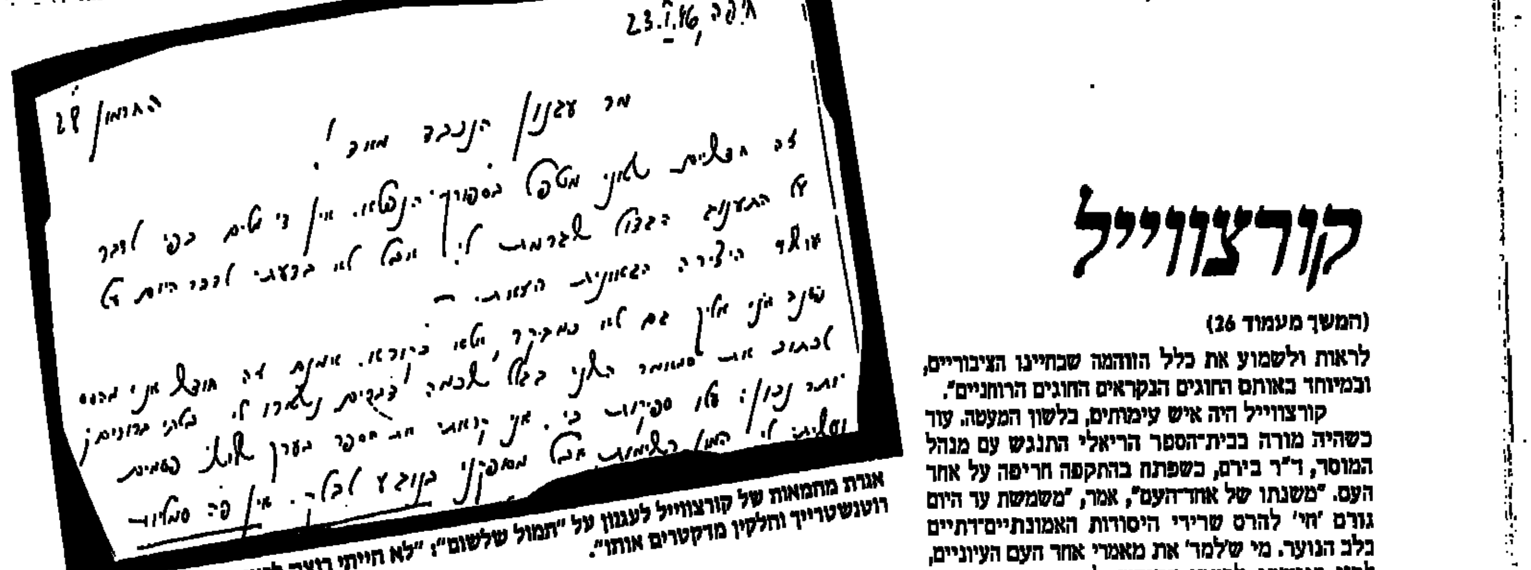

אגרת מחמאות של קורצווייל לעגנון על "תמול שלשום": "לא הייתי רוצה לראות איך רוטנשטרייך והלקין מדקטרים אותו".

עיתותיו למחקרים ולכתיבה. אלא שירושלים לא עמדה בדרישותיו. קורצווייל ציפה שיזמינו אותו להצטרף, לפחות כראש החוג לספרות, עקב תרומתו במחקרה, ומאוד נעלב כשההצעה מעולם לא באה. הוא ראה בזה פגיעה ועלבון שנהפכו לחלק בלתי נפרד מחייו. דחיית האוניברסיטה העברית היתה בשבילו פצע פתוח, בעיקר כשב־52' הציעה לו האוניברסיטה כרטיס כניסה כמורה, וגם זה בתנאי שיכתוב עבודה מדעית בשפה הגרמנית, דווקא.

"הדבר הוא ממש טרגי", כתב קורצווייל לאצ"ג, "עשר שנים התנזרתי ולא כתבתי חוץ ממכתבים שום מאמר גרמני... אתה מבין שזה עורר בי דכאון כזה, משבר נפשי שכמעט הביא אותי ליאוש, והייתי רוצה לעזוב את כל החברה הזו, עם הרוחניות שלה, ולכתוב רק גרמנית מתוך טירוף של יאוש, מתוך רגש העלבון..."

ובאפריל של אותה שנה כתב לעגנון: "איני יכול להשתחרר מהרושם שאפילו לו פירסמתי את העבודות והמאמרים החשובים ביותר – הדבר לא היה משנה את דעתם של הארונים הממונים על ענייני התרבות אצלנו. חטאתי חטא בל יכופר: יצרתי לי דרך משלי, עצמאית. ניגשתי גישה חדשה, מהפכנית, לענייני הספרות, ובמיוחד לענייני הספרות העברית. משום כך נהפכתי לאיש שאינו נוח לבריות שכל נשמתן שואפת רק לדבר אחד: לבינוניות מזהירה, או לתנופה, תכונות שחסרות לי...".

גם לאחר שהוזמן לסגל אוניברסיטת בר־אילן הצעירה המשיך להילחם במשך שנים רבות באוניברסיטה העברית, והפער הלך והעמיק, ועוד החריף משהתנגדה האוניברסיטה העברית להכיר בתארים האקדמיים של בר־אילן, קורצווייל לא סלח. הרבה תסכול הצטבר בו, מקצועי ואישי. את תסכוליו האישיים חלק עם ידידיו. "אני במצב לא טוב", כתב לעגנון, "בכל שנה, דווקא עם גמר שנת הלימודים, חש אני במונוטוניות של עבודתי, באי הסיפוק הגדול שבכל מצבי. אני מונה את כל התוכניות שלא הספקתי להגשימן, ומרגיש אני איך השנים עוברות מבלי שהגעתי אל אחת המטרות שעמדו נגד עיני".

בסופו של דבר, המשבר הגדול ביותר ארע בינו ובין עגנון – האיש, לא הסופר. כאשר אוניברסיטת ירושלים העניקה לעגנון תואר דוקטור כבוד, קורצווייל לא הוזמן, ועגנון לא מחה. במאי 58' כתב לו: "אילו הייתי עגנון, הייתי מסרב לקבל את הכבוד אם הוא קשור בעלבון ידידי, ועלבון וגם כסילות הוא מטעם האוניברסיטה הירושלמית לא להזמין את האיש שעשה למען חקר כתבי עגנון מה שעשיתי – בשעה שמעניקים לעגנון כבוד אקדמי. תוכל לסמוך עלי: לא הייתי בא, משום שלא הייתי רוצה לראות איך רוטנשטרייך והלקין 'מדקטרים' את מי שכתב 'ספור פשוט' ו'אורח נטה ללון'. אבל [לג'סטה] חיכיתי מתוך שתיקה הסכמת לעלבוני, ונתת את הגושפנקה לאותו היחס השפל, הלא אנושי של אינטרסנטים ועסקנים רוחניים אלי. אל תתמה! הנך מסוגל יפה להבין את המצב; מעתה יהיה לארונים עוד יותר קל לעשות בי כאוות נפשם. לו אלוקים נתן לי בריאות שלמה לא הייתי אומר מאומה, והייתי מצפצף על כולם. אבל אני יודע שאין אני יכול לחיות בחלל ריק..."

לא. קורצווייל, איש קצוות, לא יכול היה לחיות בחלל ריק. עולמו היה צבוע בשחור־לבן, וכל חייו ציפה לנאמנות. משנוכח כי לא זכה בכל אלה – תלה את עצמו.

לאחר מותו הכירו והוקירו כולם את תרומתו לביקורת הספרות העברית. בסיום מאמר לזכרו שכתבה דליה רביקוביץ, תלמידתו לשעבר, היא אומרת: "קל מאוד לשוחח עם המתים. אני אומרת לו לעתים קרובות: 'לא באתי אליך מספיק והיו לכך סיבות. אבל אתה פירשת את זה שלא כהלכה. היית איתי תמיד'. והוא אומר: 'איני סובל שעוזבים אותי'.

"ואני אומרת: היית לי דמות אב. הייתי חייבת לפרוש.

"והוא משיב: 'היית כפויית טובה'.

"ואני אומרת: אבל אתה איתי. חי או מת, איתי אתה חי וממשיך לדבר.

"והוא אומר: 'בניה, מה שהיה אין לתקן. אני כשלעצמי מת'.

"ואני אומרת: לא, ואני צודקת".

מיכל קפרא

עגנון, עייף מאד

עגנון על עצמו במכתבים לקורצווייל: –

• "בערב ראש השנה ביקשתי לגנוז את עטי לשנה שלמה ולא לעשות כל השנה בעט ובדיו, כי עייף אני מאוד, כי זה לי ארבעים שנה שאני כותב ומוחק ומדפיס ומגיה וכו'. והנה בא מכתבך היקר, ולא עמדתי בו, ושוב אני משמש בעט ובדיו, ובודאי עתיד אני לעשות כך אם ירצה השם עד ביאת המשיח... (אוקטובר 43')

• "אילו זכיתי להיות רואה ואינו נראה הייתי בא לשמוע את דבריך, עכשיו שלא זכיתי איני יכול לבוא, שאם אני שומע דברים נאים עלי אני מאדים פנים, ואם אני שומע דברים שאינם נאים אני מחוויר פנים, ושתי הפעילויות האלו קשות עלי". (ינואר 44')

• "כפי ששמעת הבאתי לדפוס את רוב כתבי מאותם שכבר נדפסו. הרבה יגעתי עליהם והרבה צריך אני להתייגע עליהם כדי לקיימם. וכוחי מותש והולך וידי תשושה. פעמים הרבה מוכרח אני להפסיק באמצע פסוק מתוך חוסר כוח". (יולי 52')

• "אתה מתעסק בשקספיר. אני אין לי מזל לשקספיר. בימי מחלתי בשכבי על מטתי כארבעת חודשים ניסיתי שוב לקרוא בו וגם קראתי ולא מצאתי נחת. ותהי אותיאל הכושי היה הספר החילוני השני שקראתי מתוך הנאה והתרגשות... עוד עלי להתפאר לפניך. מכתב זה בכתב מכונה מעשה ידי הוא. אבל השגיאות הן של המכונה". (מאי 56')

• "אתה אינך מראה עצמך אצלי ואני מחוסר כוח איני יוצא בדרכים. מרוב השעבוד עובד אני קשה. את ספורי היפה (כמה שנו אני שמשתמש אני בכינוי יפה בלבד) עדיין לא סיימתי בכתב". (ספטמבר 65')

אצ"ג, מי הסמרטוט

אורי צבי גרינברג על עצמו במכתביו לקורצווייל: –

• "לפני כמה חודשים הייתי בעניין ירושה בחיפה ועד חצות הלילה מכתת הייתי רגלי במעלה הדר אליך ולא מצאתי בשום אופן את ביתך (גם האנשים ששאלתים לרחובך היו תועים בתשובתם), עד שעיפתי מאוד וחזרתי למקום־לינתי. איני מבין את הדבר. אילו ואני קפקא למשל בתעיתי הלילית אז – ודאי שהיה מתגדר בעניין זה". (אפריל 52')

• "תאר לך בלחישה לאזנך, עד היום לא מצא לנחוץ 'הארץ' לשלם לי שכר הסופרים בעד שירי שפרסמתי בפסח, והפעם גם לא קיבלתי מכתב תודה כדרך שקבלתי מדי פעם, בהתפרסם שירי ב'הארץ'... נערים שמזקינים ומרוקנים אפילו מתרבות בעל־פעור מחזיקים בידם את כל כלי־המבטא: הז'ורנאליה העברית. וזה מר וזה מכאיב. ואולם – יחידי סגולה שבנו, חסרי כלי הבטוי משלנו, הננו המושלים ומשתלטים בשדה הספר" (מאי 55')

• "בימים של הפיכת שדה ספר לשטח שועלים זרוכלות תני אלוהים ונולד הבן דוד. יהונתן: אות הצירוף העתיק: מלכות ורעות". (אוגוסט 57')

• "בפגישה אחת בסוף השבוע שעבר עם ידידנו עגנון שוב הזכיר לי, ש'קורצווייל אמר עליו שהוא סמרטוט וגרינברג בעל אופי'. והנה אחרי כל השיחה שארכה שעות, בה הביע דעתו על אנשים שונים ועל 'יחסו' ועל 'בטול שלו' לגבי ואוכו ולגבי שמעון – הנה נתגלו דבריו בהפוכם תמור יום אחרי הפגישה הנ"ל, והדבר גרם לי רוגז רב והוסר שינה". (אוגוסט 64')

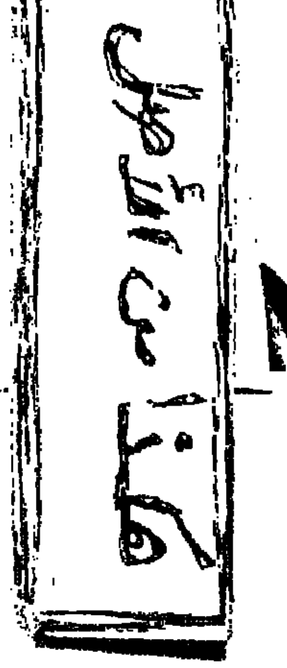

43. בעקבות הסתווניות

מאת נילי פרידלנדר
צילומים: שי גינות
בשיתוף רשות שמורות הטבע

הגשמים הקדימו השנה, וכך גם הסתוונית. הגביעות הירוקות ופריחת הסתווניות הראשונות הם מהדברים היפים שיש בטבע. לא להיבהל מהגשם ולצאת לטייל. לימים שבין הגשמים ולימים אחרי הגשם יש ריח מיוחד. האור צלול ובהיר כשהשמש יוצאת מהעננים, ויש הרגשה של משהו חדש וצעיר באוויר.
אם אתם עוברים בצומת גולני, אל תחמיצו את פריחת הסתווניות הגדולות – גדולות מסתוונית היורה. יש שם שדה של סתווניות עוקיות שקל להגיע אליו.

● **הסתווניות של צומת גולני:**
נוסעים 50 מטרים צפונה מהצומת (לכיוון טבריה, מטולה) ונכנסים מזרחה (ימינה) לכביש הישן. נוסעים לאורך שדרת אקליפטוסים כקילומטר וחצי. בשדה משמאל, מצפון לכביש, רואים המון סתווניות עקיות. לסתוונית ירושלים אין עלים בזמן הפריחה, ובכך היא דומה לסתוונית אירופית שפורחת בארצות הקור בסוף הסתיו, לפני החורף והשלג. היא גדלה גם באדמות חרושות כיוון שהפקעת שלה יושבת בעומק 30־40 ס"מ באדמה.

● **הסתווניות של שדה התעופה מחניים:**
צומת מיוחד לחיילים שמשרתים באיזור. על כביש קרית שמונה־טבריה בצומת ראש פינה ליד תחנת אגד ותחנת דלק עולה פונים מזרחה לכיוון כפר הנשיא. אחרי 1־2 ק"מ לכיוון כפר הנשיא, לחפש משני צידי הכביש קבוצות של סתוונית ירושלים.

● **לאורך כביש הצפון:**
אם עוד לא נסעתם לחלמוניות של הר מירון, אפשר לשלב את הטיול הזה עם הסתווניות של מערת פער וכביש הצפון, שעוד מעט נביא תיאור מפורט שלו. לבאים מתל־אביב:
להר מירון עולים מהכביש שמוביל מנהריה לצומת סאסא (חירם) או מכביש עכברה (שם פונים אחרי רמה לכיוון פקיעין וימינה (מזרחה) דרך צוריאל וחורפיש להר מירון, לחנייה בפיסגה ולהליכה קלה בת שעה־שעתיים בשביל הפיסגה שלכל אורכו סתווניות, כרכומים וחלמוניות – אם עוד ישארו. טיול זה מומלץ גם עכשיו, כי בהר מירון התחילה שלכת הסתיו.
טיול מיוחד בנופי השלכת הוא לאורך כביש הצפון, מצומת חירם (סאסא) עד לקיבוץ אדמית (עם אפשרות של ביקור בראש הניקרה), וחזרה דרומה משלומי לצומת כברי.

המיוחד בטיול הזה – הסתווניות של מערת פער ונופי השלכת של אלון התולע, האלון הצומח רק בהרים הגבוהים ובמקומות הגשומים.

● **אל מערת פער:**
לתועלת הבאים מטיול בהר מירון, נתחיל לתאר את הטיול מצומת סאסא, ועל המפות צומת חירם, לכיוון מערב, הים התיכון.
אל שמורת הטבע של מערת פער מגיעים אחרי נסיעה של קילומטר אחד מערבה מצומת חירם. שימו לב לשלט, כי לא־כל־כך רואים אותו. המערה הבנויה בין המטעים של קיבוץ סאסא משמאל לכביש (מימין, למי שבא מכיוון הים). חונים והולכים אליה פסיעות אחדות. בדרך רואים משמאל בור עק שהולך וגדל בעשרים השנים האחרונות. זאת רואים לפי הגדרות של המטעים, שכל פעם נסוגים בזיגוזים משפת הבור. במערה שאינה אלא בולען, מיתנקזים כל המים מהעמק הזה שמוקף הרים גבוהים. המים ניבלעים בעמקי המערה ולכן אל תיכנסו לשם כשיורד גשם. רק לעמוד על שפת המערה ולראות.
העמק הקטנטן שבתוכו נמצאת המערה יפה במיוחד, כי שרדו בו אלונים (מצויים, שאינם עומדים בשלכת) עתיקים ומרשימים שנשמרו היות שהמקום קדוש למוסלמים. יש פה גם אלוני תולע, עוזרר אדום ועוזרר קוצני. עצים שהגיעו בשלום לגובה 10 ר־12 מטרים, כבת זה בארץ. העצים שהיו קדושים נשמרו היטב, ועכשיו הם שמורת טבע.
מהמערה נוסעים בכביש הצפון אל בירנית ואל המושבים נטועה, שתולה וזרעית, עד לקיבוץ אדמית, שחיים על גבול הצפון ממש מאז שהוקמו במבצע סוס בשנות השישים. למה סוסן ראשי תיבות של סוף־סוף. בירנית שהיה מרכז איזורי נהיה למחנה צבאי, והשאר מושבים שפעם היו בחדשות בגלל תקריות גבול ומחבלים ועכשיו בגלל התמוטטות אירגוני הקניות. יש כאן מבט על ארץ הגליל וארץ הלבנון מצפון. כאן הטיול הוא בעיקר נסיעה בנוף השלכת. העצים האדומים בשלכת הן אלות ארצישראליות. משמאל רואים מצבה לזכר שני קצינים צעירים שנהרגו כאן לפני מלחמת לבנון. עכשיו הגבול שקט. מעבר לגבול רואים את הכפר השיעי עיתה א־שעב, הקרוב לגבול, וצפונית־מזרחית את העיירה בינת ג'בייל. שמות מחדשות.
נוסעים הלאה, ומשמאל רואים את הגבעה עם הכניסה של איקרית הכפר שתושביו הנוצרים עוד נקווים לשוב אליו כשישובו גם עקורי בירעם. ומתחת לכנסייה מושב שומרת ובניין המשטרה.
עוברים ליד מחצבה מימין והכביש מתעקל שמאלה ומכניס אותנו עמוק לשלכת הזהובה של אלון־התולע.
נוסעים לאורך גדר המערכת – לא להתקרב כדי לא להשאיר עקבות. ומימין רואים את איזור החוף של הלבנון וביום של ראות טובה - גם את צור.
נוסעים על הר מנור ומשמאל יש שמורת טבע קטנה עם אורן ירושלמי שצמח כאן באופן טבעי.
מגיעים לעראמשה, הכפר הבדואי שהגברים שלו משרתים בכוחות הבטחון. אחרי עראמשה יש כביש קצר שפונה שמאלה (דרומה) לעבר גבעה סלעית וחשופה שעליה עץ בודד. מקום נהדר. לחנות ולטייל כאן ברגל. כאן אפשר לעצור ולפתוח את הצידניות שהבאתם מהבית.
הכביש שפונה דרומה אחרי עראמשה ולפני אדמית, הביא אותנו לחורבת עירב. שרידי כנסייה ביזנטית על הגבעה הסלעית במצוק שמדרומה לו רואים למטה את נחל בצת. על המצוק – אולי שפני סלע.
אחרי טיול רגלי קצר ושוטטות במקום, חוזרים לרכב וממשיכים לנסוע לכיוון קיבוץ אדמית.
מאדמית לשלומי: קטע עוצר נשימה ביופיו. הכביש יורד בעקלתונים (סרפנטינות), ובמצוקים מעל התהומות רואים פתחי מערות. כאן מסתיים הקטע של כביש הצפון, ונוסעים מערבה (ימינה) לשלומי ופונים דרומה איפה שיש שלט הפנייה למצובה עד לצומת כברי (להיזהר) ומשם הביתה.
הטיול הזה מיוחד לעכשיו, עונת השלכת, וכיוון שבטבע הפראי הזה אין מסעדות, אל תשכחו להביא אוכל ומשקאות מהבית

סתוונית בכירה (בצילום העליון בעמוד) וחצצה במערת פער (למעלה) השוכנת בשמורת טבע יפה במיוחד.

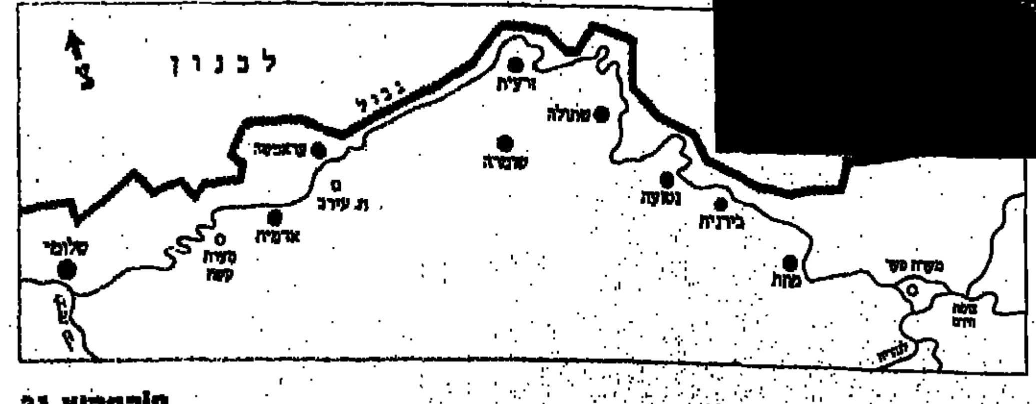

Budget

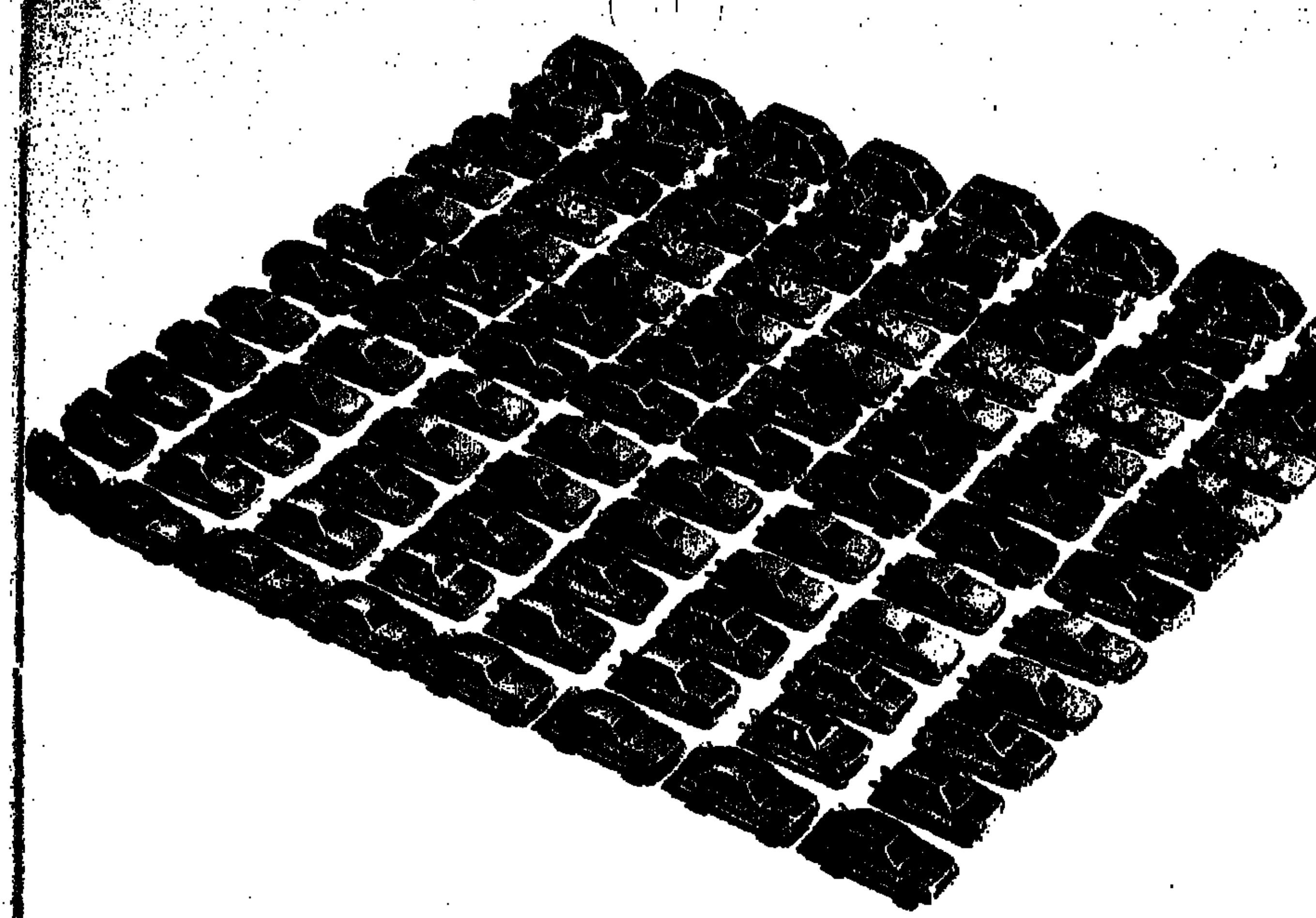

חברת השכרת הרכב הבינלאומית הגדולה בישראל. עובדה!

עובדת היותנו חברת השכרת הרכב הגדולה בישראל, מאפשרת לנו לתת את השירות המעולה ביותר למספר הלקוחות הגדול ביותר בישראל.

אנחנו ערוכים לשרת אותך. עובדה!

- צי כלי רכב ממוזגי אויר המונה מעל 1,800 מכוניות - עובדה!
- מגוון 25 סוגים שונים של כלי רכב - עובדה!
- צי של כ-80 ג'יפים (יותר מכל חברות התשכרה בישראל גם־יחד) - עובדה!
- עשרות מכוניות יוקרתיות כגון אולדסמוביל ומרצדס המצויידות במיטב השכלולים (גם פלא-פון לחיוג ישיר בארץ ולחו"ל) - עובדה!
- פריסת של עשרות סניפים מהצפון ועד לאילת, כולם בבעלות חברת באדג'ט, בנוסף למאות סוכנויות וסוכני נסיעות דרכם אפשר לשכור באדג'ט - עובדה!
- מערכת הזמנות מודרנית וממוחשבת עם קשר ON-LINE לכל מרכזי המחשבים של באדג'ט בעולם - עובדה!
- שירותי חירום ותיקוני דרך עם צוותי כוננות המכסים את כל רחבי הארץ 24 שעות ביממה - עובדה!
- תואר "יתירן מצטיין בכיר" שהוענק לבאדג'ט ע"י נשיא המדינה כאות הערכה על שירות יעיל לתיירים ועל קידום התיירות למדינת ישראל.

משרד ראשי: טל. 03-333295
הזמנות: דרך פ"ת 74, טל. 03-335171
ובכל סניפי באדג'ט.

מבצע
סיטרואן בי.אקס 1.6 ממוזגת ואוטומטית, הגה-כח, חלונות ונעילה חשמליים, במחיר שחברות השכרת רכב אחרות מציעות עבור דייהטסו שארמנט.
פורד סיירה ממוזגת במחיר שחברות השכרת רכב אחרות מציעות עבור סיאט איביזה.

לם שכדאי לשכור

Budget באדג'ט
rent a car השכרת רכב

דגש

סלינו ל כתפינו

ימים אחדים לפני הדרבי התל־אביבי הגדול בין הצהובים לאדומים נזכרנו בדרבי אחר. אוגוסט '62. גמר הגביע. גם אז מכבי והפועל, אבל עדיין כדורסל ישראלי נטו, ספורט בלי ביזנס. לא תגבורת שחורה, לא היכל ספורט, ודאי לא משכורות דולריות. הבונוס היה כוס מיץ תפוזים ורק המכות כבר היו מכות. לא רק נוסטאלגיה.

מאת אריק הניג

וותיקים צהובים וותיקים אדומים. מימין לשמאל, עומדים: עמירם שפירא, יוסף דריזין, תנחום ("תני") כהן־מינץ, אברהם חסיד, יעקב אדליסט, רלף קליין, דוד פריש. כורעים (גם מימין לשמאל): שבתאי ("סבי") בן־בסט, ארז לוסטיג, משה ("פשוש") בארי, משה וולובי.

צילום: בני גדור

אם אריק איינשטיין שר ש"פעם הכל כאן היה אחרת" הוא בטח יודע למה, כמו כל מי שחי בארץ בשנות ה־50 וראשית ה־60', עם ירושלים החצוייה בסוף המדינה ובן־גוריון בראשה. אורי זוהר ושייקה אופיר עוד הצחיקו, באמת, והכדורגל הישראלי עם חודורוב בשער ושייע גלזר וסטלמך בהתקפה, ניצח בבלגרד. היה גם כדורסל ישראלי, קצת בפינה, בצל 11 המופלאים מאיצטדיון רמת־גן, אולי מפני שהיה ישראלי נטו, ספורט בלי ביזנס. איש לא חלם על התגבורת השחורה, גם לא על היכל ספורט ביד־אליהו, במקום שהיה מוצף בשטפונות החורף של נחל מוצררה, זה שהיום קוראים לו נתיבי איילון. לא משכורות דולריות. הבונוס היה כוס מיץ תפוזים. ורק המכות כבר היו מכות, כמו שהדרבי היה דרבי, במגרש הנורמלי היחיד שהיה אז בחולון, וגם הוא ללא גג.

ערב הדרבי התל־אביבי הגדול בין הצהובים לאדומים שאמור לרגש אותנו בעוד ימים אחדים, נזכרנו בדרבי ההוא, של ה־14 באוגוסט 1962. גמר הגביע. שמונה בערב. הכוחות היו שקולים, הפועל (מאמן: שמעון "צ'ינגה" שלח, מנהל: עמירם שפירא) כבר "גנבה" כמה אליפויות וגביעים. אבל גם במכבי (מאמן: יהושע רווין, מנהל: שמלוק – כבר אז) לא היו רגילים להפסיד. באותו ערב הכינו להם האדומים הפתעה בדמות שמירת לחץ על שחקני החוץ של הצהובים, שהתקשו להעביר כדורים פנימה לתנחום (תני) כהן־מינץ.

הענק הצבר היחיד והבולט מאוד שצמח בארץ בשנים ההן לא השיג את מנת הסלים הקבועה שלו בחלק האחרון של המשחק. אוהדיו אמנם שרו שתי דקות לפני הסיום "הגביע הוא שלנו", כשהתוצאה היתה 48:45 למכבי, אך וייגר קלע סל אחד וצמצם ל־49:47, וצבי לובצקי – ה"פאסט ברייקר" המהיר בכל הזמנים – פרץ אל הסל, הוכשל וניצל קליעת עונשין אחת כדי להשוות ל־48:48. כדור שהיה מיועד לתני שוב נחטף, הפעם בידי חזן שמסר לצד ימין, ללוסטיג, וזה – בקליעת הניתור המפורסמת שלו – השיג את סל הנצחון. הגביע היה אדום.

בנחל איילון כבר לא זורמים מים אלא אוטוסטרדה, כמו הרבה דברים שהתהפכו בתל־אביב, ואנחנו רצינו לראות מה התהפך גם אצל הגיבורים מאותם ימים ולשמוע מה הם חושבים גם על המהפך הזה של השחורים שדחק את רוב יורשיהם הצברים למגישי כדורים. כבר בגישושי הטלפון פגענו בגל. הוותיקים היו נרגשים מהרעיון. המפגש נקבע ביד־אליהו – אלא מהו – בשש שלפני משחק הליגה בין מכבי והגליל העליון.

"שים לב ללוסטיג", הזהיר "פשוש" בארי, "אם אמרת לו לבוא בשעה שש לשער תשע – יגיע בשעה תשע לשער שש". על חיים חזן, ללא ספק הווירטואוז של פעם, אמרו שהוא אף פעם לא מגיע. בשש מדייקים רק "פשוש" ודריזין. אחריהם הגיע "מיסטר פרפקט", תני כהן־מינץ, האיש שתמיד היה סמל, במשחקו כמו "ביציאתו" אל החיים שלאחר הקריירה. תני לא לקה בתסמונת הפרישה. תוך כדי המשחקים סיים את לימודיו בטכניון והמשיך בשירות בצה"ל, הגיע לדרגת אלוף־משנה ולתפקיד ראש רשות פיתוח טנקים. כמה דקות אחרי תני מופיעים פריש, חסיד, אדליסט וסבי בן־בסט. כיאה לקבלן מצלית משייט בן־בסט לעבר ההיכל בספינת יבשה אמריקנית.

הכניסה האחרונה שייכת ללוסטיג. קצת אחרי שש, אבל בשער הנכון, ומיד עושה סיבוב חלוקות ידיים, עם כולם. אלה אוהבים את הפוזה שלא השתנתה. לוסטיג מופיע בלבן, מוקנט על־ידי המכבים.

"אתה חושב שבאת לשחק?"

"אני לא יודע, ככה אשתי הלבישה אותי".

כשמגיע עמירם שפירא, המנהל הנצחי של הפועל וכיום קצין הבטחון של "בזק", הרוב של מכבי עדיין שמור. "לכם יש רוב, אבל לנו יש מנג'ר", אומר לוסטיג. ואז מופיע רלף קליין. הצלף ממגרש הבלאטות של קולנוע אוריון, מאמן מכבי היום. מי לא בא? זייגר בארה"ב. גוט בהולנד. זוהר כהן וקסטנבאום נסעו לטורניר ותיקים בברזיל. ומה עם זכריה עופרי? אולי בקיבוץ, אולי בארה"ב, לא יודעים. צ'ינגה לא בא כי הוא מאמן היום את נבחרת הנכים, ודריזין עושה אותו דבר במכבי ראשון לציון. מי שמכיר אותם יודע שגם פגישה עם הנשיא רייגן לא דוחה אימון.

(המשך בעמוד 97)

לאכול בחוץ

קצ'קוואל על חסה והרבה סטייל

מרפסת רחבה, אוכל טוב, קו המים וקו השמיים. יפו, "מסעדת הדג". יש גם חלבה (צילום: שמואל רחמני).

יש להם סטייל: כשאתה מסיים את ארוחתך ולפני שאתה ניפנה לקי־נוח ואל לגימת הקפה והתה, הם מגישים לשולחנך צלחת ועליה עלי חסה ערבית – עלים צעירים, בהירים, רעננים וטריים, לידם פרוסות דקות של גבינת קצ'קוואל.

אחרי החסילונים, הקלמרי והדגים המטוגנים, הירק הזה והגבינה הצהובה הזו עורכים לך חיטוי־ריענון בחלל הפה, מדיחים כל טעם־לוואי בלתי־רצוי. גם המנה האחרונה הסטנדרטית שלהם איננה כה רגילה ומקובלת. על גבי צלחת שטוחה אתה מקבל פרוסות דקות מאוד של תפוחי עץ, טבולות בתערובות ליקרים (בננה, שקדים וסברה). ליד פרוסות התפוח פזורים כמה תמרים טריים ולידם דבלים שאת תוכן מילאו בפיסות חלבה. איזה כפרה איזו סיומת!

איפה? ביפו. במסעדה ששמה "מסעדת הדג". כדי להגיע אליה נוסעים בכביש החוף דרומה, חולפים על פני גן צ'ארלס קלור וכמה עשרות מטרים לפני שמגיעים לכיכר השעון – פונים ימינה ונכנסים לתוך חצר המוסתרת מהכביש. מעולם לא היית כאן אלא אם כן באת הלום לקנות חומרי חיטוי ישר מן המקור. ובכן, בית החרושת לחימיקלים אינו יותר. במקומו ניצבת מסעדת דגים, עם מרפסת רחבה המשקיפה לנוף הים של יפו.

בכניסה, לנוי ולתזכורת, שולחן ועליו קערה עם עלי חסה, בצלים ירוקים ופרוסות גבינה. בפנים דלפק תצוגה וקירור ובו מבחר מנות ראשונות. שימו לב שם למטבוחה – מאוד פיקנטית. אל תדלגו על סלט השעועית הלבנה. מי שלא יכול בלי חומוס – הוא מאוד מתקבל על החיך שם. המסעדה עצמה חמה־ידידית. עיצוב־הפנים שלה קצת קיטשי, אבל לגמרי לא מפריע כשמדובר במסעדת דגים המשקיפה אל הים.

למסעדה שני בעלים. אחד מסעדן וחיק, השני דייג. שילוב מבורך שבא לידי ביטוי בטיב הדגה. מאפשרים לך לראות את מה שהוזמנת בטרם הטיגון.

אחרי הסלטים מדלפק הקירור קבלנו צלחת עם פירות־ים – חסילונים וקלמרי ברוטב חמאה ושום. מעולה. אחר־כך דג פרידה גדול, מטוגן כמו שצריך. נילוותה אליו קערה עם סלט ירקות ערבי – קצוץ דק, עם הרבה שמן זית ולימון טרי. משהו־משהו. ולאחר כל אלה מנות הסיום שהזכרנו בפתיחה.

המחירים: בקבוק יין "גליל" צונן, שאינו יין בשורות גדולות אך ראוי בהחלט ללוות ארוחת דגים טובה – 15 שקלים. פלטה סלטים – 10 שקלים. דג פרידה גדול למדי – 25 שקלים. מנות הסיום שכבר הזכרנו – על חשבון הבית.

לאכול ולשיר

הקרוקודיל המזמר

מנהג נחמד בא למדינה: שילוב של ארוחה ושירה. לא הכי חדש, אבל תופס יותר ויותר. מדי פעם אנחנו מתבשרים על מסעדה נוספת המצטרפת ל"מועדון המזמרים" הזה. תופעה מרנינה למראה ולמשמע. קהל הבא לסעוד בערבים כאלה הוא מה שנקרא "קהל מובחר", שולט ברפרטואר השירים העבריים, אוהב לשמוע אותם, אוהב לשיר אותם יחד עם הזמר־המנחה. סעודה במקומות אלה היא, איפוא, לא רק חווייה קולינארית (אם אכן), אלא גם חווייה חברתית. לכל אחת מהמסעדות המזמרות הללו הערבים שלה. יש המקדישות לאירוע המיוחד הזה ערב אחד בשבוע, ויש שני ערבים ואף יותר.

בשבועות הבאים נלך בעקבות מסעדות־הזמר הללו. ראשונה – "קרוקודיל", מסעדה גדולה בעלת שני מיפלסים בכיכר דה־שליט שבהרצליה פיתוח. אין שם קרוקודילים, אבל יש אוכל לגמרי לא רע. ליל שבת הוא "ערב השירה" של המסעדה הזו. הזמר הוא אמנון ברנזון; הזמרת רונית אופיר (לא מן המפורסמות, אבל יעלת חן בעלת קול מפתיע באיכותו); מלווה אותם האקורדיוניסט אריק קרן, המשתלב גם בזימרה. משמיעים הרבה שירים מז'אנר הנוסטאלגיה, וכמעט מכולם נודף ריחה של ארץ־ישראל. המופע נערך במיפלס העליון של המסעדה ומתחיל בסביבות השעה עשר בערב. מזמינים שולחנות מראש.

את הארוחה פותחים במגוון ומספי, שם עומדים לרשות הסועד למעלה מ־20 מיני סלטים וכמה מנות חמות, וכמובן – כיכרות לחם שחור וחמאה. הבחירה קשה – מה כן לקחת, על מה לוותר. מכל מקום, אל תחמיצו את סלט הנבטים הזה ואת פרוסות החצילים המטוגנים.

את המנות העיקריות והאחרונות מזמינים אצל המלצרים. המיבחר מאוד מגוון: בשרים על האש, עשר מיני אומצות, דגים, עופות בחמש צורות הכנה (מה דעתכם על שניצל עוף שהכינו אותו עם פטריות, שמנת ויין?). האומצות שקיבל שולחננו היו מעולות. נילוו אליהן רוטב פלפל, רוטב פטריות ורוטב חרדל. הופנו גם סנה אחת שישליק של כבש. הגישו קוביות גדולות ורבועות של בשר כבש צעיר, רך ועסיסי.

תוך עילעול בתפריט העשיר גילינו כי בצהריים ניתן לסעוד כאן "ארוחת עסקים" במחיר של 12 שקלים בלבד. היא כוללת את בר הסלטים שהזכרנו; מנה עיקרית (אפשרות בחירה מתוך שבע מנות שונות) עם תוספת של תפוד אפוי או צ'יפס; תה או קפה. מחיר די מפתיע. שוה נסיעה להרצליה.

מאוּל

סוף שבוע במלון לכל הקונה מוצר המופיע במודעה

"מולטישופ"
קונים בגלל המחיר
באים בגלל המבחר

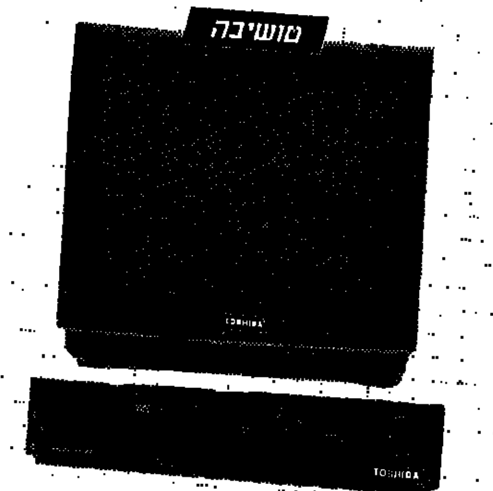

טלויזיה + וידיאו טושיבה • זוג מושלם
טלויזיות טושיבה הן המשוכללות ביותר
עם מרקע ES בהה, מסך בלקסטרייפ II,
מערכת קוצי-אלקטרון, בורר תחנות אוטומטי
+ זיכרון ועוד.
וידיאו טושיבה מהדור החדש – המילה
האחרונה בוידיאו - VHS, מולטיסיסטם עד 7
שיטות, תמונה דיגיטלית ועוד ...

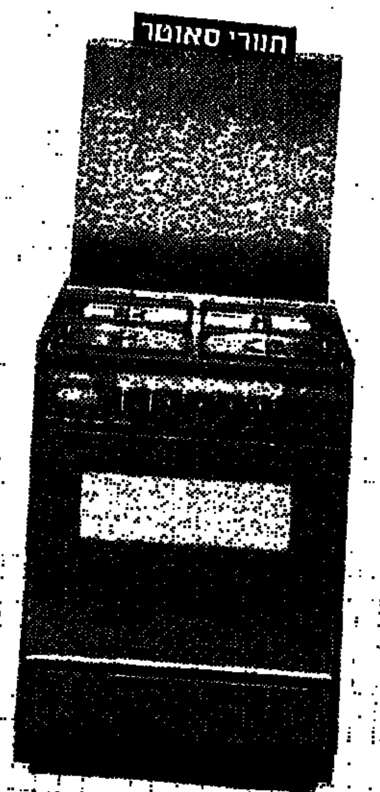

תנור אחד מכל בוכסן המבחר הגדול ביותר
של תנורי יוקרת תוצרת סאוטר מכל הדגמים:
תנור קומפלט, בירויים ותנורי Built-In.

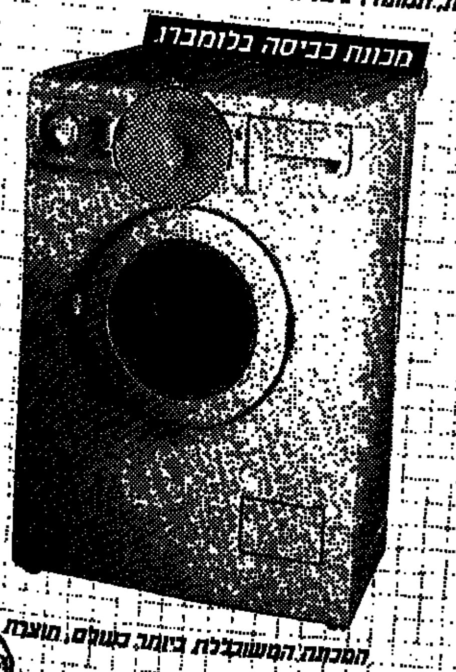

המכונה המשוכללת ביותר בעולם, תוצרת גרמניה.
מכונות כביסה בלומברג אמינות ודוקות
ומצטיינות במכונות בלגריות, בזיהן בפתור
בורר מהירות סחיטה – ליבוש הכביסה
במהירות עם הפתוחה המהירה את מטעילה
– פתוח את הסייבוש.

רשת מולטישופ מורכבת מ-8 חנויות
מובחרות למוצרי חשמל שהתאגדו ביחד
ויצרו רשת אחת עם כח קנייה אדיר. כח
קנייה שפירושו - מחירים יותר טובים על כל
מגוון מוצרי החשמל - מקררים, מקפיאים,
מכונות כביסה, שואבי אבק, מערכות
סטריאו, טלויזיות, וידיאו ועוד.
רשת מולטישופ מעניקה אשראי נמיש עד
13 תשלומים וכל מוצרי אמקור ב-7
תשלומים.

מולטישופ
ההבדל מחשמל

רמת השרון — אורטל, סוקולוב 56
ראשון לציון — גרופלר בע"מ, רוטשילד 79
פתח-תקוה — גל ה-סני בע"מ, ההגנה 16
רמת-גן — סלטמאר, ביאליק 36
קרית-אונו — עזורי אריה, מרכז מסחרי, הנשיא 57
נס-ציונה — פינקלשטיין, ויצמן 25
הרצליה — רדיו ע"ד, סוקולוב 53
נתניה — תל-אור, שמואל הנציב 13

הגעתי למצב שאני לא צריך לקשט את החיים

מנשה קדישמן: "אני גר מול הבית בו גדלתי. יש מכולת, מכבסה, קיוסק. בית, בשבילי, זה לא רכוש. זה אנשים, זה שפת הים, זה החיים שאני חי בארץ. פה אני כמו מלך".

שטח פרטי

מנשה קדישמן

פסל

בן 55. נולד וגדל בתל־אביב. למד אמנות אצל שטנרשוס, בסטודיו של אבני ובלונדון. השתתף בעשרות תערוכות בארץ ובעולם. עבודות שלו נמצאות במוזיאונים חשובים ("טייט גלרי", מוזיאון לאמנות מודרנית בניו־יורק ועוד). בימים אלה נפתחה תערוכתו "עקדת יצחק" במוזיאון ת"א. גרוש, אב לשניים, גר ברחוב בר־כוכבא, ת"א.

לפעמים אני מקנא באמנים כמו פרה אנג'ליקו שחי במינזר וצייר. הייתי רוצה לבנות לעצמי עולם יותר פרטי, להיות פחות מעורב, לא לדעת מה קורה בכל שעה. אבל בעצם מי יודע איזה צרות היו לאנג'ליקו במינזר.

אני תמיד חי בספק לגבי כל דבר שאני עושה, כותב, חושב. אולי זה לא נכון. אני אומר דברים נכונים, ולפעמים אני מרגיש שאני בלופר. יש לי לפעמים הרגשה שבחברה של היום, להיות אידאליסט זו טפשות. אבל אני מצליח, אז אי־אפשר לקרוא לי טיפש. אני רוצה שהרוח של הורי והחזון שלהם תישאר איתי. אני אובססיבי, מכור למה שאני עושה. חוץ מהילדים, האמנות היא הדבר החשוב ביותר בחיי, והילדים כבר הולכים לחיים שלהם. האמנות מאפשרת לי לא להיות תלוי, נפשית, באנשים אחרים. אבל בעצם זה לא נכון, כי אתה תלוי כל הזמן במליון דברים קטנים.

יש דברים שאני תמיד סוחב איתי בנסיעות. רישומים שאני עובר עליהם, כמה קמיעות, קצת מודלים של פסלים. כשאני בא למקום חדש, ואפילו לתקופה קצרה, הדברים האלה סביבי נותנים לי הרגשת בית. אני תמיד מליון דברים ותמיד אוספתי חפצים כמו כבשים מעץ זית, כל מיני קיטשים וקישקושים שאני אוהב. אין לי אוסף בנושא מסויים, אני אלקטי, זה יכול להיות פסל אפריקני שמצאתי בהולנד או עבודה של בצלאל שץ שמצאתי בשוק בברזיל. משה יורד עם הלוחות מהר סיני. 18 דולר, כשכל איקונה הצי מזוייפת עלתה לפחות מאה.

בבית כמעט שאינני תולה דברים שלי. יש ציור של וריצקי, של שטרייכמן, של ליפשיץ, של הבן שלי, של רבן. קלאסיקה, בשבילי, זה גם אנשים כמו זאב רבן, ראשית האמנות הישראלית. כשעברנו דירה אמרתי לעצמי – אני לא רוצה דברים – ואני משתדל לשמור על זה. עכשיו אני צריך פחות דברים מסביב. מרגיש שהגעתי למצב שאני לא צריך לקשט את החיים ולהזין את עצמי בכמה שקודה מסביב. זה יכול לצאת יותר ממני. יש לי תקופה שאני יכול רק לוחץ להוציא את זה.

כשאני עובד אני אוהב לשמוע מוסיקה, בעיקר ווקאלית. מיסות, פרקי חזנות, לידרים, אופרות. מאוד אוהב את ורדי, יש לו עוצמה גדולה. אני אוהב שירים מלודיים, דברים כמו שירים נפוליטניים, ואוהב גם מוסיקה ערבית. לדעתי היא משגעת, רק הייתי רוצה להבין את המלים. שירי מחאה אני לא אוהב, אבל פה אני שומע. הילדים שלי חינכו אותי לפופ. אני מת על שירים עבריים ולא מבין למה אין תחנה שמנגנת אותם כל היום, כל יום. שירים עבריים נהפכו לשירת שאה ויום הזכרון. לפעמים, כשאני נוסע מניו־יורק לבית המלאכה בפנסילבניה ואני מתגעגע לארץ, אני שם קאסטה של שירי יום הזכרון שבני הקליט לי.

לתיאטרון אני בקושי הולך. קולנוע אני לא כל־כך אוהב. אני חושב שלא ראיתי סרט מאז "העגה". פה ושם תופס קטע, בטלוויזיה. נהנה יותר מדברים קטנים, מחלקים של דברים, גם בקריאה. בשנים האחרונות אני מתרוצץ כל הזמן עם הפרויקטים של עקדת יצחק. ניו־יורק, ברזיל, הולנד. ועכשיו פה. בתקופות כאלה קשה לי להתרכז בספר גדול, אז אני קורא שירים בכתבי עת, כמו "חדרים", קורא אלתרמן, זה קטעים מענגנו, עכשיו קראתי ספר שיחות עם ליבוביץ וקצת התאכזבתי. פתאום מוצא את עצמי לדונה פלור" או ספר של אנתרופולוגית קנדית שקרא "גע בארמה". ספר על האינדיאנים הנותן לך תמונה אחרת לגמרי מהסרטים ההוליוודיים. לפעמים אני קורא מאמרים על אמנות. אני מרבה להסתכל בספרי ציור וצילום.

"להיות אמן זה כל הזמן לרצות שיאהבו מה שאתה עושה, וחוסר בטחון, ולהיות בסיטואציה של מבקש, וכל היתר זה רק פוזות, ואולי זו סתם פילוסופיה בגרוש".

בשנים האחרונות יש לי איזו משיכה לקלסיקה, לתחושת הרנסנס. ובכל פעם שאני מסתכל, אני רואה דברים חדשים. כל השנים עסקתי במינימליזם ובמושגים וידעתי מה מותר ומה אסור. כשהתחלתי לעסוק יותר בחיים של עצמי, בסיפורים שלנו, הדברים השתנו. הרנסנס מלא סיפורים ואולי זה אחד הדברים בו שגורמים לי הרגשה נעימה.

מאז שהתחלתי לצייר, התחלתי להרגיש יותר ציור. לפני זה רק הלכתי וראיתי. בזמן האחרון לא מעניין אותי לראות תערוכות של האמנות העכשווית, לא מעניין אותי לדעת איזה תנועות קמות ומתות. כמו שאני אוהב לקרוא שיר ולא חשוב לי לדעת אם הוא שייך לזרם זה או אחר. יש דברים שאני מרגיש שהם טובים – ויש דברים שאני יודע שהם טובים. אני הולך לראות תערוכות של חברים, ניקל, בוקי שורץ, קרוון ואחרים. לפעמים אני קונה עבודה של אמן צעיר שמוצאת חן בעיני. אני זוכר שכשהייתי צעיר זה נתן לי הרגשה שרוצים אותי. להיות אמן זה כל הזמן לרצות שיאהבו מה שאתה עושה וחוסר בטחון, ולהיות בסיטואציה של מבקש, וכל היתר זה רק פוזות. ואולי זו סתם פילוסופיה בגרוש.

חוץ מישראל – כל משפט נראה לי זר, לא שלי, אפילו כשהוא יפה. אני מכיר את לונדון כמו את ת"א ובכל זאת מרגיש שם זרות. אני מסתובב בפנסילבניה ולא מרגיש שייכות. אולי גם אינני רוצה להרגיש שייכות. תושבים של הזוהר של הצלחה בינלאומית ולמעשה כל העולם הוא פרובנציה והקשורים של ברידות וחצי זנות. בלילה לא זוכרים את בנייני הפאר והמוזיאונים הנפלאים. זוכרים את הדברים האנושיים, את הזקנים שמוציאים אוכל מפחי אשפה.

מה זה בינלאומי? יש דברים שמתאימים להרבה אנשים מהרבה מקומות, כמו שיר, רגש. אפשר לאהוב יפנית, ערביה, אמריקנית. מדברים על אמנות בינלאומית. יהיה מצחיק שראושנברג, למשל, יעשה את עקדת יצחק ואני אעשה קוקה־קולה. קוקה־קולה זה מיתולוגיה אמריקנית. אני עוסק במיתולוגיה של החברה שלי.

בעיני, עקידת יצחק היא לא סמל מופשט אלא חלק מהביאוגרפיה שלי ושל בני דורי, כשם שאולי תהיה חלק מהביאוגרפיה של ילדי, וזה מפחיד אותי. אדם שמקריב את בנו מקריב גם את עצמו. האיל שכוח שהוא צריך להיות הקרבן. ממלא המקום לא מגיע. שוב יצחק נעקד. בעיני, עקידת יצחק אינו סיפור של גזירה אלוהית. בשבילי, העקידה מסמלת את מחיר היחיד לצאת כנגד צו החברה ומוסכמותיה. הכי כואב לי על האמהות שמשקיעות כל־כך הרבה בגידול ילדיהן, ולא מספיק בנסיון למנוע את המלחמה הבאה.

"לכל האנשים שעושים דיאטות אני יכול לתת עצה אחת – אם יהיה לכם כוח להצליח לחשוב שאוכל זה לא כל־כך חשוב – תצליחו".

אין לי פתרונות. אני יודע שלא האמנות משנה את החיים אלא הפוליטיקה, אבל יש לי זכות לחלום. לטבע יש חוקים קבועים, יום, לילה, ארבע עונות. בן־אדם יוצר לעצמו את החוקים. אני יכול להחליט עכשיו אם אני רוצה לחיות פה או שם, לנסוע לניו־יורק או לפתח־תקוה. אבל ילד בן 18 לא שולח את עצמו למלחמה. שולחים אותו. מלחמה זה דבר לא צודק, אבל אם מוכרחים – הולכים. מלחמת השחרור, מלחמת העולם השנייה. לגבי שאר המלחמות אינני בטוח. לא יודע אם לא יכלו לעשות שלום לפני יום כיפור. כל אחד מומחה לכבוד הערבי. אנחנו הרי לא יותר טובים מהם.

אני מסתובב המון בעולם, מרגיש כמעט נווד, ונמאס לי. לא רוצה להיות תייר, לא מעניינים אותי מאכים, מסעדות, דברים כאלה. וכשאני רואה אנשים זקנים יושבים ליד הבית, כנווה־צדק, למשל, אני מקנא. איזה נקיון של הנפש ושל הגוף. חברים חשובים לי. חברים קרובים זה כמו משפחה. מעדיף לאכול אצל חברים במטבח במקום להיות מוזמן למסעדה מפוארת. כוננה יותר. גם מפני שאין לי חשק ללבוש וקטים וגם מפני שכאה הדיאטה שעשה לי רופטר תורז אני לא אוכל הרבה. לכל האנשים שעושים דיאטות אני יכול לתת עצה אחת – אם יהיה לכם כוח להצליח לחשוב שאוכל זה לא כל־כך חשוב – תצליחו.

אני אוהב את הדברים הכי פשוטים. משפחה, חברים, לראות ציור יפה, לשמוע שיר יפה, להאכיל את החתולים מהמרפסת שלי, לראות איך הים כל הזמן משתנה. אני גר מול הבית בו גדלתי. יש מכולת, מכבסה, קיוסק, בית, בשבילי, זה לא רכוש. זה אנשים, זה שפת הים, זה החיים שאני חי בארץ. פה אני כמו מלך, חוץ, יכול. שם, רק מי שיש לו מליונים מרגיש יכול. ועכשיו הדולר יורד, אז אף אחד אין לו כלום, אין לו חברים. פה יש חברים. פה זה אמריקה כאמת.

ראיונה: נורית ברצקי

צילום: ראובן קסטרו

מה עקב אכילס שלך? *כשתבוא דלילה – אומר לה.*

איזו תכונה מאפיינת אותך? *אולי אנושיות, ושאני חולם.*

אתה אדם חזק? במה? *יש לי כוח ללכת עם הדברים שאני רוצה לעשות מבלי לטפס על אנשים אחרים.*

מה אתה שונא? *את הדברים שנכונים כל הזמן.*

מה מפחיד אותך אצל אנשים? *חוסר רצון להבין ולהתייחס.*

מה עוד אתה רוצה ללמוד? *לחשוב באופן מסודר ופרטי, בלי חיינדלעך.*

על מי צר לך? *על אנשים בודדים.*

את מי אתה מכבד? *ילדים.*

ידו של מי אינך מוכן ללחוץ? *אנשים שחשבתי שהם חברי ואחרי שנים התברר שלא, בשבילי הם מתו.*

במי אתה מקנא? *לפעמים, באנשים שאין להם בעיות כלכליות.*

את מי אתה מעריך במיוחד? *דוד הנדלר, אדם שהלך עם אהבתו עד הסוף ולא היה מוכן להתפשר.*

את מי לא היית רוצה לפגוש? *את מאטיס, אחרי שקראתי שכל מלחמת העולם השנייה ישב בדרום צרפת והמשיך לצייר כאילו לא קרה דבר.*

ממה אתה מאוכזב? *מהעובדה שבכל דור יצחק העקוד חוזר, ושוב נעקד. ומתוסר האימפקט של האמנות. היא משפיעה על מי שרוצה לחיות מושפע.*

באיזה מצב אתה אוהב להימצא? *בתהליך. זו היצירה האמיתית. לרשום, לחתוך ברזלים, לשים צבע.*

מה עוזר לך להתרכז? *היכולת להכניס עצמי למה שאני עושה עכשיו, ולחתוך הצידה את הדברים האחרים.*

מה מציק לך? *לדעת שחברים חולים במחלות לא טובות.*

מה אתה אוהב לראות? *אנשים זקנים בריאים.*

מה אתה שונא לעשות? *להתפשר. לרוץ אחרי הפרנסה.*

מה מרגיז אותך? *חוסר איכפתיות, וטיפשים.*

איך אתה מפנק את עצמך? *לפעמים זה לשכב מתחת לשמיכה, עם הדברים בהישג יד, שלא אצטרך לזוז. לפעמים, לאכול חביתה זה פינוק.*

מתי אתה מרגיש אשם? *כשאמן טוב מצליח פחות ממני.*

מה ישראלי בעיניך? *הנוסטלגיה והדור הצעיר.*

כמה אתה ישראלי? *בזכרונות שלי ובמה שאני עושה היום.*

איזו אשה יפה בעיניך? *זו משתנה עם הגיל. היום – בן־אדם, לא רק חתיכה.*

מה רצית להיות בילדותך? *חזן וצייר.*

מה קיבלת מהבית? *אהבה. זה נתן לי המון בטחון.*

מה מחזיק אותך? *החלומות.*

שיפודים

משהו:

הבה נלחם בנזעוות ללא חורמה! אבל מצד שני, בואו לא ניסחף, צריך לזכור שלא כל הערבים נזעוים.

צ'יצ'ולינה בישראל.

יופי. ומה באיטליה?

כל העיתונים מלאים פרטים על צ'יצ'ולינה בישראל, אבל אף אחד לא כותב על מה שקורה באיטליה שנשארה בלי צ'יצ'ולינה. כי כשהיא נמצאת בישראל היא לא נמצאת באיטליה, ועל זה אף אחד לא חושב.

אני במקרה נמצאתי כאן כשצ'יצ'ולינה שיגעה את הארץ, ומי היה צריך להתמודד עם המרירות של האיטלקים שלקחתם להם את צ'יצ'ולינתם? כמובן אני. הרי כמה שיחות ששמעתי ברחוב, ואחר־כך אל תתפלאו שאוהדים את הפלשתינאים. הם לא לקחו לאף אחד את צ'יצ'ולינה שלו, מה שאנחנו עושים רק ברגע שאנחנו מגלים איזושהי צ'יצ'ולינה באיזשהו חלק של העולם.

עברתי ליד הוואתיקן. פתאום אני רואה מגיע מישהו עוצר ליד המרפסת של האפיפיור וצופר לו. יצא האפיפיור למרפסת שלו ושאל: צ'וטו ייאס, מה העניינים?

– צ'יצ'ולינה נסעה לישראל.

– אתה עובד עלי.

– אני אומר לך, היא שם עכשיו, והם רואים לה את הפיטמות.

– מה, הם ממש לוטשים עיניים בשדיים של צ'יצ'ולינה שלנו?

– מה שאתה שומע, בשניהם. הם גם נוגעים לה.

– מנוולים, שלא יגעו לנו בצ'יצ'ולינה! אל תיגעו בה, תורידו את הידיים, אתם שומעים, יהודים הרמנים!

– ששש, פאפא, ישמעו אותך.

– לא איכפת לי, עכשיו נא אני אכיר בהם, נא.

זה כשמדובר באנשים תרבותיים כמו אפיפיורים. האיש ברחוב הרבה יותר בעצבים עלינו על שגזלנו מאיטליה את צ'יצ'ולינה למשך שבוע שלם, לסיפוק תאוותינו הבלתי־מרוסנות.

בכל בית־קפה תוכלו לשמוע שיחה כזו:

– כמה זמן היא כבר שם, כמה זמן?

– כבר שלושה ימים וארבע לילות ושש שעות ושתי דקות וארבעים שניות בקירוב.

– מה הם עושים לה כל הזמן? מה הם עושים לה כל־כך הרבה זמן, תגיד לי, מה?

– יותר טוב לא לחשוב על זה. אני מודאג, אתה מכיר אותה, היא מאמינה בבני־אדם, היא לא מכירה את היהודים האלה, יש להם דברים בראש שלא נדע.

– נורא.

– למה הם לא מראים אותה בטלוויזיה? שלפחות נדע שהיא מרגישה טוב.

– הם עשו שביתת טלוויזיה, ואי־אפשר לדעת שום דבר על מה שקורה לה. היא בידיהם, וזהו.

– אבל את אידה נורל הם קיבלו היתר מיוחד להראות, למה את צ'יצ'ולינה לא? למה, תגיד לי למה?!

– לא יודע, אני משתגע, כל מה שאני יודע הוא שהיא עם אחרים, וכבר שבוע אני לא גומר.

וככה הולכים האיטלקים ובוכים על צ'יצ'ולינה שלהם שעזבה אותם לטובתנו לשבוע שלם. ואנחנו נהנים בארצנו בלי גבול ספריה הקשישים, ומנצלים את ריחוקה מן הבית ובדידותה כדי להציץ אל בין רגלי חברת הפרלמנט המוצצת ביותר בעולם, ורירנו נחל, ואפילו באחד העיתונים האיטלקיים כתבו, וזה ציטוט אמיתי:

"הישראלים משתגעים מצ'יצ'ולינה, כי ישראל היא ארץ פרובינציאלית ופוריטנית".

פינת השלולית

בשלולית הוא לא סיפר שהוא נסיך, ובארמון הוא לא סיפר שהוא צפרדע. החילופין מצפרדע לנסיך ובחזרה – כל אחד מהם בזכות נשיקה – לא היו קלים, אבל אל תרחמו עליו. לא הוא המסכן בכל הסיפור הזה, אלא כל הנסיכות הנואלות אותו בלי הפסק ממצבו הקודם.

באיזור חיפה מתארגנים

קורסים לגרמנית

לשחקני התיאטרון הישראלי העכשווי

שפה ■ דיקציה ■ יציבה נכונה

וכן סידרת הרצאות מיוחדת: דרישות השוק הגרמני.

מאיר עוזיאל

"במלאת עשור למלון פלאזה מגיע לנו פרדייז חדש...

...ולכם מגיע נופש זוגי חינם".

אחרי 10 שנים הגיע הזמן לדור חדש של מזרונים

במלונות פלאזה חשוב לנו שהאורחים ישנו בצורה הבריאה, הנוחה והטובה ביותר. לכן אנו מקפידים על חידוש המזרונים כל 10 שנים.
אחרי מחקרים ובדיקות הגענו למסקנה שהגיע הזמן לפרדייז חדש.

פרדייז החדש הוא הדור החדש של מזרונים אורטופדיים - שילוב מושלם של טכנולוגיה חדישה ונסיון עצום ביצור מזרונים: מבטיח את הקושי הנכון לכל אורך המזרון, לנוחות מירבית בשינה.

מבצע נופש חינם במלונות פלאזה לכל הקונים פרדייז חדש

במלאת עשור למלונות פלאזה בישראל, ולרגל החלפת המיטות והמזרונים בחדרים לפרדייז חדש, יהנו כל הקונים מיטה + מזרון זוגי* של פרדייז חדש מנופש זוגי (2 לילות כולל ארוחת בוקר) בפלאזה טבריה או פלאזה ירושלים לפי בחירתם - חינם!
כל הקונים מזרון פרדייז חדש זוגי* יהנו מנופש זוגי (לילה אחד כולל ארוחת בוקר) בפלאזה טבריה או פלאזה ירושלים לפי בחירתם - חינם!

המבצע עד גמר מלאי החדרים.
*או שני מזרונים בודדים

הגיע הזמן ל... פרד"ץ חדש

המזרון מספר 1* בישראל.

משרד הרישוי, נכשל בטסט

(המשך מעמוד 8)

יצחק בל, מורה לנהיגה מבאר־שבע וחבר הנהלת הארגון, אומר: "השיטה הזו פתחה פתח רב לשחיתויות. לא רוצה להגיד 'שוחד', כי אז יבואו אלי מהמשטרה וישאלו אותי מי, מתי, כמה. אנשים מוכנים לשלם הון עתק, אני לא רוצה את זה. יש לי אופי חלש. לא רוצה לשפוט מי ילך לטסט ומתי".

כצד הרפואה השחורה והחינוך האפור מתפתחת לה אצלנו בשקט גם הוראת נהיגה שחורה/אפורה, תלוי בנקודת המבט. הרשות האחראית – משרד התחבורה – הורידה מעצמה כאב ראש גדול כשהפכה את ציבור המורים לנהיגה לחיץ בינה לבין האורחים הלחוצים והעבירה לידי המורים את הכלי להחליט מי ייבחן מתי.

ל מה הדברים דומים? נניח לרגע שבתי־המשפט ישלחו לעורכי־דין תאריכים אפשריים לקיום משפטים ויתנו להם להחליט מי מהקליינטים שלהם יישפט – ומתי. או שהעיריות ישלחו לארכיטקטים אישורי בניה "בלנקו", שהם כבר ישבצו בהם את השמות הנכונים. לדוגמאות אבסורדיות כאלה אין סוף, והדעת מתחלחלת מהאפשרויות הנפתחות בפניה.

אברהם אלחריף, יו"ר ארגון המורים לנהיגה אומר: "אם אני מקבל טסט אחד על כל עשרה תלמידים, למי לתת אותו? לבת של החבר שלי, לבן־דוד שלי או לזה שמשלם לי מתחת לשולחן?"

שר התחבורה חיים קורפו אינו מתיימר להציג תמונה ורודה של המצב. באופן אוטומטי כמעט הוא מאשר כל תלונה: "נכון, יש בעיות", הוא אומר. על השאלה מדוע השאיר את מרחב התימרון של קביעת תור לטסטים למורים לנהיגה, שהם גוף אינטרסנטי, ענה השר: "במשך השנים נוצר מצב. המורים ביקשו ואנחנו הסכמנו. לנו אין קריטריונים לקבוע מי מוכן לטסט מתי. הטוב ביותר הוא שהמורים יקבעו בעצמם".

בארכיון המערכת אפשר למצוא סימוכין לכך שהבעייה אינה חדשה. עוד בשנת 1980 קבלו מורי הנהיגה: "איננו סדרנים של משרד הרישוי". ועוד נכתב באותה שנה – "אלפים ממתינים למבחני הנהיגה המתנהלים בעצלתיים". ב־'82 הבטיח משרד התחבורה לקצר את התורים למבחני הנהיגה. חמש שנים עברו, והתורים רק התארכו.

"נכון", מאשר השר קורפו, "הבעייה אינה חדשה".

לפי החוק, תלמיד זכאי להיבחן בבחינת נהיגה מעשית אחרי שעבר בהצלחה את מיבחן התיאוריה. הציבור מודע לבעיית הטסטים ולא סומך על המזל. כל תלמיד שעובר את מיבחן התיאוריה נרשם מיד בתור למיבחן המעשי. המערכת מתנפחת באופן מלאכותי. לא כל מי שנרשם באמת מוכן לבחינה. התורים מתארכים עוד יותר.

אפשר לפתור את הבעייה, כך גורסים מומחים, אבל מאמץ מספיק לא נעשה. וכי מי הם 60 אלף האורחים שממתינים בתור לבחינות לרשיון נהיגה...

היום יש לאגף הרישוי 70 בוחנים בכל הארץ. לא כולם עורכים טסטים. חלקם עורכים את מבחני התיאוריה וחלקם מפקחים על מכוני הרישוי. למרות שכל בוחן משלים ביום עבודה 16 טסטים בממוצע, הפער בין מספר הניגשים לטסטים למספר הממתינים להם גדל כל הזמן. חסרים בוחנים. בשנה שעברה נערך במשרד הרישוי בחולון מבצע. מנכ"לים, מפקחים ופקידים הצטרפו לבוחנים, וביום אחד נתבצעו 400 מבחני נהיגה. הוקדש מאמץ להדבקת הפיגור, אלא שמאז נוצר פיגור חדש שהיום כבר אפשר לומר בוודאות כי הוא גדול בהרבה מזה שהיה.

יצחק בל מבאר־שבע: "חמישים בוחנים נוספים יכולים היו לשנות את המצב לחלוטין. אז יכול היה להיות כאן מצב כמו במכון רישוי אמריקני – תור מהיום למחר".

אליהו שפייזר, יו"ר ועדת הכלכלה של הכנסת, ציין בדיון על משרד הרישוי שנתקיים במרץ השנה: "תור של ארבעה חודשים הקיים היום למיבחן נהיגה הוא דבר בלתי־נסבל ומיותר. תוספת של עוד שלושים בוחנים בלבד יכולה לקצר את התור, ואף להכניס לקופת המדינה מיליוני שקלים נוספים מדי שנה".

כשהנבחן בא לטסט הוא רועד מהתרגשות

תמי בניסתי (צילום: צביקה ישראלי)

"ה מצב של המתנה לטסט הוא מצב רגשי קשה", אומרת תמי בניסתי, מורה לנהיגה. "הנבחן נכנס ללחץ שאינו תמיד רציונאלי. הוא יכול להיות אדם שכבר עבר בחייו – ובהצלחה – מבחנים אקדמיים קשים לתואר דוקטור, למשל, אבל כשהוא בא לטסט הוא רועד מהתרגשות. צריך להתחשב בזה.

"הצרה היא שאין קריטריונים ברורים לפיהם נקבע מי עובר טסט – ומי נכשל. זה נתון לשיפוטו של הבוחן בלבד. והתלמידים הרי מייחסים לבוחנים כוחות עליונים. יש טסטר שלא נותן חניות בכלל, יש אחר שמכשיל על שפשוף מדרכה. היתה לי תלמידה שנכנסה לאוטו, והבוחן אמר לה להתניע. מרוב התרגשות היא שכחה להוריד את מעצור היד. האוטו לא זז. הבוחן אמר לה – תכבי, ויצא מהאוטו. הכשיל אותה. קיבלתי קריזה. אני שואלת: איפה ההגיון? נניח שהיא שכחה, מרוב התרגשות. זה אומר שהיא לא יודעת לנהוג? עכשיו היא מחכה לטסט חדש. ממאי עוד לא היה לי מועד בשבילה".

אבל אין עוד חמישים בוחנים. אין שלושים, ואפילו לא חמישה. משרד האוצר מתנגד, מסיבה לא ברורה. כל הגורמים מסכימים שהבוחן מכניס כסף – הרבה כסף – לקופת המדינה. נכון להיום, כל מיבחן מכניס לאוצר 22 שקלים. מחישוב שנתי מכניסים הבוחנים סכום הנע סביב ששה וחצי מיליון שקלים. מדוע אין משרד האוצר מוכן להגדיל את מצבת כוח האדם של הבוחנים באגף הרישוי?

השר קורפו בטוח שזה היה פותר את הבעייה, אבל: "אני יודע שבוחנים מכניסים כסף למדינה", אומר השר, "רק שמשרד האוצר לא מחפש הכנסות, הם מחפשים פוליטיקה. המדיניות שלהם זה לצמצם. אז מצמצמים".

גם לא כל כוח האדם המועסק מנוצל כל הזמן. בוחנים יוצאים למילואים, יש מחלות וכמובן חופשות. החסכון בכוח־אדם מתבצע על גבם של התלמידים.

מנהל אגף הרישוי הוא מר רפי בן־חור. צעיר בשנות השלושים. שלוש שנים בתפקיד. לא היה לו ניסיון קודם בתחבורה. לפני־כן היה העוזר של השר מרדכי ציפורי במשרד התקשורת, וקודם לכן היה אחד משליחי הסוכנות בניו־יורק. מינוי פוליטי מובהק. על הקיר בחדרו תלויה תמונה – הוא ובגין. למטה חתום: לרפי מבגין.

שאלנו את שר התחבורה אילו כישורים יש לרפי בן־חור לקבוע מדיניות של אגף כל־כך פרובלמטי.

"אילו כישורים יש לו? גם אני שואל את זה", ענה השר, "זה רק בצחוק. אני קיבלתי אותו לעבודה לתפקיד הזה. הוא בחור מוכשר. לא נופל מאף אחד אחר. לא הובאו לידיעתי החלטות מוטעות שהוא ביצע". גם לא הראו לו את 60 אלף האורחים הממתינים לטסט.

א פילו רפי בן־חור לא רואה אותם. אני שואלת איך הוא מתכוון לפתור את הבעייה ואת מצוקתם, ובלשכתו של מנהל אגף הרישוי ההתייחסות היא כמו לקושיות מהגדה: איפה בעייה, איפה מצוקה. 60 אלף בעלי עצבים מרוטים זה לא הבעייה שלו, כך שאין בכלל מה לפתור. "הבעייה כבר לא קיימת", אומר רפי בן־חור, "נכון שהיו איזורים בעייתיים, שם התור היה ארוך. עכשיו כמעט בכל הארץ היחס בין מספר הנבחנים לבין מספר הטסטים הוא אחד לשלוש, חוץ מנתניה־חדרה – שם היחס הוא אחד לשש".

אתה מדבר על החודש האחרון, ומה על השנתיים האחרונות?

"המורים לנהיגה אשמים", טוען בן־חור. "בגלל אחוז הכשלונות הגבוה. שני שליש מן הנבחנים חוזרים בכל שנה למעגל הממתינים ומגדילים את הפער. אם המורים לנהיגה היו מלמדים כמו שצריך ומגישים לטסט רק את מי שבאמת יודע, המצב היה הרבה יותר טוב. אבל למורים לא איכפת. מה איכפת להם אם תלמיד לא מצליח, זה אומר עוד הכנסה. יש מורים שמגישים תלמידים לטסט בלי שהם יודעים להחליף גיר".

"זאת שטות ממדרגה ראשונה", אומר בני כביסי, מורה לנהיגה. "זו הרי הפרנסה שלי, אם יהיה אצלי אחוז כשלונות גבוה, לא יבואו אלי תלמידים".

גם השר קורפו מדלג בקלילות מעל המשוכה. הוא אולי אינו רואה לנגד עיניו את הפוטנציאל הגדול של אזרחים ממורמרים העלולים לגזור את דינו ביום הבחירות. "שישים אלף ממתינים? זה מוגזם. זה לא כל

רפי בן־חור: "מה? מי רוצה פחות שיעורים? השוויצרים האלה? כל אלה שנהגו קודם ללא רשיון? את זה בדיוק אני רוצה למנוע מהם".

יפה אידה: "זו בושה שלדבר פשוט כמו רשיון נהיגה צריכים לחכות כל־כך הרבה זמן. הרי זה שרות לציבור שעולה מספיק כסף".

השוטים במחשב. זה לא אומר שהם כבר מוכנים לגשת לטסט. ממתינים יש אולי ארבעים אלף. נכון גם זה לא בסדר, אבל זה לא באשמתנו. אנחנו רוצים להעביר את הבחינות לגוף חיצוני. להוציא את זה ממשרד התחבורה. אבל יש עכשיו אופנה חדשה. הלכים לבג"צ. היה כאן הבריפלד, סיכמנו הכל ופתאום – בג"צ. אני לא יכול לעשות כלום".

כאילו שנידברו ביניהם, השר קורפו ורפי בן־חור. שניהם חוזרים כל הזמן על אותו הטיעון. הם בסדר. הבעייה אינה קיימת. ומה על האזרחים הנירגנים? נזעק רפי בן־חור: "תאמיני לי שחוץ מעניין הכסף אין שום בעייה".

השר קורפו: "השיטה התנהלה כראוי עד שהמשרד פגע בהכנסתם הבלתי הוגנת של המורים לנהיגה".

עד לפני מספר שנים שילם התלמיד למורה שלו דמי שבעה (!) שעורים בעבור השימוש במכונית המורה בשעת הטסט. בהערכה מחדש זה קוצץ ביותר מחצי. הפיצוי על זמן המורה הממתין ובלאי המכונית נקבע למחיר של שלושה שעורים. במאי השנה הוריד אגף הרישוי את המחיר ל־23 שקלים, דמי שיעור אחד.

רפי בן־חור גאה על ההישג הזה, על שהיטיב עם העם, כדבריו. וכאן, לטענתו, טמון שורש הבעייה. אלא שהוא מתעלם מהבעייה האמיתית. מספר הממתינים למבחני הנהיגה היה גדול עוד לפני שהונהגה התקנה החדשה המקצצת בתשלום בעבור הרכב לטסט.

י עקב שוומר, מנהל בית־ספר לנהיגה בנתניה: "זהו צער איום ונורא של פקיד ממשלתי. במקום להיטיב עם הציבור הוא הרע עימו. פתאום התחיל להיות כדאי ללכת לטסט. זה כבר לא כל־כך יקר. אלפי תלמידים רצים לטסטטים. לי, כמורה, יש מעט מאוד השפעה על התלמיד. אני מנהל עסק פרטי. התלמיד בא ואומר: 'זה כספי, וזה העסק שלי. אני רוצה לנסות'. שווה לו היום לנסות, אפילו להיכשל. מה הוא מפסיד? מחיר הטסט מגוחך. אם השר רוצה לחסל את תור הממתינים, הוא היה צריך לייקר את הטסט. אז היו ניגשים אליו רק כאלה שבאמת מוכנים.

"זה לא נכון שהתעוררנו בגלל שהוא שחק לנו את מחיר הטסט. אנחנו מתעממים כבר הרבה זמן. עוד לפני שהנושא הזה בכלל עלה. אני רוצה לשאול את בן־חור מדוע באילת ובבאר־שבע מחכים שבועיים בין לטסט לטסט, ובמקומות אחרים בין חצי שנה לשנה. שיקצר את זמני ההמתנה, שיתן לחיות במדינה הזאת".

"שלא יספר לך סיפורים", אמרו כל המורים לנהיגה איתם דיברתי. "אנחנו מוכנים לחתום שהטסט יהיה בחינם – בתנאי שיהיו מספיק טסטים לכולם".

משה שטרמן, מורה לנהיגה מהרצליה: "אנחנו רוצים לעבור. היום, בשיעור של ארבעים דקות אני מבזבז מחצית מהזמן על התנצלויות למה יש תור כל־כך ארוך".

יעקב שוומר: "ובמחצית השנייה אנחנו עושים עבודות פקידות בשביל משרד התחבורה. שיעזבו אותנו עם הביורוקרטיה".

רפי בן־חור מוליד עכשיו רעיונות חדשים לפתרון הלחץ, שלפי דבריו כבר לא קיים: "בכל מקום חסר משהו. אצלנו במדינה חסרים בוחנים. זאת עובדה. הבעייה היא לא של טסטים. מחכים חודשיים, טוב, שלושה. או מה? למה המורים לנהיגה חזרו לעבודה? הם הרי ידעו שלא תהיה תוספת של טסטים. את רואה, אין בעייה. בכל זאת כבר הוצאתי הוראת נוהל חדשה. מאוקטובר תלמיד יכול לגשת למיבחן נהיגה מעשי רק אם לקח עשרים שיעורי נהיגה לפחות".

איך אפשר לאלץ מישהו ללמוד עשרים שיעורים אם הוא יכול לעבור מיבחן בשבעה שיעורים, למשל?

בן־חור: "מה? מי רוצה פחות שיעורים? השוויצרים האלה? כל אלה שנהגו קודם ללא רשיון? אולי זה לא דמוקרטי, אבל זה יותר בטוח. את זה בדיוק אני רוצה למנוע מהם. שלא ירוצו כמו מטורפים לטסטים. הורדתי להם את מחיר הטסט מצד אחד, אבל מצד שני הכרחתי אותם ללמוד עשרים שיעורים. זה מתקון, ואני מקבל נהגים יותר טובים".

רפי בן־חור, פקיד בכיר בתוקף מינוי פוליטי, נהפך פתאום להיות נציב עליון אכוס־לב בתחום רגיש וכאוב.

א ומר אברהם אלחריף מחיפה: "יש לנו קבוצה של חברה צעירים, בני קיבוצים ומושבים, שבאים אלינו לחמישה־שישה שיעורים ויכולים לעבור בטסט ראשון".

"יש לי תלמידים שאחרי עשרה שיעורים יכולים לגשת למיבחן", אומר משה שטרמן. "החברה הצעירים היום נולדו עם הגה ביד. הקואורדינציה שלהם מעולה. זה לא מה שהיה פעם. אם אני ממשיך ללמד אותם, כאילו שאני גונב את הכסף שלהם".

תמיר שן ממושב עוזר, בן שבע־עשרה וחודשיים. למד שבעה שיעורי נהיגה, ניגש באוגוסט לטסט ראשון ועבר אותו בהצלחה.

"נכון שחלקם נוהגים ללא רשיון", אומר משה שטרמן, "אבל אנחנו לא משטרה. התפקיד שלנו ללמד, ועובדתית הבחור יודע לנהוג. נכון שהתקנה בדבר 20 שיעורים תוריד את הלחץ על המערכת לפחות באופן מלאכותי, אבל בשנה התלמידים יחכו עוד יותר זמן. רק אחרי עשרים שיעורים הם ירשמו לטסט, ואז מה? במקרה הטוב יחכו שלושה חודשים. ומה יעשו בינתיים? יקחו עוד שיעורים? זאת הוראה הסחת הגיון. מי שלומד היום נהיגה אלה ברוב המקרים תלמידי תיכון שתופסים אותי־שתיים, או מבוגרים שממילא לומדים יותר מעשרים שיעורים. הצעירים איך לפעמים. אז למה להגביל אותם?"

"גם אם התלמיד הוא גאון, מצידי שילמד לפחות עשרים שיעורים. אפילו בפינלנד לומדים שלושים שיעורים לפני שניגשים לטסט", אומר שר התחבורה, שחזר זה עתה מביקור בפינלנד.

ושם גם בפינלנד גורמת המערכת עוול לציבור שממנו היא מתפרנסת, ציבור שמורכב ברובו מעקרות־בית ותלמידי תיכון, ציבור חלש שלא יודע איך לוחצים ועל מי? למערכת אין תשובות. הסטקלנסים מנוחשים. הבעייה לא נפתרה.

ערן ת. שמתגייס בספטמבר ושמחכה לטסט מיולי אומר: "בקרוב אני מתגייס. אני יודע שאלך ליחידה קרבית. איפה אוכל למצוא את הזמן לגשת שוב לטסט, להתכונן והכלל המשמעות של מצב כזה בשבילי היא שיתכן שלא אוכל לעשות רשיון במשך שלוש השנים הבאות. אני שואל רק אם זה מה שאני מקבל בתמורה לכך שאני הולך לשרת את המדינה?"

מה אתה יכול להגיד לחייל הזה, אדוני שר התחבורה?

קורפו: "אני מודה שנעשים עוולות. כאשר העומסים הם כאלה, זאת בעייה. אבל הוא יכול להוציא את הטסט במהלך הצבא, הרי הוא בא לתעשות".

אביבה מץ

קורפו: כל אחד יכול ללמד

ב אוקטובר 85' התחיל לפעול בארץ גוף ציבורי חדש, "המכון הארצי להכשרת נהגים" מיסודם של המועצה הלאומית למניעת תאונות ומשרד התחבורה. לגוף הזה, שהוא עצמאי, יש מועצת מנהלים. היו"ר הוא ברוך לוי, מנכ"ל משרד התחבורה. בנוסף מכהנים במועצה שלושה חברים ממשרד התחבורה (ביניהם רפי בן־חור) ושלושה מהמועצה הלאומית למניעת תאונות.

מיום הקמתו של המכון נבעה, לדברי המנכ"ל יעקב עקנין, מהצורך להכשיר ולהדריך נהגים. מה שלא קרה ב"שיטת הניקוד" במשרד התחבורה – קורס בנהיגה מונעת – עבר למכון. כל נהג שצבר שש נקודות ילמד שם תמורת כ־50 ש"ח לקורס. בנוסף לכך מכשיר המכון נהגים ברכב ציבורי לנהיגה מתקדמת. החידוש האחרון, נכון שיחול על נהגי ישראל החל מראשית 1988. כל מי שתוקף רשיונו יפוג במהלך שנת 88', יעבור במכון קורס ריענון. השתלמות לפני חידוש רשיון הנהיגה שלו.

אנחנו גם ערוכים במידת הצורך, אם משרד התחבורה יטיל זאת עלינו, ללמד תיאוריה במכון. אנחנו עוד לא ביקשו זאת מאתנו", אומר יעקב עקנין.

כאשר החליט משרד התחבורה להוציא מידיו מלאכה שנתית גדולה (מהקורסים לנהיגה מונעת) ולהעביר אותה לידיים פרטיות? רפי בן־חור אומר: "האוצר ממילא לוקח את הכסף, אז מה זה כבר משנה?"

שר התחבורה מוסיף: "אנחנו לא מעוניינים בכסף. אם משרד האוצר לא מעוניין בכסף גם בנושאים שיש בהם הכנסה מתמדת, אנחנו לא צריכים להיות דון־קישוטים".

בשביל מה בכלל צריך את המכון? אומרים שנתת שם עבודה לחברים שלך מהליכוד?

קורפו: "אומרים, אז מה? הכל בירבורים. אין לי כל־כך הרבה קנדידטים בשביל כל המשרות שאני יכול לתת".

מי שם את יעקב עקנין בראש המכון?

קורפו: "אני בחרתי בו. אני מכיר אותו אישית עוד מהאצ"ל. בחרתי בו כי הוא מוכשר בלתי רגיל. מסוגל לעשות דברים. כל אלה שבחרתי באימפריה שלי עוד לא הכזיבו אותי".

המורים לנהיגה מודאגים מהמכון. עד היום הם לימדו תיאוריה (את מי שלא הצליח ללמוד בכוחות עצמו). כל בית־ספר, למי שמתח וקיבל רשיון, נבדק כדי לוודא שיש לו כיתה ועזרי לימוד. עכשיו פתאום לוקח משרד ממשלתי את פרנסתם ומוסר אותה לגוף פרטי מטעמו.

בבאר־שבע, למשל, התארגנו המורים לנהיגה ופתחו מכון מיוחד ללימוד תיאוריה. פנו למשרד התחבורה לקבל רשיון. הפעלה – ונדחו. רפי בן־חור הודיע להם שהמונופול נמצא בידי המכון הארצי. לנו אומר בן־חור: "אני הייתי נותן אותה. הייתי נותן להם לפתוח את בית־הספר, אבל זאת הוראת השר".

השר מאשר: "אין צורך בלימודי תיאוריה. אני מתכוון להעביר את זה למכון. המורים מבאר־שבע רצו סטטוס רשמי. חברים, אני לא אתן להם את זה. הם יכולים ללמד בלי אישור שלי. כל אחד יכול ללמד אם הוא רוצה".

יוסקה בלי תיק

(המשך מעמוד 12)

הטרוריסטים"? ואפילו יצחק שמיר, שאינו ידוע כתומך נלהב במיוחד בוועידה הבינלאומית (או בפרס), אמר לשפירא בכעס: "אני מתנגד לכך שאסונה של משפחה שנפגעה מפעולת טרור ייהפך לנושא לעימות פוליטי".

שפירא, גם היום, לא מתחרט על הדברים שאמר אז: "הטרור, לדעתי, ניזון מרעות פוליטיות. בגולן, למשל, היו הרדופים בשנים הראשונות בער המדינה. זה השתנה ברגע שהם הבינו שיש סיכוי לפשרה טריטוריאלית בגולן. ברגע שאתה מדבר על פשרה, אתה מעודד את הלאומנים לקום ולהוכיח את נאמנותם ליישות המדינית שתקום".

אחד ממקורות הכוח של שפירא הם אנשי "גוש אמונים". העובדה שיש לו בת בקרני שומרון גורמת לו להיות מעורב, גם אישית, במתרחש בגוש. בזמן המשבר שחולל "ליל הבקבוקים" של דניאלה וייס בקלקיליה, שפירא תמך, בשקט, בהפחתת כוחו של הצמר לוינגר־וייס.

"הרב לוינגר", אומר שפירא בלי למצמץ, "הוא יהודי בעל מחשבה מיוחדת, אדם מקורי מאוד. תרומתו לגוש חשובה מאוד. אני לא מאמין שמישהו חושב שצריך להרחיק אותו. אבל גוש אמונים התמסר, יש מועצת יש"ע, מוכירויות, מימסד שלם שאי־אפשר להתעלם ממנו. הדברים לא יכולים להתנהל כפי שהתנהלו בהתחלה – כשהגוש היה קבוצת אנשים שעשתה מה שהיא רוצה. נדמה לי שהזעזוע של המשבר האחרון החדיר לתודעתם את המציאות. נכון הוא שאנשים אינם משתנים, אבל ידיהם אינן חופשיות כפי שהיו". אגב, חנן פורת שהושב לצד דניאלה וייס במזכירות התנועה כדי לפקח על מעשיה, עוב מאז את האיזור והלך לטפל בעליית יהודי ברית־המועצות. "חנן הוא כוח", שפירא מחייך בהרבה אהבה, "איש יצירתי מאוד, תמיד מוצא לו משהו חדש להתעסק בו".

שפירא עצמו אינו חי מעבר לקו הירוק. הוא גר בבני־ברק, בצניעות ובפשטות, ביחד עם אשתו ברכה, מורה ללשון. ארבעת הילדים עזבו את הבית (מלבד הבת בקרני שומרון יש עוד ילד בגולן, אחד בבני־ברק ואחד בישיבת הסדר).

הזמן היחידי שבו התבטאה דתיותו בפומבי היה

הקומדיה האלוהית

אפילו במושגים המטורפים־למדי של הפוליטיקה הישראלית, נראית הקונסטלציה הנוכחית במפד"ל כפארודיה די מוצלחת על משהו מתוך "חבורת מונטי פייטון". מי שבאמת רוצה להבין מה קורה שם, מתבקש מאוד להתרכז במהלך קריאת הפיסקאות הבאות. מי שלא יבין, יכול פשוט לקרוא שוב, מהסוף להתחלה או באלכסון. ההגיון יישמר:

אז ככה. שפירא מתמודד למעשה מול שלושה מועמדים שהם שניים. המועמד הראשי הוא השר זבולון המר. כמו תמיד, המר נעזר ביהודה בן־מאיר הרואה את עצמו כשני להמר, אבל חושב שמועמדותו עדיפה על זו של שפירא. אם המר ייכשל, בן מאיר רוצה לרשת אותו. שניהם יקבלו את הקולות שלהם מאותם צירים פחות או יותר. התוצאה, אומרים במפד"ל, היא שבן־מאיר מארגן את ה"לובי" של המר בחצי פה. אם המר יקבל 59 אחוזים מן הקולות, הוא יאבד את ראשות הרשימה וגם יפסיד לבן־מאיר את המקום. אלו הם השניים שהם אחד. השלישי הוא שאקי, שסיכוייו – אם לקחת את הבחירות הקודמות כקריטריון – טובים משל שפירא וגרועים משל המר.

מהצד של שפירא מתחבט הרב יצחק לוי. הוא לא יתמודד ישירות מול שפירא, אבל הוא הציע כבר לפצל את רשימת המועמדים לשריון מרשימת המועמדים לחברי כנסת. הרעיון ברור – שפירא ירוויח וגם הוא יהנה. אם הרעיון ייפול ולוי עדיין ירצה להיות בכנסת, קשה לדעת מה הוא יעשה, שהרי ברור שליוצאי מצ"ד שמור רק מקום אחד בין המקומות הריאליים.

גם חלוקת הצירים אינה ברורה עדיין. להמר יש כ־300 קולות בטוחים פחות או יותר. שפירא מאמין עדיין שבקונסטלציה הנכונה הוא ימשוך לצידו את שאקי, יחד עם קולותיהם של הצירים מעדות המזרח. שאקי, עד היום, לא נענה לכל הפניות אליו, אבל אנשי שפירא ממשיכים לקוות. שפירא גם רוקם, בימים אלה, ברית עם סיעה, הלא גדולה, של רפאל בן־נתן, המזכ"ל לשעבר. צעירי הקיבוץ הדתי יחד עם עוד כמה קבוצות משנה קטנות הכריזו על עצמם כלא מזוהים. מדובר בכמאה צירים, שגם אותם הוא מקווה למשוך אליו איכשהו, אם כי סביר שהם יילכו עם המר, שיש בידיו האמצעים להבטיח להם הטבות שונות. יחד איתם נמצאים אנשי בורג, קרוב ל־400 צירים. הם, באופן טבעי, יעדיפו את המר המוכר על פני שפירא. אבל בעצם איך אפשר לדעת?

בעת פרשת הגיורת שושנה מילר. כשהחליט בג"צ שיש לתת לה הכרה כיהודיה בתעודת זהות ישראלית, שהה שר הפנים יצחק פרץ בחו"ל. היה מי שחשב שכבודו של פרץ יינצל אם שפירא, שהחליף אותו, יחתום על התעודה במקומו. שפירא מיהר להודיע שהוא לא מתכוון להוציא את פרץ מן הבוץ. "הבחורה איננה יהודיה", הוא קבע.

על קיר חדר המדרגות שמוביל למשרדו של יוסף שפירא בארגון תהיל"ה, תלויים שני פוסטרים. על האחד מצוייר אדם הזורק אבן ומתחתיו כתוב "קיצוניות – תהרוס את המדינה". על השני, הצמוד אליו, כתוב "מתינות – תציל את המדינה". השר יוסף שפירא טוען כי הדרך הפוליטית שלו אכן מתונה, אבל כל מה שהוא מוכן להגיד על כהנא למשל, הוא "מכהנא אי־אפשר לקחת שני דברים חשובים: את העובדה שהוא החדיר לתודעה האמריקנית את עניין יהודי ברית־המועצות, ואת הקמת הליגה להגנה יהודית. אבל הוא לא צריך היה לעזוב את ארה"ב. בארץ הוא לא הביא שום תועלת". ובשקט בשקט הוא מוכן להוסיף גם: "נדמה לי שהוא איש מוזר קצת. לא?"

יאיר לפיד

לצרות נולד

(המשך מעמוד 17)

מהשכונות החרדיות הסמוכות, והכה אותו בראשו ובכל חלקי גופו עד זוב דם. "בוגד", הם קראו לו והבטו בו ללא רחם. "הדם נזל בקילוגרמים, והם המשיכו להכות. חוק, עם שנאה בעיניים. הם הלכו והלהיבו את עצמם. ואני שהרפתי את נפשי במלחמות בעוד הם ישבו ולמדו, התעצבתי לעורה, והם רק המשיכו להכות. ידעתי שהם רוצים להרוג אותי. מעולם לא פחדתי כמו באותם רגעים".

הוא גם נציג התנועה בהסתדרות. והאיש הקתבית בתחום שאיש לא נדחף אליו לפניו – טיפול בסכסוכי עבודה, עזרה לפועלים מקופחים כנגד מעבידים קשוחי־לב. הוא היה עם פועלי "אתא" ועם פועלי "אליאנס" ועם הפועלים ב"מגועי בית־שמש". רב את קיפוח השכירים ב"אגר", השתתף עם פועלי "פריזה" במאבק נגד סגירת המפעל. עכשיו הוא ב"שרון טקסטיל".

כהן: "אני לא יכול שלא להענות לכל פנייה שמגיעה אלי. אני מאמין שמאחורי כל מפולת של מפעל יש שחיתות, יש גניבות, מישהו חומס את הפועלים. את השחיתות הוו חייבים לגלות. ואני לא אשב בשקט. כל פנייה שתגיע, אני אטפל בה. ויש אלי כמות עצומה של פניות. אני לא רק נואם, לא רק בא, מקשיב והולך הביתה. אני מטפל, מזיז דברים, לא מניח להתחמק מהעניין. ויש תוצאות".

בהסתדרות טוענים שאתה בעיקר "קושה רעש", מגיע אל הפועלים במפעלים השונים, טופח להם על השכם ומבקש קצת עם העם, ואחר־כך רץ לעיתונות לספר שאתה משמש כדובר. יש אומרים שקשריך הטובים עם העתונות, העובדה שרבים מבין העתונאים תומכים בדעותיך הפוליטיות, מקלה על התבלטותך. ואתה, מצידך, טורח רבות ששמך לא יירד מן הכותרות. לבד מכך אתה לא עושה הרבה.

כהן: "את כל הדברים היסודיים והגדולים עשיתי בשקט, מבלי שהעתונות אפילו ידעה עליכך. לפחות בהתחלה. בזמנו, כאשר חיפשתי את הגורם למפולת של 'אתא', וגיליתי שהיו שם שחיתויות רציניות של מיקי אלבין, העברתי את כל החומר שהיה בידי לזיגל בשקט מוחלט. איש בעתונות לא ידע על הממצאים החמורים נגד אלבין. מי שהדליף את זה אחר־כך היתה דווקא המשטרה, או הרשות לניירות ערך. ואז, כשפנו אלי העתונאים, חשבתי שפרשה כזו ראוי לו לציבור לדעת. נפגשתי עם מיקי אלבין והבטחתי לו שהחומר יישאר חסוי, ואכן עמדתי בהבטחתי, עד שהעניין יצא לעתונות, ולא ממני. כך שהתאבדותו של אלבין לא רובצת על מצפוני. אני עשיתי את חובתי כחבר־כנסת.

"או קחי לדוגמא את פרשת בית־חולים 'הלל־יפה' בחדרה. קיבלתי ממי שקיבלתי מימצאים חמורים ביותר על מה שקורה שם. חצי שנה חקרתי את הפרשה בשקט, עד שהסתבר לי שהמתלונן נדרש על־ידי מנהליו לעלות אתם לירושלים, לפגישה עם הנהלת משרד הבריאות, ולשקר שם במצח נחושה כאשר למצבו התקציבי של בית־החולים. הפגשתי בין המתלונן לבין שרת־הבריאות, וכל זה מבלי שאיש בעתונות ידע או שמע על־כך. ארבל־אלמוזלינו ישבה אתו שעתיים והוא דיווח לה על דברים חמורים ביותר. אני הלכתי עם העניין לתקשורת, רק כשראיתי שאי־אפשר יהיה להזיז אחרת את הדברים. חובתי כחבר־כנסת לחקור את הדברים, חובתה של התקשורת לדווח עליהם ולנסות לעקור תופעות כאלה. אני הלך לתקשורת, אם בכלל, רק כאשר כל החומר בידי, אחרי חקירות של חודשים ארוכים".

בכלל, מה קורה היום לשמאל הישראלי? מתוך מעטים כליבך הלכו אחריכם, והאמינו בכם?

"אחת הבעיות של השמאל היא שהוא זנח את עדות המזרח. הללו ראו בו חבורה של אשכנזים שבעים שאינם יכולים לייצג נאמנה את העניין שלו. הטעות שלו היתה שהם לא ניסו לשנות את התדמית הזו, לא ניסו לחדור באמת לשכבות הרחבות, המקופחות, של העם. כך קרה שהאלטרנטיבה היחידה שנותרה לשכבות הללו כנגד השלטון המושחת של מפא"י היה הימין. ואת הטריגריה".

שולמית אלוני, מנהיגת המפלגה שלך, אמרה לנו שלא אתה אלא דדי צוקר הוא המנהיג בעתיד של מחנה השמאל־מרכז. זה פוגע?

"אני לא עסוק כרגע בשאלה מי יהיה המנהיג של ר"צ, בעוד עשר שנים. אני רק יודע שאני מקבל את המנהיגות של שולמית אלוני".

אולי העובדה שאתה קיבוצניק מקשה על ההזדהות אתך דווקא בקרב אותן שכבות שלמענן אתה נאבק?

"אני קיבוצניק כי אני מאמין שזו החברה השיוויונית האפשרית ביותר. אני לא רואה מדוע זה צריך להפריע למישהו".

יעל פרימלמר

כדאי

מאת ג. יפית

החורף! – מהפיכה בייבוש הכביסה!

תפיסה מקורית וחדשנית בייבוש הכביסה: המייבש הקל של אויקל. מדהים בפשטותו ויעילותו. נצמד לקיר, זול, והעיקר: מייבש במהירות. כבונוס יש לו גם שימושים נוספים, הסקת חדרי המגורים או הילדים. העובדות היבשות מדברות בעדו.

כמדי חורף חוזרת ומתעוררת בעיית ייבוש הכביסה, שוב אנו שוקלים את האפשרות לרכישת מייבש כביסה, ונרתעים נוכח ההוצאה הכספית הכבדה ובעיית המקום החמורה.
המייבשים שהוצעו בשוק עד כה היו מכשירים גדולים ומסורבלים התופסים מקום רב במרפסת הקטנה שלנו וכל זאת בשל כמה שעות שימוש בשבוע בלבד. וגם זה בעיקר בחודשי החורף. ומה בקיץ?... מכשיר יקר ומסורבל זה מונח כאבן שאין לה הופכין במרבית חודשי השנה.
הנה עתה הופיע בשוק מייבש כביסה חדיש ומהפכני. זהו המייבש הקל של אויקל. הוא מפתיע בכמה מישורים: אינו תופס מקום – ניתן להתקין אותו בכל מקום, אפילו מעל מכונת הכביסה; הוא רב־תכליתי ומשמש רוב החורף כמחמם הדירה, ואפילו כמייבש שיער; ומלבד המעלות האחרות – הוא מעוצב להפליא, ומחירו נמוך באופן משמעותי.
המייבש של אויקל גובר בצורה מרשימה על כל החיסרונות שהתעוררו עד כה, בדרך לרכישת מייבש. סוף סוף יש מייבש כביסה המתאים גם עבורנו.

מייבש שיער קולקטיבי

אצל משפחת גולדסטין האמריקאית (שנה בארץ) פגשנו את שני ילדיהם (אן, פיטר) משתעשעים מתחת למייבש הצמוד לקיר. הם יצאו ורדרדים מאמבט קצף וניצבו זה בצד זה לייבש את שערם. השיער הקצוץ של אן ופיטר יבש כהרף עין.
נכון – זו לא כביסה. אבל זה מייבש. לאו...

...גם מייבש שיער

עובדות יבשות.

מייבש כביסה אידיאלי, קל, נוח ובמחיר סביר

מחיר זעום.

עד היום היה זה מכשיר יקר לקניה, ועוד יותר מכך יקר לשימוש.
כל זה השתנה חשנה עם אויקל. במקום 1200 ש"ח ויותר, צץ לפתע מכשיר במחיר הצנוע של פחות ממחצית הסכום הנ"ל ב־10 תשלומים! וכעת זו כבר החלטה מסוג אחר.
גם השימוש בו חסכוני מאין כמוהו.

אפס מקום

אויקל הביאה את בשורת השינוי המוחלט בתפיסה לגבי מייבש הכביסה. לא עוד מכשיר גדול ומסורבל, אשר מימדיו גוזלים מקום רב ויותר משהוא שימושי, הרי שהוא "מרגיז" בעת שאין משתמשים בו. מעתה יתפוס את מקומו משהו אחר לגמרי: מייבש כביסה קל, נייד, רב שימושי וקומפקטי. עומקו כ־12 ס"מ בלבד (כמו שני כרכי אנציקלופדיה) ניתן כאמור למקם אותו גם מעל למכונות כביסה בעלות פתח עליון (כגון "קריסטל"). האמת היא שמי שאינו יודע היכן המייבש, יתקשה לאתר אותו.

כביסה יבשה ומגוהצת

שיטת הייבוש במייבש הקל חדשנית ורבת יתרונות לא עוד דחיסה מבולגנת של בגדים, מגבות, מפות לתוך גליל (תוף) מתערבל ומקמט ודוחס. אין יותר בגדים הנקרעים בעירבול במייבש, וחסל סדר כפתורים ניתלשים הגנות!
את הכבסים הרטובים תולים על גבי מתקן מיוחד בתחתית המכשיר ומכסים בוילון ניילון. בזאת תמה העבודה. את השאר עושה המייבש.
אופן הייבוש בתליה (במקום בשיטת הערבול במייבש מהסוג הישן), גורם לבגדים, מגבות, מצעים להשאר חלקים לגמרי וללא קמטים, כאילו התייבשו לאורך זמן ברוח הטבעית על חבלי הכביסה. כל שנותר לך הוא לקפל ולהכניס או לתלות בארון. – שמת לב?.. הכביסה היבשה כמעט מגוהצת להפליא!

כמות גדולה במהירות עצומה

מהירות הייבוש עצומה, אפשר לתלות עד 5 ק"ג בכל פעם כמות גדולה זו חשובה בעיקר למשפחות גדולות. לאחר מספר ימי גשם רצופים, כאשר מכונת הכביסה מתפוצצת מעומס ולך יש עוד כבסים רטובים רבים, הפעילי את המייבש וציק צ'אק הבעיה מחוסלת. אגב, לא מכרחים כמו בתוף לייבש 5 ק"ג בכל פעם. גם שני פריטים דחופים מצדיקים הפעלת המייבש למספר דקות.

בונוסים אקסטרה

המייבש הקל של אויקל הוא היחידי הנמנה עם סדרת הרב־שימושיים. כאילו לא די שהוא מטפל בכביסה ביעילות ובנוחות, הרי שבשאר הזמן הוא משרת בדרכים נוספות, הוא מפזר חום (קונווקטור) בשיטת ה־TURBO, ואפילו מייבש שיער, המאפשר ניצולת גבוהה של המכשיר. תכונותיו אלו גורמות לו להימצא בפעולה מלאה כל החורף בשימושיו הרבים בשרות כל המשפחה. מסיע 260 ממ"ק אויר חם לשעה עם תפוקת חום של אלפיים קוט"ש ויוצר סיחרור אויר, המאפשר הסקת החדר בנוחות ללא שריפת חמצן. שלא כמו מפזרי החום הנוכחיים!
משקל קל – המכשיר של אויקל גם קל במשקלו ואפילו ילד יוכל לשאת אותו בעצמאות לחדרו ולהתחמם בתענוג, עד שההורים יחזרו מהעבודה, עד שהארוחה מוכנה, עד שיגמור שיעורים, ובכלל.
נוח לשימוש
המייבש מצוייד בפקוד ושליטה על ידי טרמוסטט וטיימר משוכללים ביותר. אחרי שמכוונים אותם כיאות תתבצע פעולת הייבוש ראו ההסקה בשליטה ובבטיחות מוחלטת.

גם תנור חימום

את מייבש אויקל ניתן להשיג: (רשימה חלקית)
• ת"א־יפו: סופר אבי, אלנבי 122; סנסור, דיזנגוף סנטר; סלון אדיר, אלנבי 55 מרכזים חשמל, קיבוץ גלויות 45; מ.ש.י., בן יהודה 1; נתניה: סלון ליבשיץ, בלפור 1; מ.ש.י., רוטשילד 34; אלקטרולוין קואופ, עמל 20; גבעתיים: סלון ותנאלי, כצנלסון 18; מ.ש.י., כצנלסון 145. חולון: סלון סבוי, סוקולוב 77; מ.ש.י., שנקר 41. אלקטרולוין קואופ, סוקולוב 48. א.ד. שיווק (ועדי עובדים) כבר ויצמן 8. רמת־גן: סנסור, קניון איילון; סנסור, ז'בוטינסקי 39; הגל החדש, שד' ירושלים 14; מרכז אלקטריק, ביאליק 76. פתח־תקוה: סלון סיק, חובבי ציון 30. הוד השרון: חמד, דרך השרון 94. בני־ברק: חזי אלקטרוניקה, רבי עקיבא 28. הרצליה: סלון הרצליה, סוקולוב 59. יהוד: אלקטרו רון, סעדיה הגאון 47. ראשון לציון: בן זיקרי, ביאליק 12; חזי אלקטרוניקה, רוטשילד 93. יבנה: מרכז החשמל, דואני 6. נתניה: חן – איכות מוצרי חשמל, שד' בנימין 18. חדרה: שחיטר ובניו, הרברט סמואל 68; אלקטרולוין קואופ, הרברט סמואל 19; שרות 2000, הרברט סמואל 98. רמלה: אומברטל אסתר, ביאליק 2. רחובות: חזי אלקטרוניקה, בית העולים 4; שטייננברג מוטי, בימון 4. עדי, עוז 86, מרכז מסחרי. אשקלון: אלקטרו אור, בית המשפט 4. ירושלים: סלון ירושלים, יפו 97; יעקב החשמל, יחזקאל 3; טטרון, אבן ישראל 2; סיעודי, הרברט סמואל 2; פרידלנדר, יפו 50; תא אלקטרוניקה מלכי ישראל 7; ש.ב. שטרן, מאה שערים 26; סלון סטרן, מלכי ישראל 29. באר־שבע: יוסי החשמל, ויצמן 74. באר־שבע: אלקטרולוין קואופ, דרך חברון; מרכז קניות לעובד, רמב"ם 33. קרית־נתן רשת, בנין רסקו 104–105. חיפה: סנטור – מגדל האביאום הדר; הדר – 2001 – סניף ראשי שד' ההסתדרות 251; הוד 2001 – סניף הבנקים, הבנקים 1; הדר 2001 – סניף קול אור, הרצליה 1; הדר 2001 – סניף ועדי עובדים, שד' ההסתדרות 284; טרקלין החשמל, הנביאים 35. שחר־אחו הדר 2001 – סניף העצמאות שד' העצמאות 68. קרית־מוצקין סנסור, שד' בן גוריון 84. עבון הדר 2001 – מרכז החשמל, המעפילים 1. נהריה: הדר 2001 – מרכז החשמל המלכה, בן־עמי 56. קרית־שמונה: פרס זלמן ועמירם, מרכז מסחרי. הצפון: הגליל חשמל וחולי; קצרין: גלן סקבוצות. • בנגב: [illegible] ובכל חנויות החשמל המובחרות.

לא מלקק דבש

מרצ'לו מסטרויאני, איטלקי בדם, משחק גיבור יווני. מורה שמאס בדיבורים והלך לגדל דבורים. למד יוונית מול הראי, וזכה בפרס השחקן המצטיין בפסטיבל קאן. סרטו החדש של תיאו אנגלופולוס הוא אודיסיאה בנבכי הנפש של גבר מזדקן, מיואש ואימפוטנט, שנעקץ ומת לפני שלמד להתענג על מתיקות הדבש.

מאת עירית שמגר

רקויאם או צוואה – סרט של תיאו אנגלופולוס, הוא קודם כל מסע. אודיסיאה שעורך אדם בתוך עצמו, אל עברו, אל זכרונותיו. מסע אישי לחלוטין, וגם ממוקם לגמרי בעברה של יוון אחרי מלחמת העולם השניה, בפוליטיקה שלה, בעברו של הבמאי ובסרטיו.

הסיפור פשוט, כמעט סכימטי: איש בגיל העמידה, עייף וזועף, עוזב את ביתו לאחר חתונת בתו. הבית מתפרק והוא, שהיה מחנך אהוד, נוטש את ההוראה ויוצא עם תחביבו, גידול דבורים, לנדוד עם כוורותיו. מי שאיבד את המלים ומאס בדיבורים, מנסה להחיות את נפשו במסע עם הדבורים, בעקבות הפרחים, טעם הצוף, ומתיקות החיים.

אך מי שמוותר על קשר עם אנשים ומואס בכוחם של החיים, לא ימצא את טעמם. בודד, מיואש וסובל מאין־אונות, נודד מגדל הדבורים ספירוס בדרך הכוורות רק כדי למות מעוקצן של אלה לפני שידע ליהנות מממתיקות דבשן.

סיפור פשוט, חד־קווי, משתמש בדימויים פשוטים, וכל־כך מסוכן. מבחן חמור מעמיד כאן הבמאי לעצמו במעבר הצר שבין הנשגב למגוחך, בין הפיוטי לפשטני. ואנגלופולוס, שידע גם מעידות מביכות (כמו הדם שניגר מן הפסל ב"אלכסנדר הגדול"), מתעלה כאן באמירה פיוטית, אמינה ובהירה, נקיה מפראוות ריקות. בלי דרמה חיצונית יוקרת וללא תזזיות מצלמה וקישוטים קולנועיים, הוא מכשף וקורע את הלב.

הגיבור שלו, ספירוס, כפוף גו, עילג ועלוב, הולך לשומקום. צועד לעבר המוות בלי להשמיע קול. נוגע במוקדי הכאב והחרטה, בבית שבו נולד, בחתונת הדלק אצל בתו הבכירה. היאוש הקיומי הזה מתגבש גם בנוף האפור, הגשום, במצלמתו של גיורגוס ארוניטיס. יחון קודרת שמכליה בה אור אפור ועם זאת צלול כמו שמלתה הצחה של כלה ביום חופתה. במבט מפוכח, יבש, נקי מרגשנות, אך גם מרשעות, חודר הבמאי אל נשמתם של גיבוריו התלושים.

הפגישות שמועיד אנגלופולוס לספירוס נעות בשלושה מעגלים: עם ילדיו ואשתו, עם ידידי נעוריו ועם נערה טרמפיסטית חסרת־בית. באף אחד מהמגעים האלה הוא אינו יכול להתחבר עם עברו. באף אחד לא ימצא ניחומים או שלווה.

פגישה ראשונה: מסיבת החתונה של הבת. לא בדיוק הגדרה שהולמת את האירועים – צילום מלמעלה, מראה של שלחן עזוב, כסאות שנפלו, זר פרחים ארומים שנזרק על המפה הלבנה והכל נשטף בגשם. בתוך הבית נאספים בני המשפחה, כלה עצובת עיניים וחתן הנוט בחליפתו. פוזה לתמונה משפחתית של חתונה עגומה. רגע של הפתעה, או מבוכה, כשהם נמשכים לרדוף אחר ציפור שאיננה. רגע של מבוכה, או חרדה, כאשר מגש של כוסות נשמט מידי האם אנה ונשבר.

אחר־כך עוזבת הכלה את הבית. בגשם מטפטף, בשמלתה הלבנה המעומרת וחגיגית, היא נפרדת מאביה וזה נושא אותה בזרועותיו; בפעם האחרונה היא עוד הילדה שלו, והוא שר לה, בפעם האחרונה:

רציתי לקטוף פלפלים לאהובתי
עליתי על עץ הפלפל
אך הענף נשבר
ואני נשארתי בידיים ריקות.

כאמור, אנגלופולוס אינו מתבייש עוד לומר דברים ישירים, פשוטים בתכלית. במקום לסובב את מצלמתו ב־360 מעלות ("מסע השחקנים") הוא מעמיד מול המצלמה, מולנו, את פני האדם העירומים. ובגלל זה אי אפשר שלא להזדהות עם מגדל הדבורים, הגיבור שלו. אומרים שסרטיו אינם מיועדים לכל. נכון, הם מיועדים יותר לאלה שיודעים טעמם של בדידות, יאוש, אכזבה, מרירות ועייפות. אחרים לא יבינו אותם. בכלל לא.

לאחר החתונה עוזבים כולם את הבית: אנה, האם, נוסעת עם הבן לאתונה לעזור לו בתקופת הבחינות. האב, ספירוס, אורז מזוודה, מעמיס את כוורות הדבורים על הטנדר שלו ויוצא בעקבות הפריחה.

אנגלופולוס איננו במאי פסיכולוגיסטי טרחן. הוא מקמץ בהסברים על עברו של ספירוס. לא נכנס לפרטים על מה שקרה אותו ומה שלא, על אכזבותיו, על היום שבו נותק הקשר עם שאר בני האדם. הדברים בהירים בתכלית. הרי אמרנו: רק צופים שלא ידעו מעולם טעם של חרטה, יאוש ואכזבה לא יבינו זאת.

פגישה שניה: ביקור חולים. ספירוס הולך לפגוש את חברי נעוריו, אלה שהיו שותפים לחלום, לרעיון, למהפכה. אלא שהמהפכנים של פעם הם היום שני זקנים פאתטיים, אחד כרסתן עשיר והשני חולה ושתיין. בתמונה מקסימה על שפת־הים, הם נכשלים בנסיון נפל ופאתטי לשלהב את ניצוץ העבר שאין בו יותר חיים, לגעת בחלומם שהתמסמס ואבד, כחלומו של אנגלופולוס.

כי "מגדל הדבורים" שיוצא היום לאקרנים (כמו ב"מסע לקיתרה" הקודם לו בשלוש שנים, שיוקרן אצלנו מאוחר יותר) הוא סירטו של גבר שעורך אודיסיאה אישית לגמרי, זה שמנסה לחזור אל מקורותיו, לפגוש את אביו ("קיתרה") או את בניו ("מגדל הדבורים"). בניגוד לסרטיו הקודמים אין הגיבור נתלש ממקומו בשל סיבות פוליטיות וחברתיות. לא את מלחמת האזרחים שבה הפסיד השמאל מתעד כאן אנגלופולוס, ולא את תולדות יוון. בסירטו התשיעי מוכן היוצר להתייחס רק אל עצמו – ודי לו בכך.

פגישה שלישית: האם זו הפגישה החשובה מכולן? לא, אבל היא סימטרית ביותר. ספירוס והטרמפיסטית. נוודית זרוקה, בלי גג ובלי חוק, אין לה שם ואף אחד אף פעם לא מחכה לה בשום מקום. את טיפת הקשר האנושי היא תנסה להשיג בפישוק רגליים בחברתו של חייל צעיר מזדמן, שהיא תציג אותו כחבר מילדות. החיבוק שלה מבוהל. ההתמסרות שלה רגעית. אבל היא מרגישה את טעמם של הבדידות, היאוש והכות. חסרת זכרון, מכנה אותה אנגלופולוס, היא גם חסרת רצון, בלי זהות, בלי חלום. כשספירוס אוסף אותה לטנדר שלו, היא נצמדת אליו ספק מיותמת, ספק נצלנית. הקשר איתה הוא סתימת האין בריקנות. קשר לא סימטרי. כשהיא מפתה, הוא אדיש. כשהיא עירומה, הוא לבוש. כשהוא מתייחס בפראות, היא דוחה. לרגע היא משענת שעוזרת לו, כביכול, לשאת את קיומו הבלתי נסבל של ההווה. ברגע שני היא פרפר.

כמו כל במאי רציני העובד כיום, יוצר אנגלופולוס קולנוע המודע לעצמו. תמיד הוא מתייחס בסרטיו לקולנוע. ההתעלסות הפראית – כמעט אונס של הטרמפיסטית העירומה בגופו הרובי העטוף של מגדל הדבורים – מתרחשת על רצפת העץ של הבמה בבית קולנוע נטוש. האקרן הצחור ברקע, כמו סרט. היצ'קוק הוקרן שם אחרון ומאז שום דבר. אנגלופולוס, בסצינה קצרצרה, מבריקה, חותך את ספירוס מהתעלסות הנפל ומושיב אותו באולם הריק להתבונן

(המשך בעמוד 58)

כשהיא מפתה, הוא אדיש. כשהיא עירומה, הוא לבוש. כשהוא מתייחס בפראות, היא דוחה. לרגע היא משענת. ברגע שני, פרפר.

ספירוס (מסטרויאני) בשדה עם הדבורים ועם הטרמפיסטית (נאדיה מורוצי): הקשר איתה הוא סתימת האין בריקנות.

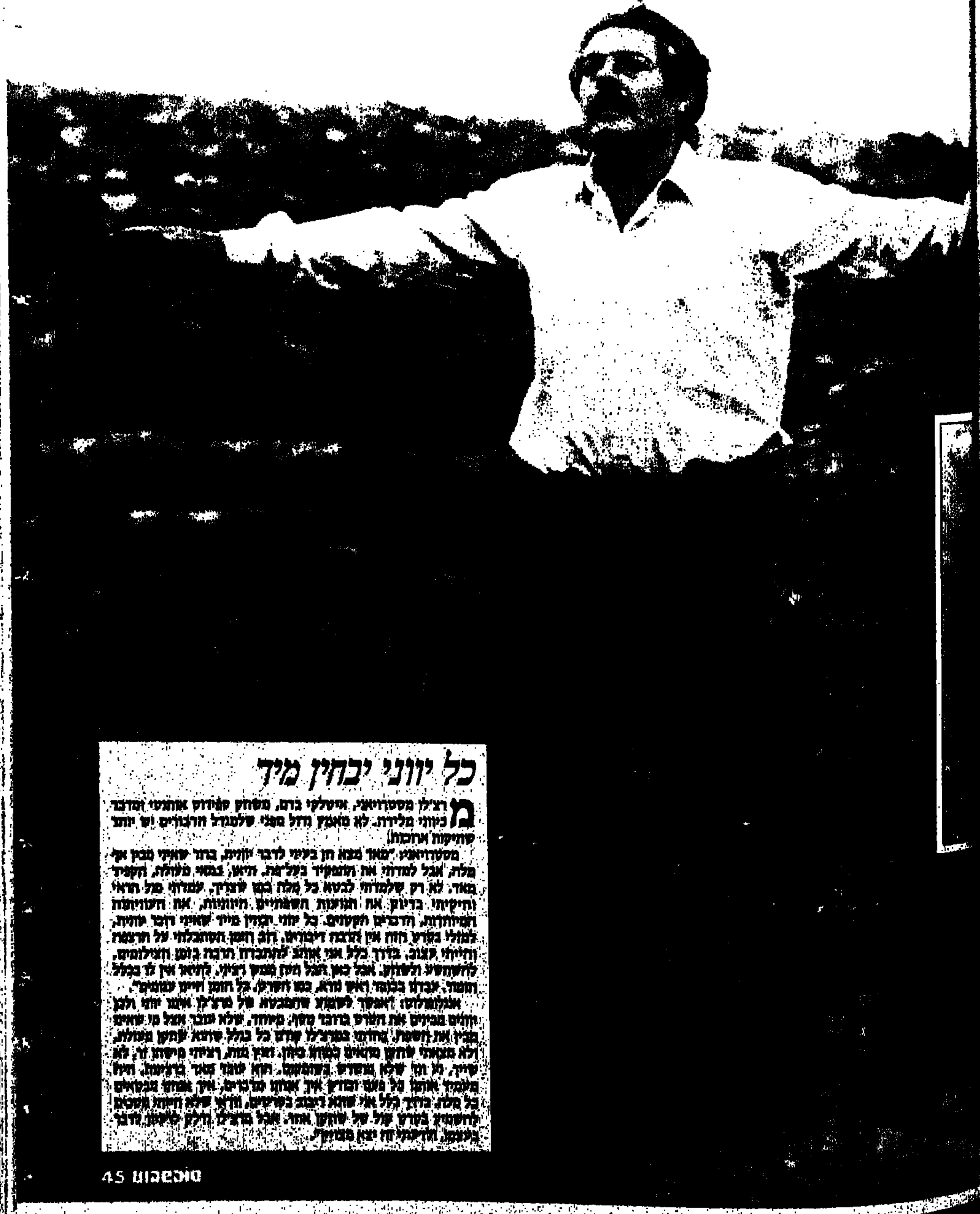

כל יווני יבחין מיד

מרצ'לו מסטרויאני, איטלקי בדם, משחק ספירוס אותנטי ומדבר יוונית מלידה. לא מאמץ גדול מפני שלמגדל הדבורים יש יותר שתיקות ארוכות.

מסטרויאני: "מאוד מצא חן בעיני לדבר יוונית, בגלל שאיני מבין אף מלה, אבל למדתי את התפקיד בעל־פה. היא, במובן מסוים, תקפיד מאוד. לא רק שלמדתי לבטא כל מלה כמו שצריך, עמדתי מול הראי ותיקתי בדיוק את תנועות השפתיים היווניות, את [illegible] המיוחדות, הדברים הקטנים. כל יווני יבחין מייד שאיני דובר יוונית, למזלי בסרט הזה אין הרבה דיבורים. [illegible] על [illegible] בדרך כלל אני אוהב להתבדח הרבה בזמן הצילומים, להשתעשע ולשחק. אבל כאן [illegible] רציני. [illegible] אין לו בכלל הומור. עבדנו בכובד ראש נורא, [illegible]".

אנגלופולוס: "[illegible] של מרצ'לו [illegible] מבינים את [illegible] מיוחד, שלא [illegible] את השפה [illegible] בכל [illegible] ולא [illegible] מתאים [illegible] אותו [illegible] כל מלה, בדרך כלל [illegible] של שחקן אחר. אבל מרצ'לו [illegible] [illegible]".

צוות "מעריב" מדווח מפאריס:

החשיפה הגדולה

מאת יהודית חנוך צילומים: נאוה שמש

פעמיים בשנה, בסתיו ובאביב, מציגה פאריס את הצגת האופנה הכי גדולה בעולם. באמצע החודש שעבר המעצבים הפאריסאיים עשו את זה שוב – כלומר הוכיחו שאין להם מתחרים, שהם גדולים מכל האחרים בדמיון, בהעזה, בטעם טוב וגם במקוריות – לפעמים בכל מחיר.

במשך שמונה ימים כיכבה האופנה בפאריס. בחצר המרובעת ("קור קארה") של הלובר הוקמו שלושה אוהלים מלבניים ענקיים שלכל אחד מהם נדחקו אלף וחמש מאות צופים, לא השאירו אף מקום פנוי ועמדו בשורות צפופות.

בכל יום נערכו בחצר הלובר שש־שבע תצוגות, מלבד עשרות התצוגות האחרות שנערכו במקומות שונים בפאריס, ועוד כמאה יצרנים ומעצבים שהתמקמו באוהלים נוספים שהוקמו בגני הטולרי. בסך הכל הוצגו בשבוע אחד יותר ממאה קולקציות, ככל אחת מהן מאה עד מאתיים בגדים, כל אחד מאלה יצירה מקורית שעולה אלפי דולרים, עם נעליים ותכשיטים וכובעים וארנקים שהותאמו לכל בגד. מחיר כל אוסף מתחיל במאתיים אלף דולר ועולה עד למליון דולרים וגם יותר מכך – הימור יקר על בגדים שאיש אינו יודע אם ימכרו.

את הבגדים הללו באו לסקר 1750 עתונאים ועתונאיות מכל העולם, ועשרת אלפים קניינים, גם הם מכל העולם, הגיעו לראות מה מציעה פאריס לקיץ הבא. לא כל מה שהוצג שם יגיע לרחוב, אבל מה שהראו יטעין את המצברים של האופנה בחודשים הקרובים.

ומעצבי פאריס המשיכו לחשוף את הרגליים. כמה מהבגדים היו קצרים כל־כך עד שבקושי כיסו את המפשעה והטוסיק. המסר הפאריסי לקיץ 88' הוא צעיר צבעוני וקצר – קצר – קצר. פאריס הציגה לא רק שמלות וחצאיות צמודות, גם חצאיות קצרות ופעמוניות כמו אלה שלובשות המחליקות על הקרח, עם או בלי תחתוניות קטנטנות שמציצות בגנדרנות מתחת לחצאית.

לא רק הברכיים נחשפות, גם הכתפיים. בפאריס השמיטו את השרוולים ומיסגרו את הכתפיים בצווארונים גדולים. מאז מארי אנטואנט, האוסטרית הקטנה והגנדרנית ששמה את פאריס על מפת האופנה ושילמה על כך (ועל מעשים אחרים) בראשה, לא חשפו כל כך הרבה מהכתפיים והגב.

כל מעצב התאמץ להציג קו מקורי ושונה, אבל בסוף היום קשה היה לזכור מי עשה מה, כי הסך הכל היה של קווים זהים, כמו נדברו ביניהם כל האנשים האלה שמתחרים אחד בשני בקרבות־קיום אכזריים שהגיע הזמן לשינוי, שצריך להוריד מהנשים את הבגדים הגדולים והנוחים, את שכבות האריג ששימשו כהסוואה, ולחזור אל המקורות, לחשוף את הגוף כמות שהוא, כמעט נטו. אסון־טבע רציני למי שאין לה רגליים חטובות וגוף המזכיר תרמיל־אפונה.

כמה נשים יכולות ללבוש את הבגדים הקצרצרים והצמודים האלה? בפאריס, כנראה, לא מוטרדים מהשאלה. פה ושם הציעו אלטרנטיבות. חצאיות לא־סימטריות, קצרות בחזית וארוכות בגב, חצאיות עם שפיצים, מכנסיים רחבים כמו מכנסי פיג'אמה או צרים וצמודים לרגל כמו גרביים, מכנסיים קצרים ועליהם חצאית שכפתוריה פתוחים. אולי מפני שיצר הקיום קיים גם אצל מעצבים, הופיעו כמעט בכל אוסף גם דוגמניות בחצאיות ארוכות, אבל במיעוט מבוטל מול החצאיות הקצרות.

קניינים, בעיקר אמריקנים, התאוננו שהמעצבים הפאריסאים הגזימו, שנשים שיכולות להרשות לעצמן לקנות בגדים "מייד אין פראנס" לא תלבשנה מיני או שמלות צמודות כשפופרת, שלקנות את הבגדים הללו זה הימור מסוכן מדי, שהצרפתים הכינו לעצמם משבר כלכלי באופנה.

אבל אם להתעלם מקטנות כאלו, הרי תצוגות פאריס היו חגיגה גדולה לעיניים שמבטיחה קיץ צבעוני, עם וורוד בראש הרשימה כצבע הכי חם. מוורוד־כתום כמו דג סלמון ועד חום מעושן. ויש גם ירוק וכחול וכתום וזהב, אבל גם הרבה שחור ולבן, כמו תמיד בפאריס, ובייג' וגווני חול.

סרטים קטנים וגנדרניים מקשטים כל מקום אפשרי. מצמידים אותם לתסרוקת, שניים־שלושה סרטים צבעוניים על העורף ובקצה צמה, שורה של סרטונים צבעוניים על הגרב מאחור. פאריס יודעת לא רק איך להרשים ולהדהים, גם איך להכליט מה שצריך ובעיקר – לעשות בגדים שאחריהם נראים כל האחרים כמו ערימה של סמרטוטים. ■

מעצבי פאריס ממשיכים לחשוף את הרגליים, הירכיים, הכתפיים וכל מה שאפשר – כולל כמה חלקי־גוף שחשבנו שאי־אפשר. המסר הפאריסי לקיץ 88' הוא צעיר, צבעוני וקצר – קצר – קצר. פה ושם הציעו אלטרנטיבות. חצאיות לא־סימטריות, מכנסיים רחבים מאוד או צרים וצמודים, אבל במיעוט מבוטל. החיים בקצר.

אנרגיה חלופית ופיתוח טכנולוגי

הנחת מתקן לבדיקת כדאיותו הכלכלית של יצירת אנרגיה מפצלי שמן, בשבוע הבא, במישור רותם בנגב, היא פותחת עידן חדש בחיפוש אחר אנרגיה חלופית. "עלינו לעשות הכל, כדי לנצל מה שיש לנו".

מאת משה שחל,
שר האנרגיה והתשתית

יתכן, שיש נפט בארץ, אך לא ברור אם נזכה לראותו פורץ בכמויות גדולות מקידוחים, כפי שהיינו רוצים.

אולם אין זה אומר, שעלינו להתעלם מהימצאותן של כמויות גדולות של נפט בצורה קצת פחות מקובלת: בתוך פצלי השמן.

אלה הם סלעי משקע גיריים אפורים, המכילים חומר אורגני (הנקרא "קרוגן"), שמוצאו בעיקר מאצות־ים, אשר שקעו בכמויות עצומות לפני מיליוני שנים, ביחד עם חומר מינראלי מגוון, ועברו תהליכי תקיפה חלקית על־ידי חיידקים, בתנאים של חוסר אוויר (תהליכי אי־בון). זהו משאב עני: אחוז החומר האורגני בו נמוך פי כמה מאשר בפחם או בנפט. אולם הוא מחולק על פני כדור הארץ הרבה יותר בשוויוניות מאשר המשאבים המקובלים יותר (גם שכנתנו ממזרח, ירדן, החלה לאחרונה לפתח את הפצלים שלה).

בישראל, משאבי פצלי השמן נאמדים כיום ביותר מ־11 מיליארדי טונות. הם מפוזרים בכל חלקי הארץ, אך כשני־שליש מהכמות נמצאת בנגב הצפוני. כמות זו של פצלי שמן שקולה מבחינה אנרגטית ליותר מ־4 מיליארדי חביות נפט – ויכולה לספק לבדה את צריכת האנרגיה של המדינה, ברמתה הנוכחית, ליותר מ־60 שנה, וגם להיות מקור של חומר גלם לתעשייה הפטרוכימית.

הפקת נפט וגז מפצלי שמן

את פצלי השמן אפשר לנצל בשריפה ישירה (כמו פחם), לייצור קיטור וחשמל. אבל השימוש המעניין יותר הוא להפקת נפט וגז.

יותר משלושים שנה התנהל בארץ מחקר על משאב זה, הן לאיתורו ואיפיונו, והן לניצולו. בתחילת שנות השמונים הוחלט במשרד האנרגיה והתשתית, שיש מקום להגביר את המאמצים ולשאוף לפיתוח תעשייתי. המאמץ הועבר מאוניברסיטאות ומכוני מחקר לחברה ממשלתית (פ.מ.א – פיתוח משאבי אנרגיה בע"מ), שבה שותפות הממשלה ושש חברות, שיש להן מעורבות עמוקה במשק האנרגיה הישראלי.

לאחר בדיקת שתי האופציות של השריפה הישירה ושל הפקת נפט נמצא, ששריפת פצלי שמן להפקת חשמל עשויה להתמודד כיום בארץ עם שריפת פחם. לעומת זאת, הפקת הנפט בטכנולוגיות הזמינות כיום, עדיין רחוקה מכלכליות (חבית המופקת מפצלי שמן תעלה בין 50% ל־100% יותר מחבית מיובאת). לכן, אנו ניגשים כעת לבניית מתקן הדגמה לשריפת פצלי שמן להפקת כוח וחום.

שלב זה דרוש כדי להקטין את אי־הוודאות הטכנולוגית, הכרוכה בשימוש במשאב חדשני זה, וכדי לאמת את ההערכות הכלכליות באמצעות מערכת קרובה יותר למפעל מסחרי. מומחים חלוקים בדעותיהם: האם יש מקום לשרוף את הדלק היחיד שיש לנו בכמויות גדולות. לדעת חלק מהם, עלינו לשמור אותו מתחת לאדמה עד שעליית מחירי הנפט תהפוך את הפקת הנפט ממש לכדאית. אולם אפילו אם תבנה תחנת כוח גדולה המוסקת בפצלי שמן, והיא תפעל 30, היא תנצל רק כ־5% מהמשאבים.

שחל: להתמיד בחיפושים

מיתקן הדגמה עדיין לא כלכלי

לכן, הגענו למסקנה, שאם שריפה היא אופציה כלכלית, יש לבדוק ברצינות את אפשרויות ניצולה, ואולי היא תשמש מנוף כלכלי לפיתוחה גם של אופצית המיצוי, שאין לנו כוונה לזנוח, אם כי פיתוחה כעת הואט.

כאמור, התחלנו בבנייתו של מיתקן הדגמה. זה איננו מיתקן מסחרי לחלוטין, אם כי בהחלט מתוכנן שימוש לתוצרים שהוא יפיק, ויהיו לו הכנסות. אך עלינו לזכור תמיד את הזמן הדרוש להביא פיתוח טכנולוגי משלב של רעיון, או מיתקן מעבדתי, לשלב של בשלות תעשייתית. זמן זה נאמד בדרך כלל **בעשרות שנים.**

אנו בדעה, שפיתוח משאב פצלי השמן בישראל הוא בלתי נמנע. ולכן, עלינו להתקדם, אבל בזהירות ותוך כדי ניסיון למיזעור ההוצאות. אנו שמחים על כך, שמפעלי תעשייה גדולים וחשובים הסכימו ליטול איתנו חלק במפעל זה.

בשל הפוטנציאל הטמון בהן, אנו מרכזים בפצלי השמן את עיקר מאמצינו להקטנת התלות שלנו בנפט מיובא. אולם זה רק אחד ממקורות האנרגיה החלופיים, שבהם אנו פעילים. ברור, שהמשק האנרגטי העתידי יהיה הרבה יותר מגוון, ולא יישען על משאב אחד. לכן אנו מקדישים תשומת לב רבה גם למשאבים מתחדשים, כמו שמש, רוח ופסולת חקלאית ועירונית (ביוסמה). פעילות זו משתלבת עם המאמץ לשימור אנרגיה, בתעשייה כמו בבית, שימור שהוא ה"משאב" הכדאי ביותר, לפרט ולמשק, בטווח קצר.

עיקר המחקרים ייעשו בנגב

חלק הארי מהשקעות המשרד בפרוייקטים של אנרגיה חלופית ושל תשתית – יותר מ־40 מיליוני דולרים בארבע השנים הקרובות – יתבצע בנגב. אזור זה מכיל משאבים רבים הרבה יותר ממה שמקובל לחשוב. יש בו פצלי שמן, פוספטים ומחפשים בו אורניום. יש בו אתרים רבים ברוכי שמש ורוח, שבהם יוכלו להיבנות בעתיד תחנות כוח, המנצלות אנרגיה חלופית. יש בו חקלאות ימית באילת – ויש בו אוניברסיטת בן־גוריון על שלוחותיה, שבה בנוסף לפעילות ההוראה מתבצעת פעילות מחקר מגוונת, ובה משרד האנרגיה והתשתית הקים ומקיים מרכז לחקר הפחם.

תקוותנו ואמונתנו היא, שההשקעות שאנו מבצעים בנגב יהוו מנוף לפיתוח תעשייה מתקדמת, הנשענת על יידע, שבחלקו הגדול פותח בארץ.

אנו גאים מאוד ברמה המדעית של המחקר בישראל. אולם הבסיס המדעי אינו מספיק להתחיל תעשייה. מה עוד נחוץ הרי רשימה חלקית, ולא לפי סדר חשיבות: הון, יוזמה ופתיחות ליוזמות חדשות, אקלים מיסוי מתאים, תשתית מפותחת, כוח־אדם מיומן, שווקים, מצב יחסי עבודה תקין, מערכת חינוך המטפחת את הבסיס הטכנולוגי של האוכלוסיה, מוטיבציה כלכלית.

כל אלה, יחד עם בסיס מדעי מוצק, הם גורמים בעלי חשיבות דומה לפיתוח תעשייה מתקדמת. אף אחד מהם לבדו אינו מספיק – זאת מוכח על־ידי מדינות שלהם מדענים גדולים, אך לא פיתחו תעשייה גדולה עתירת יידע. אם אנו רוצים באמת להצליח בכיוון זה – ייצור יידע בסיסי חדש אינו מספיק.

בין המדינות המתקדמות

עלינו לחשוב במושגים של מערכת חדשנית לאומית כוללת. עלינו לחזק את הקשר בין מבצעי המחקר הבסיסי והמפתחים של טכנולוגיה מתקדמת בתעשייה, לחזק את המוסדות העוסקים במחקר ובחינוך הטכנולוגי של הנוער, לשמור על רמה נאותה של תוכניות מו"פ תעשייתי, מנוהל בזהירות ומתוכנן היטב, עם איזון בין טווח קצר וטווח ארוך, להגביר את הנצילות ואת היעילות של המו"פ עצמו, למקד יותר מאמץ בתהליכי הייצור, תוך שימוש מירבי בטכנולוגיות חדשניות, כולל טכנולוגיות מידע ותקשורת – להיות גמישים, ולא לחשוש לבטל ולשנות תוכניות אם המצב ידרוש זאת.

אם נשכיל, אפילו בחלק מהדברים האלה, אין סיבה, שלא נתפוס מקום בין המדינות המתקדמות ביותר בעולם. משרד האנרגיה והתשתית יעשה את חלקו כדי לקדם את המטרה הזו.

אין כיום בעולם מחסור באנרגיה. אולם לא היה מחסור גם בעת שני משברי הנפט הקודמים. אם המדינות התעשייתיות המייבאות נפט יישבו על זרי דפנה, אנו צפויים למשבר אנרגיה גרוע יותר מאלה שפקדו אותנו בעבר הקרוב.

עכשיו הזמן לפעול ולהשקיע כדי להבטיח את העתיד.

אש מצור: פצלי־שמן כמקור אנרגיה

פמא

פמא (פתוח משאבי אנרגיה) בע"מ תניח בשבוע הבא אבן פינה למיתקן הדגמה מסחרי לשריפת פצלי־שמן. בישראל יש עתודות מוכחות של יותר מעשרה מיליארד טון פצלים, כמות שעשויה לספק את תצרוכת הדלק של ישראל, ברמתה הנוכחית, במשך יותר מ־60 שנה!

מאת אבי ניצן

ההלצה הידועה קובעת, שכדי למצוא נפט בארץ, יש לבצע קידוח אלכסוני ארוך – ורצוי, בכיוון סעודיה...

בפמא (פתוח משאבי אנרגיה) בע"מ מאמינים, כי אפשר גם אחרת. בשבוע הבא, בתום שבע שנים של מחקרי היתכנות, בכללם גם בדיקה כלכלית ותיפעולית במתקני חלוץ, תונח אבן הפינה למתקן ההדגמה המסחרי לשריפת פצלי־שמן.

המתקן יהיה, למעשה, תחנת כוח מסחרית, שתייצר חשמל לרשת ותספק קיטור לתעשיית הפוספטים במפעלי מישור רותם שבנגב הצפוני. מטרתו המרכזית של מתקן ההדגמה, אומרים בפמא, היא לאפשר לימוד יסודי, בקנה מידה נאות, של עיקר ההיבטים ההנדסיים, הכלכליים והאקולוגיים של ייצור כח מפצלי־שמן – ובכך להקטין ככל שניתן את מידת אי־הוודאות והסיכון הכרוכים בהקמת מפעלים תעשייתיים מלאים למימוש הפוטנציאל האנרגטי הגלום בפצלי־השמן.

מה הם בעצם אותם פצלי־שמן? ד"ר יוסף ירושלמי, פרופסור להנדסה כימית, המשמש מנכ"ל פמא מאז הקמתה, מסביר כי פצלי־השמן הם סלעי גיר הספוגים חומר אורגני – שרידי בעלי חיים וצמחים מלפני עשרות מיליוני שנים – בשיעור 15% מהרכבם. השאר – חומר אנאורגני ומים, שנאגרו בו בתהליך ההתאבנות.

פצלי־השמן ניתנים לניצול בשני אופנים: האחד – על־ידי חימום הפצלים ומיצוי החומר האורגני "קרוגן", שממנו מפיקים נוזל דמוי נפט. והשני – על־ידי שריפה ישירה בעזרת אוויר – לייצור קיטור וחשמל, בתהליך דומה לזה הנהוג כיום בתחנות כוח מוזנות פחם.

לפצלי־השמן הנשרפים בקלות מעלה חשובה גם מבחינה האקולוגית – כל הגופרית המשתחררת מעת הבעירה, נקלטת על־ידי הגיר המצוי בחלק חמרי הפצלים ובכך למעשה, גם "העודף" מתהליך ייצור הקיטור והחשמל – עשוי להיות מנוצל כגבס ומלט לבנייה.

העתודות המוכחות של פצלי־השמן בארץ עולות על 10 מיליארד טון, כמות שעשויה לספק את מלוא תצרוכת הדלק של ישראל, ברמתה הנוכחית, במשך למעלה מ־60 שנה! בדיקות הוכיחו, כי כמות עצומה זו של 10 מיליארד טון פצלי־שמן היא שוות־ערך ל־500 מיליון טון נפט ועוד כ־140 מיליון טון של חומרים אנרגטיים אחרים.

יתרון נוסף, שמגביר את הכדאיות הכלכלית בפרוייקט – 70% מהעתודות המוכחות של פצלי־השמן בארץ מצויים בנגב הצפוני – בעיקר במישור רותם־ימין, מאגר צדי כביש דימונה־סדום ובאזורי צין ואורון. אלו הם איזורים עתירי תשתית, בכלל זה גם מסילת ברזל ומפעלים תעשייתיים. כך, שגם הדרך מהגלום בהם ומימושו, קצרה ונוחה יחסית.

בין היוזמים את הטיפול המחקרי־יישומי בנושא היה סמנכ"ל כימיקלים לישראל לשעבר, ד"ר מקס רייס, שהוא היום נשיא הטכניון. ד"ר רייס עניין בנושא את בתי הזיקוק ואת חברות הדלק והוחלט לחפש גוף מקצועי בשם "אנרגיה 2000", שיבחן לאשר את כל ההיבטים הטכנולוגיים, מינהליים וכלכליים הכרוכים בבדיקת מימוש הפוטנציאל האנרגטי שבפצלי־השמן.

כבר בתחילת דרכה של "אנרגיה 2000" התברר, שלקידום המחקר היישומי – על העלויות הכרוכות בו – יש צורך בהכוונה, תמיכה ובעיקר במימון ממלכתי נרחב. שר האנרגיה דאז, יצחק מודעי, היה נכון לקבל את האתגר ולקדמו. אולם, השר היתנה חשיבות הממשלה במימון בכך, שהשליטה בחברה העתידה לקום תהיה בידיים ממשלתיות. לפיכך, הוקמה ב־1981 פמא (פיתוח משאבי אנרגיה) בע"מ, כשבמניותיה מחזיקים כימיקלים לישראל, בתי הזיקוק, חברות הדלק (פז, סונול, דלק) והחברה הלאומית לאספקת פחם. כיום שותפה בחברה – במקום חברת הפחם – חברת החשמל לישראל, עובדה המ־

ד"ר ירושלמי: תחושת סיפוק ומיפנה

המיתקן לשריפת פצלי־שמן

ביקש לחזור לחיפה – והגיע לנגב

מנכ"ל פמא, ד"ר יוסף ירושלמי, נולד בחיפה ב־1938, דור רביעי בארץ. לאחר תום השירות הצבאי בצנחנים (בין השאר נטל חלק בצניחה עם "רפול" במיתלה, במבצע קדש), יצא ללמוד הנדסה כימית באוניברסיטה היוקרתית "סיטי קולג' אוף ניו־יורק", שם דרך כוכבו האקדמי – ומסטודנט מתחיל הגיע למעמד של פרופסור מן המניין.

ב־1977 מונה ד"ר ירושלמי מנהל האגף להפקת דלק גאז מפחם, במרכז המחקר של חברת החשמל בקליפורניה. ב־1980 ביקש לחזור ארצה – ללמד בטכניון ואף קיבל מינוי של פרופסור מן המניין. ד"ר מקס רייס, מיוזמי חברת פמא, ביקשו לפתח תחילה את הרעיונות לניצול הפוטנציאל האנרגטי מפצלי־השמן המצויים בארץ. וכך, מאז 1980 הוא עומד בראש החברה (שתחילתה כאמור ב"אנרגיה 2000"). "תחילה, אני חייב להודות, לא חשבתי שיש לפרוייקט סיכוי מבחינה כלכלית. אבל היום, לאחר שביצענו, את כל מחקרי ההיתכנות והפעלנו את מיתקני החלוץ בארץ ובחו"ל, אני משוכנע, שאנחנו חייבים לבדוק את הדרכים לניצול המשאב האנרגטי היחיד שמצוי בארץ, בכמויות כה ניכרות.

למודת על אמונת מומחיה בפוטנציאל המסחרי הטמון בהנעת תחנות כוח – בפצלי־שמן.

על פי ההסכם, ממומנות פעולותיה של פמא באמצעות החברות השותפות (50%) ובאמצעות מענקי מחקר של המדען הראשי של משרד האנרגיה והתשתית (50%). פריצת־הדרך ארעה ב־1982, עת הקימה החברה את קרית־פמא – במישור רותם, שם מצוי המירבץ המרכזי של פצלי־השמן בארץ.

נוכח תוצאות הבדיקות, המליצה פמא להקים מתקני הדגמה: אחד להפקת נפט, ושני – לייצור קיטור וחשמל – על־ידי שריפה ישירה של פצלים. בשנה שעברה קיבלה החברה "אור ירוק" והשלימה את התכנית להקמת מתקן הדגמה להפקת נפט מפצלי־השמן. אלא שדווקא אז ניכרה ירידה חדה במחירי הנפט העולמי בעולם. בעקבות השינויים בשוק הנפט העולמי, אומר מנכ"ל פמא, ד"ר ירושלמי: "במקום לנצל את החסכון בעלויות הנפט להגברת פיתוח פתרונות חלופיים לימים ששוב יאמירו המחירים, הוחלט לא לאשר לנו את המחקר והפיתוח בקצב שתוכנן. לנוכח אי־הוודאות לגבי עתיד מחירי הנפט – ומידת הכדאיות של ניצול הפצלים כמקור לנפט – הוקפאה תכנית מתקן ההדגמה, למעט תכנית מרפ צנועה, שנמשכת גם היום – לשיפור וייעול תהליכי הפקת הנפט מהפצלים הישראליים. "יחד עם זאת", מציין ד"ר ירושלמי, "הוכח, שגם במחירי הפחם הנוכחיים, ייצור חשמל מפצלי־שמן בתחנות כוח גדולות, הוא בר־תחרות עם החשמל המיוצר בתחנות הכוח המוזנות בפחם".

מסקנות כלכליות אלו הביאו לכך, שתכניות מתקן ההדגמה לשריפת פצלי־שמן לייצור קיטור והחשמל אושרו ובשבוע הבא כאמור, (16 בנובמבר) תונח אבן הפינה למיתקן במישור רותם. מיתקן ההדגמה המסחרי יכלול את המערכות העיקריות הבאות:

- מכרה שממנו יסופקו הפצלים.
- מערך הכנת זינה (כולל מגרסות ונפות), שבו יינרסו גושי הפצלים שייכרו, לגודל המתאים להזנת דוד הקיטור.
- דוד קיטור, שבו יישרפו הפצלים בעזרת אוויר תוך ייצור קיטור בלחץ גבוה. דוד הקיטור (הדוד של חברת אלסטרום הפינית) מתוכנן להפיק 50 טון קיטור לשעה.
- טורבו גנרטור, אשר ינצל את הקיטור לייצור חשמל לרשת ויפלוט קיטור בלחץ נמוך לשימוש תעשיית הפוספטים במפעלי מישור רותם.

ההשקעה הנדרשת להקמת המיתקן נאמדת כיום בכ־24 מיליון דולר. מחציתם ימומנו על־ידי השותפים בפמא והמחצית השניה על־ידי מענקי מחקר של לשכת המדען הראשי של משרד האנרגיה והתשתית.

על פי לוח הזמנים המקובל עתה, תחל הפעלת מיתקן ההדגמה המסחרי – בקיץ 1989. "הצלחת ההדגמה", אומר מנכ"ל פמא, ד"ר יוסף ירושלמי, "תפתח את הדרך לאפשרות ייצור מאות מגאווט חשמל, מפצלי־השמן, כבר בעשור הבא. זה לא רק חיסכון במטבע זר", הוא מציין: "המפעלים לניצול המשאבים האנרגטיים המקומיים יספקו תעסוקה נאותה לאלפים מתושבי הנגב, יגבירו את נצילות התשתית באזור ויתמכו את חזון פיתוח הנגב למציאות".

עידן חדש למשק האנרגיה

שרון: צעד גדול קדימה

יו"ר הדירקטוריון של פמא, דוד שער מאמין, כי הנחת אבן הפינה למיתקן ההדגמה המסחרי לשריפת פצלי־שמן לייצור קיטור וחשמל, במישור רותם, מהווה למעשה תחילתו של עידן חדש – לא רק עבור פמא ומשרד האנרגיה והתשתית, אלא לעם ישראל כולו. "זהו צעד גדול קדימה. מעבר משלב המחקר והפיתוח, שנמשך שנים כה רבות, לשלב היישום, לתחילת הפקת התועלת.

"מיתקן ההדגמה הוא אמנם פרוייקט מחקרי־ניסויי במידות רבות, אבל הגדולות, שבתוך תקופה קצרה יחסית, יספק המיתקן חשמל וקיטור, לשימוש תעשיית הפוספטים במישור רותם – יש בה הרבה יותר מתחושת סיפוק ומפנה".

מר שער מביע את הערכתו לעובדי פמא, על הדרכתם במשימה הקשה ועמידתם באתגרים הגדולים שניצבו בדרך להנחת אבן הפינה למיתקן ההדגמה הראשון. הוא מקווה, כי בקרוב יתאפשר גם להתחיל לפתח את התוכניות להקמת מיתקן ההדגמה להפקת נפט מפצלי־השמן.

פיתוח מקורות אנרגיה מקומיים ישחרר מתלות באנרגיה מיובאת

ב־1985 הסתכמה ההוצאה לרכישת דלקים מיובאים בכ־7% מהתוצר הגולמי. זה שיפור לעומת שנות ה־70 וראשית שנות ה־80, אבל עדיין מהווה האנרגיה המיובאת מעמסה כבדה על המשק הישראלי. משרד האנרגיה עושה עכשיו סיכום של כל המחקרים שנעשו בארץ ומומחים מביעים אופטימיות.

מאת ד"ר נתן ארד,
מנכ"ל משרד האנרגיה והתשתית

מדינת ישראל מייבאת כמעט את כל האנרגית הדרושה להנעת המשק, בצורת של נפט גולמי ופחם. בשנת 1985 הסתכמה ההוצאה לרכישת דלקים מיובאים בכ־7% מהתוצר הגולמי (תל"ג).

זה שיפור משמעותי לעומת המצב בשנת 1980, בה הסתכמה ההוצאה לייבוא נפט גולמי (פחם עוד לא היה בשימוש בארץ) בכ־11% מהתל"ג. להתייקרות הנפט הגולמי בשוק הבינלאומי בשנים שלאחר 1973 היתה גם השפעה שלילית ניכרת על מאזן התשלומים. נזכיר רק, שבשנת 1980 חלקו של ייבוא הנפט הגולמי בסך יבוא הסחורות לישראל הגיע לכ־27%.

היעד המרכזי של הממשלה בתחום האנרגיה הוא לנתב את המשק במסלול שיבטיח אספקה אמינה של אנרגיה למשק הלאומי – בכמות הנדרשת, במקומות ובמועדים שנקבעו ובעלות חברתית מינימלית, תוך אבטחת שימוש יעיל, הן בייצור והן בצריכה. אחד מכלי המדיניות העיקריים של הממשלה במימוש יעדיה בתחום האנרגיה הוא הקטנת התלות, עד כמה שניתן, באנרגיה מיובאת.

בשנת 1986 ייבא המשק 8.8 מיליון טון שווה ערך נפט (טשע"נ), מהם 74% בצורה של נפט גולמי, 23.5% בצורה של פחם, והיתרה סופקה מנפט גולמי וגז טבעי מופקים ממקורות מקומיים (כ־0.5%) ואנרגיה סולרית, בעיקר לחימום מים ביתי (כ־2%). על־פי התחזיות שנערכו במשרד האנרגיה והתשתית, עתידה הצריכה בשנת 2000 להגיע לכ־14 מיליון טשע"נ, כאשר חלקו של הפחם יגיע לכ־38%.

אם חלקה של האנרגית המקומית (נפט וגז טבעי מופקים ממקורות מקומיים, אנרגיה סולרית, אנרגית רוח, אנרגיה מביומסה ופצלי שמן) תשאר ברמה הנוכחית, הרי שנמצא עצמנו תלויים בייבוא נפט גולמי בהיקף של כ־8.5 מיליון טון בשנה. מכל בחינה, תלות זו אינה רצויה ועשויה אף להיות מסוכנת. יש לזכור, שכוחו של קרטל אופ"ק, שעיקר החברות בו (13 מדינות מפיקות נפט) עוינות את ישראל, אמנם נחלש בשנים האחרונות, בשליטת החברות בו כ־70% מהרזרבה העולמית המוכחת. זאת ועוד, ב־40% מהסחר העולמי בנפט מקורו במדינות המפרץ הפרסי.

חיפושי נפט

משרד האנרגיה והתשתית גיבש לאחרונה תכנית מסגרת רב־שנתית, לפיתוח מקורות אנרגיה מקומיים. בתחום חיפושי הנפט והגז הטבעי, נמצאת עתה בעיצומה עבודה רבת־היקף של הערכה מחודשת של מירב הממצאים, אשר הצטברו בשלושת העשורים האחרונים, ותוצאות של מחקרים רבים – למסגרת אחידה ומגובשת, אשר תוצג בפני חברות נפט, על מנת לגרותן לבוא ארצה במטרה להשקיע בחיפושים.

משרד האנרגיה שואב עידוד רב מהתוצאות החלקיות של ההערכה המחודשת והסיכויים המסתמנים לגבי מציאות נפט וגז טבעי באזורים שונים בארץ ובמדף היבשה. קבוצה רצינית אחת, בעלת מוניטין בינלאומי, עוסקת זה למעלה משנתיים בחיפושי נפט בדרום הארץ ובכוונתה להמשיך גם בשנים הבאות. עם השלמת ההערכה המחודשת, בראשית 1988, יעשה המשרד מאמץ לעניין משקיעים נוספים בתחום זה.

בתחום של אנרגיות מקומיות אחרות, התכנית של המשרד מבוססת על חרמות השונות של הפיתוח הטכנולוגי ועל תוצאות מחקרים וסקרים בתחומים השונים.

אנרגיה מהשמש

בתחום של אנרגית השמש הופנה בעבר עיקר המאמץ לפיתוח בריכת שמש מלוחות. פיתוח זה התחיל ברעיון שהועלה על־ידי מדען ישראלי, עוד בראשית שנות ה־40, והגיע עד להפעלת תחנת־כח, בהספק של 2.5 מגהווט חשמל בחוף קליה בחוף ים־המלח. תחנה זו מופעלת על־ידי בריכות שמש בשטח של 250 דונמים. כיום אנו צוברים נסיון הפעלה שיאפשר לנו הערכה מבוססת על פוטנציאל טכנולוגיה זו ובכלכליותה.

הפעילות בתחום אנרגית השמש, המבוצעת על־ידי משרד האנרגיה והתשתית, הינה ענפה ומגוונת. צעדיה הראשונים של חברת לוז, שבנתה בקליפורניה תחנות־כח סולריות בהספק של למעלה ממאה מגהווט, נעשו בתמיכתו של המשרד. בתכניתה של החברה להקים בנגב תחנת־כח סולרית, בהספק של 25 מגהווט, כבר בעתיד הקרוב.

בתחום של ניצול אנרגית השמש לחימום מים, פותחה בריכת שמש בעלת קולטים צפים, העשויה להוזיל באורח משמעותי את העלות ליחידת אנרגיה תרמית מופקת. כמו כן הושקע מאמץ בפיתוח טכנולוגיות להפקת קיטור בטמפרטורות נמוכות.

חצפי על־פיו יש לאנרגית השמש תפקיד חשוב בסל האנרגיה של ישראל, לא השתנה. עם זאת, הבשלתן של חלק מהטכנולוגיות עד לרמה מסחרית דורש זמן.

בפברואר 1987 חנך משרד האנרגיה והתשתית, בשדה בוקר, אתר ניסויים לבדיקות שדה של הטכנולוגיות המבטיחות ביותר תקיימות, כך שבבוא העת נוכל לקבל החלטות מבוססות על הרחבת השימוש באנרגית השמש לחימום מים וייצור קיטור בטמפרטורות נמוכות.

אנרגית הרוח

זהו תחום נוסף שזוכה לאחרונה להתעניינות רבה ושבו מושקע כיום מאמץ ניכר.

סקרים שנערכו ברחבי הארץ בחמש השנים האחרונות איתרו שטחים עתירי רוח, שבהם הפוטנציאל הכולל הוא כ־1,000 מגהווט חשמל. בשנים האחרונות מוקמו מספר טורבינות רוח באתרים הטובים ביותר, ולפי תכנית־האב ימוקמו בשבעה אתרים חוות רוח בהספק כולל של כ־100 מגהווט, בחמש עד שבע השנים הקרובות.

פצלי שמן

לנוכח מחירי הנפט הגולמי הנוכחיים והצפויים, הכדאיות של הפקת נפט מפצלי שמן נראית כיום פחות מבטיחה. אולם אנו קרובים מספיק לסף הכדאיות, כדי להצדיק מאמצים של מחקר ופיתוח בתחום זה. לעומת זאת, השימוש בפצלי שמן, בתהליכי שריפה ישירה, לייצור חשמל, עשוי להיות בר־תחרות לפחם.

אם אכן יוכח, בניסויי שדה במתקן הדגמתי, שכך הוא הדבר, הרי הפוטנציאל לניצול משאב זה הוא רב היקף. חברת פיתוח משאבי אנרגיה (פ.מ.א) מתחילה בימים אלה בהקמת מתקן הדגמתי לייצור קיטור וחשמל מפצלי שמן, בתהליך שריפה ישירה, במישור רותם. בהנחה שממצאי הביצועים של מתקן זה יוכיחו את ההשערה, שהטכנולוגיה היא ברת־יישום כלכלי, סביר להניח, שבמהלך שנות ה־90 יוקמו במישור רותם 2 עד 4 תחנות־כח, בהספק של 120 מגהווט חשמל כל אחת.

מקורות אחרים

פוטנציאל נוסף לפיתוח מקורות מקומיים, אף כי בהיקפים קטנים יחסית, מצוי באנרגיה הידרואלקטרית, אנרגיה מפסולת עירונית ותעשייתית, ואנרגיה מפסולת חקלאית. לתגברת המודעות לשימוש יעיל באנרגיה, תוך שימוש באמצעים לחסכון בצריכה, בידוד מבנים, שימוש מבנים, שימוש במשאבות חום, אגירת אנרגיה, וניהול משקי אנרגיה במגזרי התעשייה והמים, תרומה נכבדה להתייעלות אנרגטית ברמת הצרכן ולמשק בכלל.

סיכום

התמדה ועקביות ומימוש הפוטנציאל הטמון במקורות אנרגיה מקומיים – שמש, רוח, פצלי שמן ואחרים – תוך שימוש בטכנולוגיות, שכדאיותן הכלכלית הוכחה, עשוי להגדיל את שיעור תרומת מקורות אלה לסל האנרגיה במשק לכ־8% (כ־1.1 מיליון טון שווה ערך נפט) ויותר בשנת 2000, ובכך להשיג צימצום נוסף של התלות באנרגיה מיובאת.

ארד: תכנית רב־שנתית

משרד האנרגיה והתשתית

מעודד שימוש יעיל באנרגיה לתועלת הצרכן

בידוד תרמי

בידוד התקרה והקירות עשוי לחסוך עד 40% מההוצאות להסקה. לכן ערך המשרד שני מבצעים לעידוד הבידוד:

- מבצע איזורי מרוכז בשבעה יישובים בצפון רמת הגולן, שבו בודדו 46,000 מ"ר של גגות ו־14,000 מ"ר של קירות.
- מבצע כלל־ארצי שבו בודדו 60,000 מ"ר של גגות ו־30,000 מ"ר של קירות ב־280 דירות ובתים.

תאורת רחובות

משרד האנרגיה והתשתית סייע ליישובים רבים בארץ בהחלפת נורות קיימות לתאורת רחובות בנורות חסכוניות יותר: במקום נורות כספית בהספק של 125 ואט הותקנו נורות נתרן לחץ גבוה בהספק של 82 ואט ללא פגיעה ברמת התאורה. היישובים שהחליפו נורות במסגרת זו הם: אום־אל־פחם, אופקים, אשקלון, בסמת־טבעון, בקה־אל־גרביה, בקעת בית־שאן (מועצה אזורית), חיפה, טבריה, יבנה, יקנעם, כרמיאל, מצפה־רמון, נס־ציונה, נצרת־עילית, נשר, עכו, פתח־תקוה, קרית־אתא, קרית־מוצקין, קרית־מלאכי ורמת־גן. סה"כ הוחלפו כ־10,000 נורות ביישובים אלה, והחסכון השנתי שהושג הוא כ־1.3 מליון קוט"ש.

טורבינות רוח

בתמיכת המשרד הוקמו ארבע טורבינות רוח, המנצלות את האנרגיה שברוח להפקת חשמל. טורבינות אלה הוקמו בתל־קציר שברמת־הגולן, במעלה־גלבוע שבהרי הגלבוע, ברכס יודפת שבגליל התחתון ובבית־יתיר שבדרום הר חברון. סה"כ מפיקות 4 טורבינות אלה למעלה מ־1 מליון קוט"ש בשנה.

בתכנון הקמת חוות רוח ב־4 אתרים אלה ובאתרים נוספים בהספק של עד 100 מגהואט בשנים הקרובות.

פצלי שמן

במפעל טוספטים בנגב, שבמישור רותם, יוקם על ידי חברת פמ"א (פיתוח משאבי אנרגיה) - מתקן, שיפיק קיטור וחשמל משריפה של פצלי שמן בהספק של 8 מגהואט. פצלי שמן הם סלעים המצויים בשפע באיזור הנגב הצפוני, ומכילים חומר אורגני דליק, היכול להחליף נפט או פחם. בשנים הקרובות יוקמו תחנות כוח מבוססות על פצלי שמן בהספק של כמה מאות מגהואט.

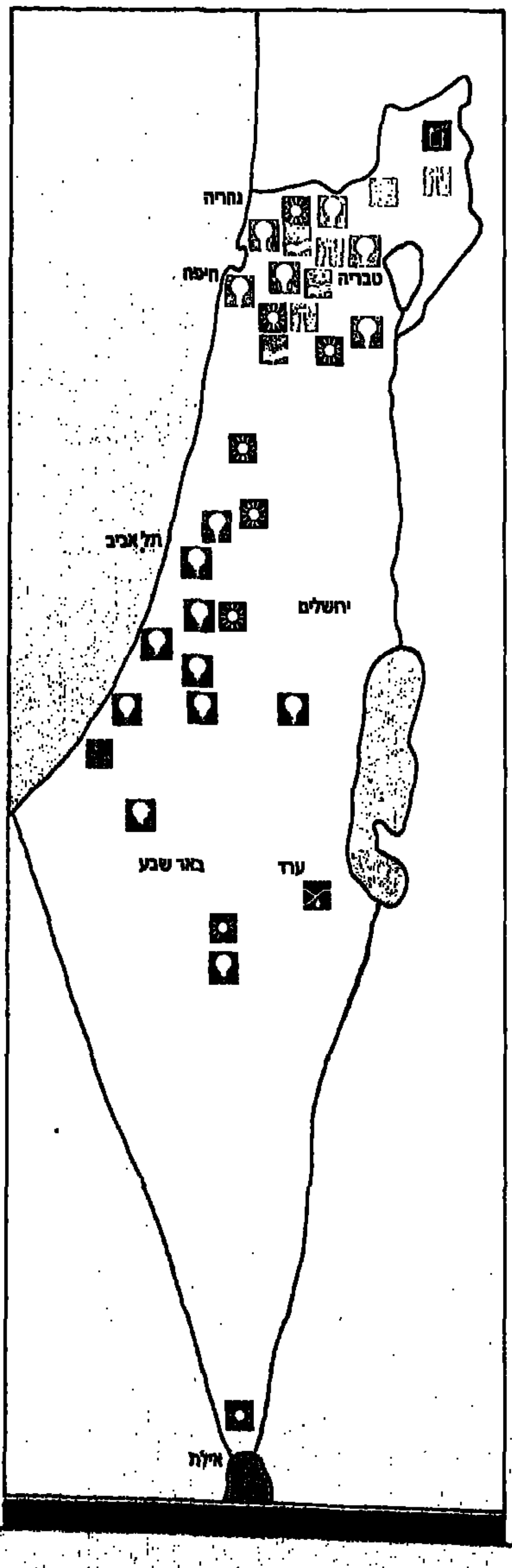

אנרגית שמש

המשרד מעודד את השימוש באנרגית השמש להחלפת מקורות אנרגיה מקובלים לתאורה, הסקה, חימום מים וייצור קיטור:

- ★ נג'יל הוא כפר בגליל המערבי, שכל החשמל לבתיו מסופק מתאי־שמש. אור השמש הנופל על תאים אלה הופך לחשמל, שבעזרת מצברים משמש לתאורה, חימום בישול וכביסה גם בשעות החשכה.
- ★ במכבסת קיבוץ גבת שבעמק יזרעאל ובמפעל תעשייתי רי קווה שבשרון פועלות מערכות־שמש המספקות מים חמים בטמפרטורות גבוהות לשימוש בכביסה (גבת) ובתהליך כימי (ברעננה).
- ★ בקיבוץ ניר אליהו שבשרון הותקנה מערכת־שמש על גג חדר האוכל המפיקה קיטור לשימוש בבישול ובחימום האוכל במטבח הקיבוץ.
- ★ בשדה בוקר מפעיל המשרד אתר ניסויים, שבו נבחנות טכנולוגיות שונות להפקת חשמל מאור השמש, כדי למצוא את הטכנולוגיות המתאימות ביותר לישום בארץ.
- ★ במכון ויצמן שברחובות הוקם שדה מראות גדול, המרכז את קרינת השמש אל "מגדל שמש". הטמפרטורה המתקבלת במגדל גבוהה ביותר (מעל ל־800 מעלות) ומאפשרת ייצור קיטור בלחץ גבוה, זירוז תהליכים כימיים ועוד.
- ★ בחבל אילות שבדרום הערבה יוקם "מרחב סולארי" שיכלול תחנות־כוח, שיפיקו חשמל מאור השמש.
- ★ בריכת שמש, לקליטה ואגירה של אנרגית השמש, נבנו בקיבוץ מעוז־חיים שבעמק בית־שאן לחימום מים לבתים ובבית הערבה שבצפון ים המלח, שם סופק באמצעות טורבינת מיוחדת חשמל מהחום האגור בבריכה, בהספק של 2.5 מגהואט.

באמצעות אנרגיית השמש יגיע החסכון השנתי בדלק מיובא למאות אלפי טונות בשנה וייצור החשמל למאות מגהואטים - בעשור הקרוב.

טורבינות מים

טורבינות כאלה הוקמו בקיבוץ הגושרים, בצומת מעיין־ברוך שבגליל העליון, בצומת התותחן, וברתמיה שבעמק בית־שאן ובאגם כפר ברוך שבעמק יזרעאל. טורבינות אלה מפיקות למעלה מ־10 מליון קוט"ש בשנה. בתכנון הקמת טורבינות נוספות.

פסולת חקלאית

בשלושה קיבוצים - כפר גלעדי בגליל העליון, יגור בעמק זבולון וחיקים בדרום מישור החוף - הוקמו מערכות המפיקות ביוגז (תערובת גזים הניתנת לשימוש כדלק) מפסולת חקלאית, בעיקר זבל פרות.

המיתקן – בידיים הנדסיות טובות

מאת אלון אביטל

החברה לפיתוח תעשיות (פרוייקטים) היא חברת ההנדסה הגדולה מסוגה בארץ. החברה מעסיקה בשני משרדיה בבאר־שבע וחיפה 500 עובדים ומגישה שירותי הנדסה מגוונים לכל ענפי התעשייה במשק. בשנה האחרונה הוטלה על החברה עבודת התכנון המפורטת של מיתקן ההדגמה של פ.מ.א, להפקת קיטור וחשמל על־ידי שריפת פצלי שמן. היקף עבודת התכנון כמאה אלף שעות עבודה.

זו הפעם הראשונה שתמומש שריפה של פצלי שמן להפקה מסחרית של קיטור וחשמל. לביצוע המשימה ניבנה בחברה צוות פרוייקט מן השורה הראשונה, שכולל מהנדסים, מתכננים, קבוצת רכש וקבוצת פיקוח הקמה. בראש הצוות מנהל פרוייקט ולצידו מהנדס לוחות זמנים ומעקב.

גם מבט חטוף על רשימת הלקוחות של החברה מלמד, כי מדובר בסיפור הצלחה של חברה פרטית, שפועלת על העקרון של יוזמה חופשית בשוק החופשי בפיתוח התעשייה והכלכלה בארץ. ברור איפוא, חד־משמעית, כי חברה גדולה ומצליחה כזאת – אינה נעזרת בסיוע ממשלתי והיא מתקיימת בזכות השירות המעולה שהיא נותנת ללקוחותיה. זוהי חברה ריווחית ויש לה קצב גידול מתמיד.

המשרד בבאר־שבע, שבראשו עומד אריה בן־רימון, מעניק שירותי הנדסה לכל התעשייה הכבדה בדרום הארץ. החברה מרחיבה את תחום הלקוחות ומגישה שירותים גם לתעשיות קטנות כמו: התעשיה הקיבוצית, תעשיית הפלסטיקה ועוד. בין הלקוחות הגדולים יש חברות ממשלתיות גדולות. כימיקלים לישראל, בתי הזיקוק ועוד חברות ענק כמו "כור".

החברה לפיתוח תעשיות תיכננה ומקימה עתה את מפעל הכלור החדש של חברת ברום ים־המלח, בהשקעה של עשרות מליוני דולרים. חברת פ.מ.א מצויה איפוא בידיים טובות. המוניטין, הידע והצלחה של החברה לפיתוח תעשיות מבטיחים, כי גם המיתקן החדשני במישור רותם יהיה עוד דוגמא לתרומה הגדולה של החברה בפיתוח משק האנרגיה, התעשייה והכלכלה בישראל.

צוות ההנדסה מייצג את כל מחלקות התכנון של החברה: הנדסת תהליכים, הנדסה אזרחית ומבנים, הנדסת מכונות וצנרת, הנדסת חשמל, מיכשור ובקרה. גודל החברה והגיוון המקצועי שלה מאפשר לרכז את כל עבודות התכנון תחת קורת גג אחת, עם תיאום מעולה בין חברי הצוות ובין המזמין וגורמי חוץ אחרים.

פצלי שמן הם כידוע משאב האנרגיה הגדול ביותר שיש למדינת ישראל. כדי להפיק אנרגיה מן הפצלים צריך לעשות שימוש בטכנולוגיה מתוחכמת. המתקנים העיקריים שירכיבו את המפעל במישור רותם יהיו מתקן הכנת הזנה, שיקבל את הסלעים מן המכרה ויעבירם דרך שלבים של גריסה, ניפוי ואחסון לקראת הזנה במיתקן השריפה.

● מתקן השריפה – דוד קיטור, שבו ישרפו הפצלים ויהפכו קיטור בלחץ וטמפרטורה גבוהה.

● המתקנים לפינוי האפר. מדובר בכמות האפר הגדולה עשרות מונים מכמות האפר בכל תהליך שריפה אחר.

התוצר הייחודי שמפיקה התזמורת האנושית ההנדסית הזאת, היא תחנה לייצור חשמל בהספק של 12 מגהווט, כמובן משריפת פצלי שמן בלבד, בהשקעה של 20 מיליון דולר. זהו מתקן הדגמתי, אבל על בסיס מסחרי ותפעולי, שיעבוד 24 שעות ביממה, כל השנה וממנו יפיקו לקחים לקראת בניה של תחנת כוח בינונית של חברת חשמל, עם כושר ייצור של 120 מגהווט.

I.D.C – החברה לפיתוח תעשיות משקיעה 100 אלף שעות עבודה של שירותי הנדסה במתקן החדש של פ.מ.א בנגב

החברה לפיתוח תעשיות הוקמה לפני שנה. I.D.C. מגבשת בתוכה שתי חברות – את החברה לפיתוח תעשיות, שפועלת בישראל משנת 1957 ואת חברת בייטמן הנדסה הבינלאומית, שפועלת בארץ משנת 1979.

פחם – היהלום השחור שחוסך דולרים

החברה הלאומית לאספקת פחם בע"מ

משבר הדלק הגדול של שנות ה־70 "תפס" את המדינה ואת חברת החשמל על סף הקמתה של תחנת הכוח הגדולה "מאור דוד" בחדרה. הוחלט לחסב תחנה זו לאפשרות השימוש בפחם. ההחלטות לוותה בחששות לא מעטים, אך אלה התבדו במהרה.

הפחם הוכיח עצמו מכל בחינה אפשרית והפך לדלק הראשי בייצור החשמל בישראל. הוא ימשיך להיות כזה, וחלקו בייצור החשמל אף יעלה לקראת סוף העשור וכן גם בעשור הבא.

"אני צופה עתיד גדול לחברת הפחם" – אמר צבי צפריר, המשמש מאז מחצית 1986 כיו"ר מועצת המנהלים של חברת הפחם הלאומית. אין פלא בכך: החברה מטפלת ברכישת הפחם ובהובלתו לישראל וכן בעידוד החסבה לפחם של מפעלי תעשייה עתירי אנרגיה.

מחזור של 400 מיליון דולר – בסוף העשור

מחזורה השנתי של חברת הפחם מגיע כבר היום ל־200 מיליון דולר, וכמות הפחם המיובאת עולה על 3 מיליון טון לשנה. התחנה הפחמית בחדרה מספקת 54% מכלל צריכת החשמל של ישראל. עם הפעלתה של תחנת הכוח באשקלון, בשנים 1989–1990, יגדל ההספק של יחידות ייצור החשמל המוסקות בפחם מ־1,400 ל־2,500 מגאוואט, והן תייצרנה 75% מכלל צריכת החשמל. יבוא הפחם יוכפל ויגיע ל־6 מיליון טון והיקף הפעילות הכספית של חברת הפחם תגיע ל־400 מיליון דולר בשנה. כבר עתה עוסקת חברת הפחם בהקמת מאגר פחם גדול בערך נמל אשדוד, שישמש את צרכי הייבוא לתחנת הכוח החדשה באשקלון ולמפעלי תעשייה.

במקביל יהיה צורך להכפיל את צי האניות, אותן חוכרת חברת הפחם הלאומית, לצורך הובלתו לישראל. כבר היום היא מפעילה – בחכירה לתקופות ארוכות – שלוש אניות במעמס של 130 אלף טון כל אחת ואניה אחת במעמס של 166 אלף טון. בנוסף לאניות הנחכרות לתקופות קצרות, מעת לעת.

סיכון כספי – ולא רק בחשמל

יתרונותיו של הפחם על הדלק הנוזלי מתבטאים בהיותו זול יותר (דבר החוסך מטבע זר למדינה בשיעורים ניכרים), נקי יותר מבחינה אקולוגית (דבר המונע פגיעה באיכות הסביבה ומתבטא היטב באוויר הנקי בחדרה, למרות שלידה מוצר רוב החשמל של המדינה) וזמין לישראל מהדלק הנוזלי, מבחינת פיזור מקורותיו, קיים בארצות ידידותיות רבות. מאז הפעלתה של תחנת הכוח בחדרה יובאו ארצה יותר מ־16 מיליון טון פחם, והשימוש בו במקום במזוט חסך לחברת החשמל ולמשק הלאומי סכום של יותר מ־600 מיליון (!) דולר.

מקורות הפחם של ישראל היום (על־פי התחזית לשנת 1987/88) הם: דרום אפריקה (כ־55%), אוסטרליה (20%), קולומביה (15%) וארה"ב (10%). בקרוב צפוי מטען נסיוני מסין, אשר יתכן שיפתח את הפחם לייבוא גם ממדינה זו. חברת הפחם עושה ליישום הנחיות משרד האנרגיה בדבר מאמץ לביסוס ייבוא הפחם על רכישות גומלין בישראל.

יצויין, כי לא רק חברת החשמל עברה לשימוש בפחם במקום בדלק נוזלי. שישה ממפעלי התעשייה (מפעלי המלט של נשר ברמלה ובהר טוב, ארגמן, טית־בית, יצהר ופוספטים בנגב) כבר הוסבו ומפעלים רבים נוספים נמצאים בתהליך בדיקה לקראת אפשרות הסבה לשימוש בפחם. רם רון, מנכ"ל החברה מאז הקמתה בשנת 1981 מדגיש, כי הרף הפערים המשתנים בין המזוט לפחם, מאז מלחמת יום הכיפורים היה הפחם כדאי וזול יותר לשימוש בכל מצב נתון.

יש לצפות, שפער המחירים בעתיד יגדל, ולכן גוברת כדאיות החסבה לכל מפעל עתיר אנרגיה.

חברת החשמל – אנרגיה אחת קדימה...

המעבר לשימוש בפחם, אותו יזמה חברת החשמל, שיחרר אותנו מתלות בנפט ונותן עתה זמן לבדיקתם ויישומם של מקורות אנרגיה חדשים. בהם גם פצלי שמן.

פרופ' נלקן: בדיקה הכרחית

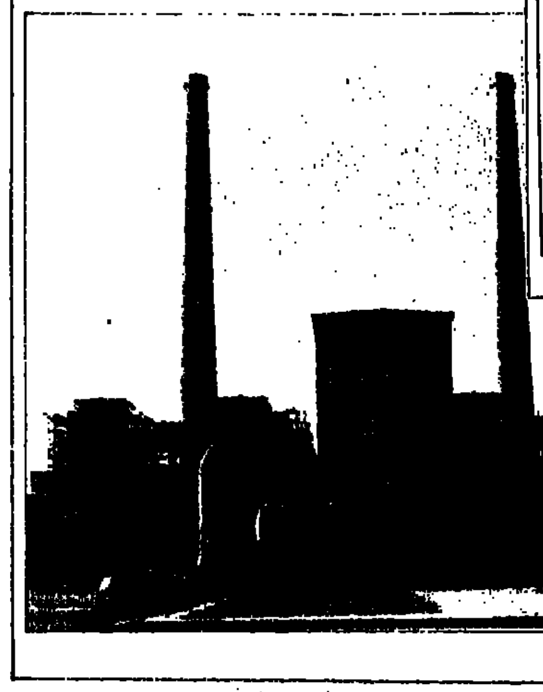

תחנת "מאור דוד" בחדרה, מופעלת בפחם

מאת אברי בן־ברוך

"הפעלתה המוצלחת של תחנת הכוח 'מאור דוד' בחדרה בפחם, פתחה בפני משק האנרגיה הישראלי תקופה חדשה" – אומר פרופ' משה נלקן, מנהל האגף למחקר ולפיתוח של חברת החשמל לישראל. הצלחה זו פותחת גם את האפשרות לבדיקות מעמיקות של אפשרות וכדאיות ניצולם של מקורות אנרגיה מתחדשים ושל אוצרות טבע מקומיים לייצור חשמל.

ההחלטה להסב את התחנה הגדולה בחדרה לשימוש בפחם, נפלה בחברת החשמל על רקע משבר הדלק הגדול, שבעקבות מלחמת יום הכיפורים. היתה זו החלטה אמיצה, שיישומה היווה הישג טכנולוגי גדול בתכנון, בביצוע ובהפעלתו של הפרוייקט המורכב, תוך עמידה בלוח הזמנים ובמסגרת התקציב. היישום כלל גם בניית תשתית לרכישת הפחם, הובלתו, אחסונו והטיפול בו, רכישת מיומנויות ונסיון, תוך גיבוש צוות עובדים וכוח אדם מקצועי ופתרון מוצלח ביותר להבטים הסביבתיים של השימוש בפחם. הפתרון מוכיח את עצמו בעמידה בתקנים המחמירים שנקבעו ומוצא ביטוי ביחסי האמון וההערכה, שנוצרו בין חברת החשמל לבין המוסדות הממלכתיים, האחראיים לנושא ומנה לבין אוכלוסיית האזור.

לאור ההפעלה הרצופה והמוצלחת של תחנת "מאור דוד", לאור המשך תכניות "הפחמיזציה" של משק האנרגיה (תחנת הכוח המוקמת באשקלון והתחנה שתוקם אחריה, ככל הנראה [illegible]) ברור, כי רוב ייצור החשמל בארץ יושתת בעתיד הנראה לעין, על הפחם. זהו אוצר טבע שנמצא בעולם בשפע, אספקתו מובטחת לתקופה ארוכה ביותר, פיזורו מאפשר רכישה ממקורות גלויים, ממדינות ידידותיות, לעתים אף במסגרת רכישות גומלין, תוך עידוד הייצוא של תוצרת הארץ. כל הליכי ניצול הפחם – ההובלה, הפריקה, האחסון, הגריסה והשריפה – הוכיחו עצמם, כאמור, גם מבחינת השמירה על איכות הסביבה.

ניצול הפחם בתחנות כוח גדולות, מודרניות ואמינות, מביא לעלויות ייצור נמוכות מאוד. כאשר ההשקעה האדירה בהקמת תחנת כוח [illegible], משמשת לייצור כמויות האנרגיה האדירות שהיא מספקת מידי יום, תוך שימוש [illegible] בפחם הזול יחסית, מקנה הדבר יתרונות כלכליים ברורים", אומר פרופ' נלקן. "השימוש בפחם חסך וחוסך למשק המדינה מאות מיליוני דולרים. קשה לתאר עד כמה התמונה ורודה זו של הפחם השחור מהמצב שנוצר בשנת 1973, כאשר היינו תלויים בלעדית בנפט, בבעייתו ומן ההערכות וההחששות באותה תקופה".

[illegible] לחסכון במטבע זר

[illegible] סותרת תמונה זו את המאמצים [illegible] אנרגיות מתחדשות – כגון אנרגיית [illegible] אנרגיית השמש – ואוצרות טבע מקומיים כמו פצלי השמן, אולם למעשה, דווקא החשיבות שמקנה עידן הפחם הם שנותנים [illegible] ההחלטות את הזמן והכלים לבחון [illegible] את כל ההיבטים – הטכניים, [illegible] והכלכליים – של אפשרויות אלו, [illegible] טכנולוגיות לניצול פצלי השמן. [illegible] בארץ מרבצים גדולים מאוד של פצלים, ואלה עשויים לחקל בצורה משמעותית במה שקשור בתלותנו בייבוא פחם ובהוצאות הכרוכות בכך במטבע זר" – מסביר נלקן – "אנו חייבים להכיר אוצר טבע זה, על תכונותיו והדרכים השונות לניצולו". טכנולוגיית שריפת הפצלים "במצע מרחף" נראית לדבריו, בשלב זה, הטכנולוגיה המבטיחה ביותר, הן מבחינת מציאותו של פתרון קביל להיבטים הסביבתיים והן מבחינת הסיכוי להגיע לייצור חשמל בעלות כדאית, מן הבחינה הכלכלית.

את כל ההשוואות, מאזני העלות – תועלת, החישובי עלויות הייצור וחישובי עלות הדולר הנחסך – צריך יהיה לבסס, בסופו של דבר, על פתרון טכנולוגי מוסכם ועל הנתונים הנובעים ממנו. לכן תולים בחברת החשמל תקוות רבות במתקן ההדגמה בנגב, אשר מנצל את הטכנולוגיה המתקדמת של שריפה במצע מרחף. אם הפעלת מתקן זה תוכתר בהצלחה, ולאחר צבירת הנסיון התפעולי, ניתן יהיה לתכנן בעזרתו מתקן גדול יותר.

לדעת פרופ' נלקן אפשר, ואף הכרחי, להפעיל את המתקן במשך תקופה ארוכה, כאשר החשמל (בהספק של 5 מגאווט) והקיטור שיווצרו בתהליך ינוצלו במשק, יכסו את עלויות התפעול השוטף, ואולי אף יותירו עודף בכיסוי חלקי של ההשקעה הבסיסית בהקמה.

אם כך יהיה, תתאפשר בדיקת הכדאיות הכלכלית בהשקעה להקמתה של סדרת יחידות כוח בגודל בינוני (100 מגאווט כל אחת), עד לניצולן המלא של המרבץ. "צבירת הנסיון התפעולי והכלכלי תשונה לקבלת החלטות מתוקות. התחנות עתידיות בסדר גודל של 100 מגאווט תוכלנה למצוא את מקומן, תוך שילוב עם התחנות האחרות, במערכת הארצית של חברת החשמל, כאשר הן מופעלות בהיות רצופה ובעומס מלא, ובהספק בכך במחירות [illegible] פחם מיובא [illegible] פחות או יותר [illegible] לות בתחנת הכוח [illegible] סיון שייצבר במתקן [illegible] השימוש במרבצים [illegible] במקרים קרובים של משרד האנרגיה".

אנרגיות מתחדשות

חברת החשמל מחזיקה היום 33% ממניות פ.מ.א (פיתוח משאבי אנרגיה) – החברה המטפלת בטכנולוגיות לניצול פצלי השמן. היא פעילה גם בתחומים נוספים של ניצול אוצרות טבע מקומיים ואנרגיות מתחדשות לייצור חשמל.

מזה כשנה מפעילה החברה בהצלחה מלאה, טורבינת רוח נסיונית, בהספק של 225 קילווט. זו מספקת לרשת הארצית כמויות קטנות של חשמל, אך הצלחתה תהווה פתח להקמת "חוות רוח" באתרים מתאימים. לאחרונה הוכר על־ידי החברה גם מתקן נסויי ראשון של תאים פוטו־וולטאיים (לייצור חשמל מאנרגית השמש) בהספק של 5 קילווט, אשר הוקם במתקני הניסוי של משרד האנרגיה בשדה בוקר.

החברה מאפשרת ליזמים פרטיים, שמייצרים באמצעות מתקנים משלהם, אנרגית חשמל ממקורות מתחדשים, או בתהליכים משולבים – לספק את האנרגיה, או את עודפיה למערכת הכללית, תוך קבלת תמורה גבוהה למדי, אשר נקבעה בהתאם לכללים קבועים ולפי השעות בהן מסופקת האנרגיה (עומס [illegible] הוא הקובע את עלות הייצור השולי של החשמל בשעת האספקה).

שיתוף פעולה קיים גם בין חברת החשמל לחברת "לוז", אשר עומדת להקים בערבה, ביודטונה ובאתרים אחרים, מתקן גדול לייצור חשמל מאנרגיית השמש. מתקן זה אמור, כמובן, להשתלב גם הוא במערכת החשמל הארצית.

"אסור לנו לחזור למצב בו היה נתון העולם המערבי כולו – ואנו בתוכו – בעת שהיינו תלויים בנפט באופן בלעדי", מסכם פרופ' נלקן. "אסור שנהיה נתונים לנסיונות סחיטה, למגרזות מחירים חריפות ולמשבר אמינות באספקת חומרי הגלם המשמשים בייצור החשמל, החיוני כל־כך לפעילות המשקית".

המעבר לפחם הוכיח את עצמו מבחינה זו. במקביל משקיעים עתה בפרוייקטים ובמכונות, באמצעים שתכליתם לקנות ולהבטיח ידע על הפוטנציאל הגלום באוצרות הטבע המעטים המצויים בידינו ועל הדרכים ליישום הידע [illegible] המעשי.

חברת שרותי נפט בע"מ

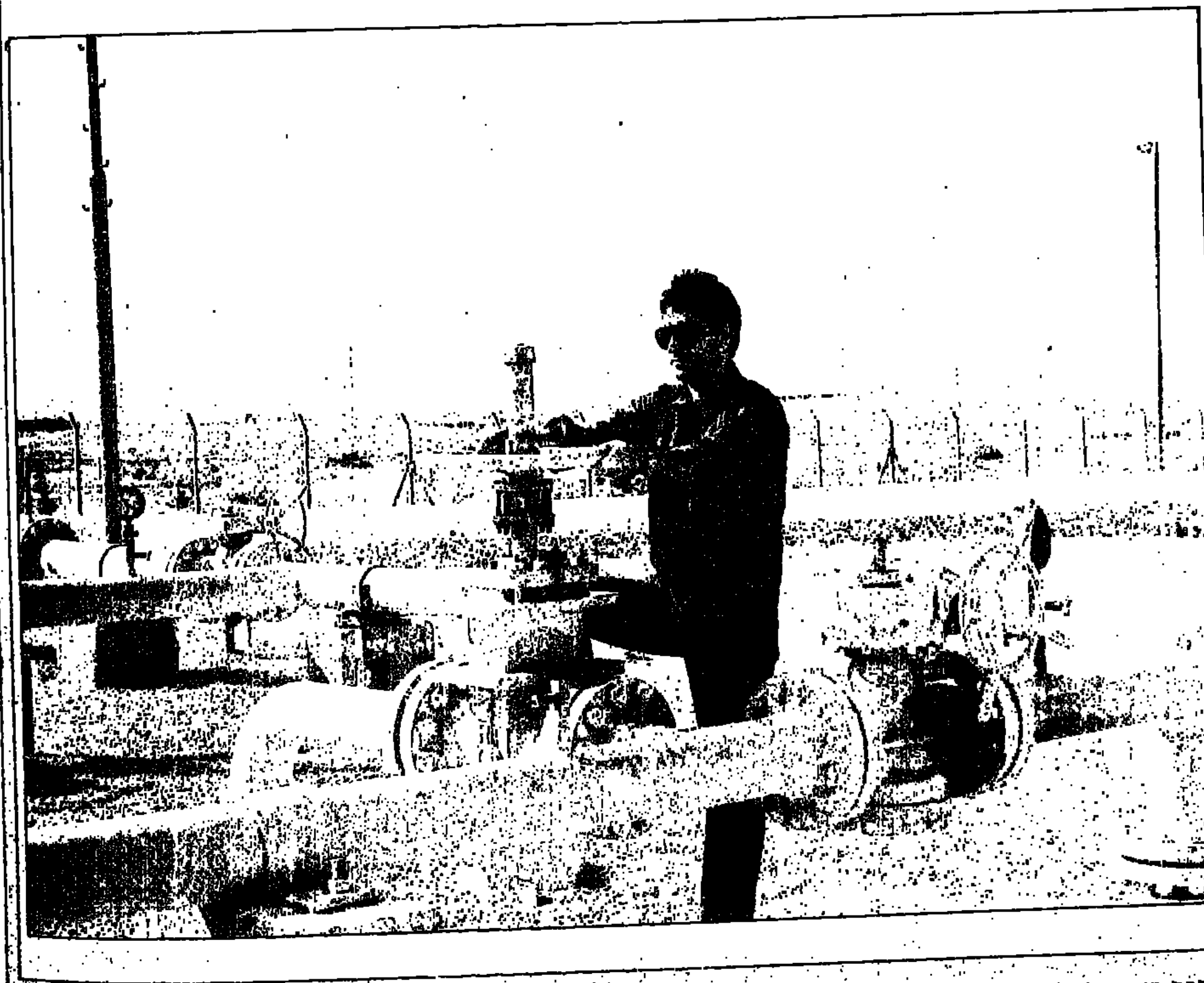

חברת שרותי נפט הינה חברה ציבורית בבעלות הממשלה, העוסקת במתן מכלול שרותי תשתית למשק האנרגיה במדינה.

פעילותה של החברה מנווטת בהתאם למדיניות הנקבעת על־ידי דירקטוריון, המורכב מחברים בעלי נסיון מגוון בתחום משק הנפט והכלכלה, מתוך שיקולים עסקיים, על פי צרכי המשק והנחיות משרד האנרגיה והתשתית ומינהל הדלק.

שירותי התשתית שהחברה מספקת כוללים – שרותי נמל, שרותי איחסון לנפט גלמי ולמוצריו ושירותי הולכה והספקה בצנרת של מוצרי הנפט לכל אזורי הארץ.

לחברה בעלות מלאה על חברת קו מוצרי דלק, אשר עוסקת בהולכה של מוצרי נפט בצנרת, ושותפות ב־50% בחברת פי־גלילות, אשר עוסקת בהספקת מוצרי נפט.

החברה הוקמה על־ידי הממשלה בינואר 1959 וקיבלה לבעלותה את נכסי חברת הנפט העירקי, שפעלה בארץ בתקופת המנדט הבריטי. מאז הקמתה שקדה החברה לפתח את מערכת התשתית ולהתאימה להתפתחות ולצרכיו של המשק ובהתאם למדיניות שנקבעה על־ידי הגורמים הממונים על משק האנרגיה. במשך 25־30 השנים האחרונות גדל כושר האיחסון של החברה פי ארבעת וחצי ואורך הקווים להולכת מוצרי נפט גדל פי חמישה.

בתקופה האחרונה הורחבה פעילות החברה לתחומים נוספים והיא נתבקשה לבנות מחסן לגלילי גפ"מ לצרכי חברות הגז באיזור ירושלים ולהקים ולתפעל את המרכז על־שם דוד בן־גוריון, לניסוי מערכות סולריות לייצור חשמל בשדה־בוקר.

לחברה מתקנים באיזורים שונים בארץ:

– מעגן לפריקת נפט גלמי במפרץ חיפה.
– נמל דלק ליבוא וליצוא של מוצרי נפט.
– 2 מסופים לאיחסון נפט גלמי.
– 9 מסופים לאיחסון מוצרי נפט.
– מאות קילומטרים של קווים להולכת מוצרי נפט ומערכות שאיבה, המחברים בין נמל הנפט ובתי הזיקוק לבין כל המסופים המאחסנים מוצרי נפט ומהם לצרכנים הגדולים של המוצרים.

סך כל המאזן המאוחד של חברת שרותי נפט היה בשנת 1986 – 216 מיליון ש"ח. מאזן זה גדול (במונחים דולריים) פי 12.5 מהמאזן בשנה הראשונה להקמתה של החברה בשנת 1959. סך המחזור של החברה בשנת 1986 הסתכם ב־43 מיליון ש"ח.

בכל שנות קיומה ראתה החברה בעובדיה את אחד מנכסיה החשובים ביותר. לחבטחת איכותם ורמתם המקצועית מעודדת החברה את עובדיה להעמיק את השכלתם ואת רמתם המקצועית על־ידי השתלמויות והכשרות מתאימות.

ציבור עובדי החברה מגובש והוא בעל מיגוון רחב של כישורים והוא כולל:

– צוות הנדסי מיומן ומנוסה, אשר נותן שירותי הנדסה, תכנון, ניהול ופיקוח על עבודות ופרוייקטים.
– צוות מהנדסים וצוות מפעילים, שלהם נסיון עשיר בנושא איחסון והולכה של נפט ומוצריו, המפעיל ומתחזק את המיתקנים הרבים של החברה.
– צוותי אבטחה, מבין משוחררי יחידות קרביות של צה"ל, מאבטחים את המיתקנים ואת המוצרים המאוחסנים בהם.
– הנהלת החברה, עובדי השבר, כספים והנהלת חשבונות, עובדי משרד ומנהלה המופקדים על ניהולה והפעלתה התקינה של החברה.

חברת שירותי נפט – הדירקטוריון, ההנהלה וכל עובדיה, ימשיכו לספק את מגוון שרותי התשתית למשק הנפט והאנרגיה ולהתאים אותו בהתאם לצרכי המשק המתפתח של מדינת ישראל.

חברת ת.ק.ן – תיכנון, הקמה וניהול פרוייקטים בע"מ תנהל את ההקמה של מתקן פ.מ.א במישור רותם

מאת אלון אביטל

חברת ת.ק.ן מבאר־שבע הוקמה לפני 8 שנים, על־ידי שלושה שותפים בעלי נסיון של 20 שנה בבניית פרוייקטים גדולים. השלושה – יהודה רז, דוד אנגל, ומיכאל חיימוביץ – מומחים ובעלי מקצוע מיומנים ומנוסים, נרתמו יחדיו כצוות מנהל של חברה מן המובילות בארץ בתחום ניהול והקמה של פרוייקטים תעשייתיים. בצוות החברה 40 אנשי מקצוע מיומנים – מהנדסים, הנדסאים וטכנאים. זהו צוות בעל יכולת רבה, השומר על יציבות ותפוקה גבוהה בעבודה.

חברת ת.ק.ן ניהלה בשנים האחרונות עשרות פרוייקטים תעשייתיים, תוך שמירה קפדנית על עמידה בלוח הזמנים ושמירה על איכות חסרת פשרות ועל רצף בעבודה.

ביום חגה של חברת פ.מ.א, התורמת לפיתוח הנגב והרחבת פעילות האנרגיה במדינה, אנו למדים, כי חברת ת.ק.ן עוסקת בשורה ארוכה של פרוייקטים במשק האנרגיה, בהשקעה כוללת של 224 מיליון דולרים.

ת.ק.ן ניהלה בשש השנים האחרונות את הקמת פרוייקט הפיתוח של חברת נשר, בהשקעה של 41 מיליון דולרים ובהם את מפעל ההסבה לפחם ברמלה.

ת.ק.ן עוסקת בניהול הקמה של שינוע ומאגר הפחם באשדוד, בהשקעה של 45 מיליון דולרים. החברה מנהלת מבאר־שבע גם את פרוייקט בניית מאגרי הדלק של מדינת ישראל, בהשקעה של כ־90 מיליון דולרים.

מיתקן פ.מ.א במישור רותם מציין איפוא, עוד פרק בהצלחה של ת.ק.ן בניהול פרוייקטים תעשייתיים במשק האנרגיה הלאומי.

חברת ת.ק.ן מברכת את פ.מ.א ביום חגה.

תרומתה של פ.מ.א לפיתוח הנגב והרחבת הפעילות במשק האנרגיה, יורגשו עוד שנים רבות.

חברת ת.ק.ן תמשיך לסייע לפ.מ.א להצעיד את משק האנרגיה להישגים ולפיתוח טכנולוגי של שנות ה־2000.

לודן – חברה להנדסה בע"מ מברכת את פ.מ.א ביום חגה

לודן – חברה להנדסה בע"מ, הוקמה ב־1977 ופועלת בתחומים רבים בנושאי תכנון והנדסה. החברה פיתחה ויישמה שיטות יעילות לתכנון, למעקב ולניהול פרוייקטים מסוג נתר"ה (ניהול, תכנון, רכש, הקמה), על־פי לוח זמנים ובהתאם לתקציב.

לודן הינה בין החברות המובילות בתחום תכנון מערכות מיכשור ובקרה תעשייתיות משובצות בקרים מתוכנתים ומחשבי תהליך. דרך הפעולה של החברה מאופיינת בשילוב הדוק בין כל תחומי ההנדסה והתכנון הנדרשים.

בין היתר מתמחה **לודן** בתכנון מערכות פיקוד, מיכשור ובקרה לתחנות כוח, ביצעה את תכנון מערכות הבקרה של תחנת הכוח בבתי הזיקוק בחיפה ותחנת הכוח הסולארית של חברת לוז בקליפורניה, ארה"ב.

לודן משתפת פעולה עם חברת פ.מ.א בתכנון מערכות אלו במפעל החדש במישור רותם.

תחום חדש בו החלה החברה לעסוק הינו תחום הטיפול בשפכים ובבעיות אקולוגיות, תוך ייזום ופיתוח תהליכים לפרוייקטים ולמוצרים חדשים.

משרד ראשי: תל־אביב, רח' עשר התחנות 14, רמת־החייל. טלפונים: 03־491074 ,494788.

באר־שבע: בנין ביטא, קרית תעשיות עתירות ידע. טלפונים: 39946, 057־39966.

חיפה: דרך עכו 68, קרית ביאליק. טלפון: 04־716786.

יאני בע"מ, חברה להנדסת חשמל שולחת ברכותיה לחברת פ.מ.א – לרגל הנחת אבן־הפינה למפעלה במישור רותם

יאני היא חברת תכנון בתחום החשמל והבקרה – אחת הותיקות בארץ בנושאים אלה (נוסדה בשנת 1956).

יאני נבחרה כיועצת לחברת פמ"א לנושאים החשמליים בפרוייקט החדש, עקב נסיונה הרב בתכנון ובהקמה של תחנות כוח קטנות ובינוניות.

החברה מתמחה בתכנון של מערכות חשמל לכוח, למאור, לבקרה ולתקשורת – למפעלים בכל שטחי התעשייה ובמבני ציבור גדולים.

מן הפרוייקטים הבולטים שתוכננו על־ידה:

• תחנות כוח בבתי־הזיקוק (54 מוא"ט), במפעל פרוטארום (12 מוא"ט) ובמתקן התפלה בקורסאו (4.4 מוא"ט).
• תחנות טרנספורמציה למתח עליון (161 ק"ו). – בפטרוכימיה (2*50 מו"א), ב"פרוטארום" (1*30 מו"א) ובבתי זיקוק (2*15 מו"א).
• מפעלים אלקטרוניים מתוחכמים: אינטל (ירושלים), אל־אופ (רחובות), נשיונל סמי־קונדקטור (מגדל העמק).
• החברה השתתפה בתכנון מערך שינוע הפחם בתחנת הכוח "מאור דוד" בחדרה ותכננה את ההסבה לפחם של מפעלי המלט "נשר" – ברמלה ובהרטוב.

חברת יאני עוסקת גם בתכנון המודרניזציה ומיחשוב מערכות הבקרה של המוביל הארצי עבור חברת "מקורות".

החברה מעסיקה 45 מהנדסים וטכנאים בשני משרדיה:

תל־אביב: רח' צירלסון 4, טל' 03־443111/2.
חיפה: דרך חים 16, טל. 04־382671.
מנהלים הם המהנדסים: א. ילון, א. רומנו, ע. מרינץ.

לחברת פמ"א

ברכות לפיתוח ושגשוג במפעלכם החדש

מקסימה

בית מקסימה
המרכז להפרדת אויר בע"מ

ברן הקמת פרוייקטים בע"מ

מברכים את

פ.מ.א.

לרגל הנחת אבן הפינה למתקן החדש במישור רותם

ברן, הקמת פרוייקטים
העשורים 17, באר־שבע 84131,
ת.ד. 5153,
טל' 057־74572, 057־73241

ברכותינו

לביסוס העצמאות הכלכלית של ישראל

אחים אברהמוף ■ אברהמוף ■ בנוס

מושב ז, תל־אביב

סלינו על כתפינו

תנחום כהן־מינץ ("מיסטר פרפקט", למעלה) וארז לוסטיג בצילומים מאז. בדרבי ההוא הגביע היה אדום.

(המשך מעמוד 32)

רקל, הינוקא מהדרבי ההוא, מאמן הערב [?]. "גמאל" גוטהולף אמר שאולי יבוא, אבל לא בא. רק ללובצקי, "הפרפקט" של הפועל, יש סיבה טובה. הוא מנהל היום חברת ברוקרים רצינית בתל־אביב, והפגישה שלנו נפלה בדיוק על יום הנפילות בבורסה. חיים חזן, ה"מג'יק" של ת"א בשנות ה[?], כנראה עמוק בעסקי הזכוכית שלו או סתם שכח, על אף שחשב לנצל את ההזדמנות כדי לראות את הבן שלו, ארז, משחק בין מכבי לגליל עליון. אולי לא בא [?] שהזכרתי לו שארז כבר לא פה ולא פה אלא [?] בירושלים. "מה, באמת?", נרדם אבא. באמת.

הנוכחים עושים בדיקות כרס אחד לשני. מי שמן [יותר]. בני גלור, הצלם, רוצה לעשות תמונת מחזור על [?], וכמובן שיחזור קליעת הנצחון של לוסטיג [?] ההוא. הם ממצמצים כשאלומות הזרקורים קורעות את חשכת האולם. היכל סגור. תאורת יום. [?] תיאטרון. רצפת פארקט. הוותיקים, בין הסלים, נראים כמו דיירי מערה שטולטלו לעיר הגדולה. מי [?] על כל זה אז, על־גב הבלאטות הסדוקות [?] התלופים למזג האוויר, לאור פנסי הלוקס, [?] עץ סרוקים והורקים?

"בכל זאת", אומר מישהו, "אז היה כיף יותר גדול [?]". ותני מוסיף: "כשאתה לא יודע שיש דברים [?] יותר, זה גם לא מפריע לך".

אחר־כך ארז לוסטיג קם לשחזר את קליעת [?] וגם "משדר" את המהלך, א־לה נחמיה [?]: "עשרים שניות לסיום חזן נותן מסירה [?] ואני עולה בג'מפ המפורסם שלי שלאחריו באה נפילה לאחור, וכשאני נופל, הכדור בפנים". לו זה [?] היום, אפשר היה לדמיין את רפי גינת שואג [?] "סאאאאאל" ו"ארז לווווסטיג". אבל באור [?], לשידור של לוסטיג קול ענות חלושה של [?] דל בטריות.

צבי, האחראי על המגרש ביד־אליהו, מגיח לפתע [?] פניו הבעה של כאב בטן. "אתם לא יודעים [ש]אסור לעלות על הפארקט ללא נעלי ספורט?"

"ואתה אדוני בכלל יודע מי אנחנו?", משיב סבי [?], ואחר־כך מוסיף בשקט: "טוב שהמיפגש הזה [?] היום. בעוד כמה שנים גם אנחנו לא היינו [?] את עצמנו".

לוסטיג ממשיך להוביל. "בעצם, הנצחון בדרבי לא היה יוצא־דופן, מכיוון שבשנים ההן הפועל זכה בשתי אליפויות וגביע אחד תוך ארבע שנים. אבל למרות זאת חגגנו, ועוד איך. הפג'[?] שלי עם הגביע הובילה שיירה עליזה [?] מלון עד למועדון הלילה 'אדריה' בפסג' [?], וחגגנו שם עד הבוקר".

"צריך להבין את השמחה שלהם", מפרגן בן־בסט, "[?] אליפויות מסכנות להפועל במאתיים. שנה זו [?] סיבה למסיבה".

לוסטיג שולף מהכיס כתבה מאותם ימים. שומר על פיסת נייר העתון המצהיב כאילו היתה מגילת [?]. נח קליגר, העתונאי ולעתים גם היו"ר של מכבי, מאשים את זוהר כהן על שהיה מעורב "בכל [?] האומללים במשחק" לרבות מהלכי הסיום. [?] אליסט תולה את הכשלון של מכבי דווקא [?] הטעות של רוזין להתבסס על זכריה עופרי, [?] בשנות ה־50 שנסע לארה"ב לכמה שנים וחזר רק [?]. "יהושע שכח שהעדרות של שנתיים [?] בכושרו של שחקן. עופרי היה חלש מאוד, ועד [?] ואת כבר היינו בצרות".

[?] הפועל מסכימים עם קליגר, למרות [ש]קליגר לא אהב את לוסטיג, בעיקר בששיחק [?] לוסטיג. "תמיד הוא חיפש אותי. במשחקים האולימפיים באיטליה 1960 עשיתי סל מעולם [?], ואחרי נעמדתי באמצע המגרש בבולוניה, וצרחתי בקול רם: קליגררררר!! כשאיש מלבדנו לא מבין על מה ולמה".

חיים חזן, בשיחת הטלפון המוקדמת, סיפר שהנצחון של הפועל בדרבי היה גם תוצאה של פיספוס אומלל אחר. לאחר הסל המבריק של לוסטיג כידרר זוהר כהן במשך 15 שניות בסביבות הסל של מכבי, ועד שהחליט להעביר את הכדור למישהו מחבריו, נשמעה שריקת הסיום. חזן זוכר שהביזבוז הזה הציק לו הרבה זמן. "לאחר כמה שנים, כשזוהר כהן עבר אלינו להפועל, שאלתי אותו מה היה הקטע של שניות הסיום. וכהן ענה לי: 'אתה זוכר שכמה דקות לפני הסיום הכנסתי לך בומבה בפנים ואתה החזרת לי שתיים? אז אחר־כך, בסיום, חיפשתי אותך פשוט בשביל לסגור חשבון'".

אם לוסטיג היה השובב והג'מפר של הנבחרת והפועל, "תני" כהן־מינץ היה חביבם של כל המאמנים, המנהלים והשחקנים. איך מרגיש הענק של אז לנוכח שחקנים בגובה שלו (2.04) שמשחקים היום בפינה ואפילו בקו האחורי?

"גם אני רציתי תמיד לברוח לאחור, אבל יהושע [רוזין, המאמן] היה צורח לי תמיד: פנימה, פנימה!"

האם צובט לו בלב כשהוא רואה באיזה תווים כספיים שמנים מרפדים את השחקנים של היום?

"לא צובט בלב", צוחק תני, "צובט בחשבון. אבל ברצינות, היחס שלי למה שקורה היום הוא אמביוולנטי. מצד אחד זה די מהנה לראות שחורים מצטיינים במגרש, אך מצד שני זה גורם להרס התשתית הישראלית. לכן צריך למצוא את שביל הזהב. זרים כן, אבל עם הגבלה וללא כל עקיפות ומניפולציות".

תני גם מוצא הקבלה משונה בין החברויות של אז והיום. "החברים הטובים ביותר שלי במסעות הנבחרת היו אנשי הפועל כמו זייגר, לובצקי, לוסטיג וחזן. גם היום יש חברויות של הפועל ומכבי – בין השחורים".

קיים הבדל תהומי בין שתי הקבוצות ביחס המועדונים לשחקנים הוותיקים. כהן־מינץ, כמו כל ותיקי מכבי, הוא אורח כבוד של ההנהלה במשחקי הדרבי והליפות אירופה. האדומים אינם מוזמנים למשחקים ומקטרים על יחס לא טוב שהם זוכים לו. במכבי השחקנים שומרים על קשר קבוע, ובמשחקים רבים הם יושבים בצוותא. "אצלנו זה מועדון אמיתי", אומר משה גולובי, "אפילו שהיום זה כמו בית חרושת, מחתימים כרטיס, מתאמנים והולכים הביתה".

סבי בן־בסט, קבלן אמיד ואחד "המפחידים" של שנות ה־60 שיכול להרשות לעצמו לנסוע הלוך וחזור לאירופה כדי להיות נוכח אפילו במשחקי החוץ של מכבי – כואב את קיפוח ותיקי הקבוצה היריבה. "תראה איך אף אחד לא מזמין אפילו את לוסטיג למשחקים של הפועל. פעם, כשכבר הלך לדרבי ומצא כסיים למיקי ברקוביץ, כמעט חטף מכות מאוהדי הפועל".

מה היה סוד ההתלהבות של פעם?

"אז לא היו ספונסרים", אומר אברהם חסיד, "והיה רצון אדיר לשחק ולהצליח גם אם היו תורים בנעליים. למשחקים נסענו תמיד בסנדרים שנתקעו עד שהשחקנים היו מחלצים אותם".

דוד פריש, היום איש "דיסקונט" ואחראי על כל קבוצות הכדורסל של מכבי בארץ, זוכר ש"באחת הנסיעות לירושלים בסנדר הטפתי רוח יקר בפנים וצד ימין קיבל שיתוק. החבר'ה המשיכו למשחק אבל לפני־כן יהושע רוזין לקח אותי לבית־חולים. הקבוצה הגיעה באיחור, ומכבי ירושלים ניצח". אבל לא תמיד שילמו בעד איחור. פעם, בדרבי, אחרו המכבים ב־20 דקות אבל הקופט והגרלסמן איפשר להם לשחק. איך האדומים כעסו עליו, צוחק פריש, על הגרלסמן שכולם ידעו שהוא אוהד בלב את הפועל...

דרבי אחר נדבק השם "טורניר המוות". "שיחקנו במגרש ברית מכבים עתיד", זוכר משה גולובי, "כל שתי דקות היתה הפסקת חשמל במגרש..."

"וזה קרה כשהפועל הוביל", מססע לוסטיג...

גולובי: "וככה נמשך המשחק למעלה מארבע שעות, עד שבתום הארכה, כשהלילה כבר היה בעיצומו, הוחלט להפסיק את המשחק בתוצאת תיקו".

בכלל, אז דיברו רק על שתי קבוצות. המשחקים נערכו בלילות שבת. בדרבי כל העיר היתה במרקחה.

גולובי: "רק צהב ואדום, ובמגרש – אש".

אברהם חסיד, אחד מלוחמי מכבי: "כשהיינו רואים אדום, השחקנים והאוהדים היו מרגישים כמו במלחמת שוורים".

ואכן, בצד מבצעים מבריקים של קליין, עופרי ותני מזה מול אלה של לובצקי וחזן מזה, היו גם "קרבות" מסוג אחר. יוסף דריזין (רק 1.90 מ') הוצב תמיד כדי לחסום את כהן־מינץ הגבוה ממנו ב־14 ס"מ. "כשלא יצאתי אחרי חמש דקות בחמש עבירות, הכדור לא היה מגיע לתני ובדרך כלל היינו מנצחים. הצרה שבדרך כלל הייתי על סדר עם חמש עבירות".

הנוסטלגיה ביד־אליהו, לא כמו "טורניר המוות", איננה יכולה להימשך עמוק אל תוך הלילה. היא נדחקת לשולי הפארקט מפני שחקני מכבי ת"א והפועל גליל עליון שמתחילים להתחמם במרכזו. הוותיקים תופסים הרהצות ונשארים לצפות במשחק שמחזיר אותנו לדרבי [?] בעוד ימים אחרים, אף הוא במסגרת הגביע. אין ביניהם חילוקי דעות לגבי הצפוי. במכבי, הם טוענים, יש עייפות־חומר אחרי שנים רבות של שליטה בלעדית; ואילו בהפועל יש התעוררות. בתוספת הרכש הטוב ביותר שהאדומים עשו אי־פעם, הולך ונסגר הפער בין היריבות. לכן, סבורים כולם, הדרבי יהיה שקול אבל גם הם עד להם, משהו שעלול להזכיר את הריתעה ההיא משנות ה־60.

אריק הניג

מדור פרסומי מיוחד: חנוכת מפעל פ.מ.א לשריפת פצלי שמן
הפקה: "שיווק" – מוספים מיוחדים בע"מ

הקשר הכימי אנרג'י
לפמא
למנכ"ל, להנהלה ולצוות העובדים
ברכות להנחת אבן הפינה
יהא המתקן הנבנה
מקור לאור

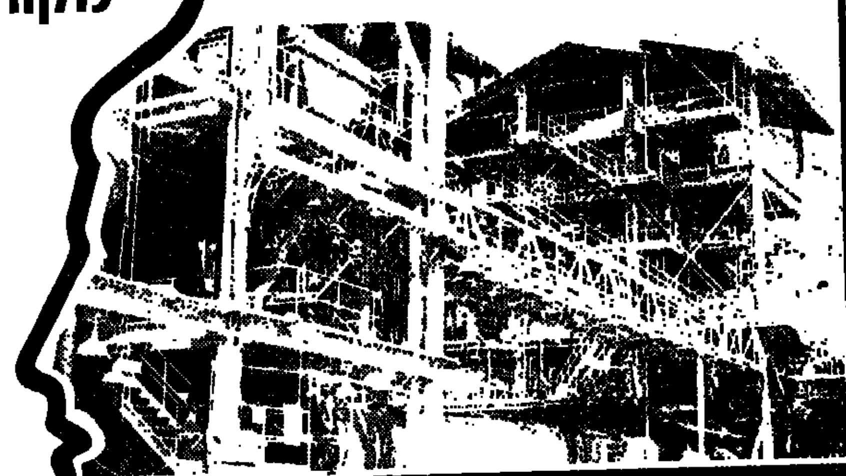

כימיקלים לישראל בע"מ

חברות הבת:
מפעלי ים המלח
חברת ברום ים המלח
תרכובות ברום
ברומכימי (הולנד)
פוספטים בנגב
רותם דשנים
דשנים וחמרים כימיים

פריקלאס ים המלח
חרסית וחול זך בנגב
הנדסת התפלה לישראל
ג'ווליני כימי (גרמניה)
אממרט (גרמניה)
אמפרט (הולנד)
אדום מחצבים ופתוח
כבלי ציון

מפעלי תובלה
כתר תובלה
תמי - מכון למחקר ולפיתוח
אינטרכיל כימיקלים
כי"ל פרוייקטים
כי"ל תעשיות
מכרות נחושת תמנע
נגב סטאר

ראה גם עמוד 61

ספרית מעריב

תאור מרתק של אחת האפיזודות הגדולות בהיסטוריה האנושית

הופיע חדש

"המסע הארוך"
מאת: בכיר עתונאי ארצות הברית האריסון א. סולסברי

בשנת 1934 נסוג הצבא האדום הקומוניסטי של סין, נסיגה עקובה מדם, מפני כוחותיו האדירים והעודפים של צ'יאנג קאי שק, במצעד שכונה "המסע הארוך".

בקש בחנויות ובספריות מעריב:
תל־אביב, דרך פתח־תקוה 72א', טל' 03-332211
חיפה, רחוב בן־יהודה 29, טל' 04-523689
באר־שבע, רחוב קק"ל 90, טל' 057-74850

ספרים מבית טוב – ספרית מעריב

לא מלקק דבש

(המשך מעמוד 44)

במעשיו שלו. במבט מפוכח, די משועמם, משקיף הצופה ספירוס במאמציו הפאתטיים משהו של ספירוס האימפוטנט. רק שחקן גדול כמרצ'לו מסטרויאני מצליח להעביר רגע כזה, עצוב ומצחיק נורא, בשניה אחת, בלי הרגשות, רק מבט.

תיאו אנגלופולוס ביקר בארץ בפסטיבל הסרטים בחיפה שם הוקרן "מגדל הדבורים" לראשונה. הוא סיפר: "ספירוס, כמו כל גיבורי, הוא אדם בסוף הדרך. גוויה של חלום שהיה, של רעיון וחלום על חיים אחרים. הוא עורך מסע כדי להיות עם עצמו, לחזור אל מקורותיו. הוא הסביר את עצמו בחיפה: "בניגוד לסרטי הקודמים, ביקשתי הפעם להיות פשוט. ללכת עם הדברים ולא לסגנן אותם. לא לכפות את החזון הויזואלי שלי, את המצלמה שלי. זוכרים את השיר: "אני רוצה שתתנו לי/ הזכות/ לחיות את הדברים במשטות/ כי הסתרתו את פניו בצבעי איפורי".

איך נולדה דמותו של ספירוס?

"ספירוס מבוסס על שני חברים שלי. אחד היה מרצה לפילוסופיה והשני מגדל דבורים. הראשון התבסס על ידע והשני חי קרוב לטבע, לרגש. לשניהם היה יחס מאד אירוטי לעבודתם. שאלתי את עצמי האם הידע, המחשבה, הם ערובה לחיים נכונים יותר, אך כשידידי הפילוסוף נכנס למשבר – הוא התאכזב. ואילו מגדל הדבורים, שגם חייו התנפצו, התגבר איכשהו על משבריו. גיבור הסרט שלי עוזב את ההוראה כדי לגדל דבורים, אך הוא אינו מסוגל להרגע במגע עם הטבע. סופו של המסע טרגי, מאחר שהוא נכשל בניסיונו ליצור מגע, לשבור את השתיקה והבדידות. אלה משברים של גבר בגיל העמידה. משברי גוף וזהות. משבר האהבה שאינה נצחית ובמקומה באה רק ריקנות, אכזבה מאידיאולוגיה, משבר בקשר עם ידידים ותיקים, עם הילדים".

זהו סרטו של אדם מיואש?

"להיפך. אני מאמין שבמאי שעושה סרט על אדם מיואש עושה מעשה חיובי. מחפש את המשמעות ולא את היאוש. מלבד זאת, איני רואה את סופו של הסרט באורח מייאש כל כך: ספירוס אמנם נופל על הארמה, דבוריו עוקצות אותו למוות, אך באצבעות ידו הוא עוד מקיש בגסיסתו את המיקצב [של איתות המורס] שקישר בינו לבין חבריו בצעירותם [כשהיו כלואים בבית־הסוהר]. אותו איתות שמקיש חברו רג'יאני כשהם נפרדים ממנו בבית החולים: אולי זו צורה חדשה של תקשורת בין־אישית, קשר חדש של הבנה?"

החיפוש אחר המקור, אחר האב המתנכר, חוזר בסרטיו של אנגלופולוס. "מסע לקיתרה" מספר את הסיפור הזה באופן ישיר, אך אפשר למצאו גם ב"מגדל הדבורים".

אנגלופולוס: "זהו חיפוש אחר הבטחה עם שחר, אחר אותו דבר בלתי מוגדר, משהו שלא יכול להיות קיים במציאות, אך אי אפשר לחדול מלחפשו. נכון שיש כאן מוטיב אישי, ביוגרפי. לא רק גיבורי מחפשים, זה אני שמחפש את אבי, בכל סרטי. זהו אותו חלק נע ונד, מעונה וחסר־בית שנמצא בתוכי.

"אבי היה אדם מסוגר ושתקן. הוא לא ראה מעולם את סרטי. הוא נפטר בשנת 1974, כשעה שעשיתי את 'מסע השחקנים'. באתי לבקרו בבית החולים, אך הוא רק שאל: מה פתאום אתה כאן? עניתי: הפסקתי לצלם כדי לראות אותך. הוא פנה למנהל ההפקה שהיה איתי ושאל: הסרט יהיה טוב? כן, השיב מנהל ההפקה, ואז אבי אמר: אם כן, שובו לעבודה".

עירית שמגר

ספירוס והחבר החולה (סרג' רג'יאני): המהפכנים של פעם הם שני זקנים פאתטיים.

ככה הוא עובד

לא קשה לגלות בו את הקולנוע האירופי של שנות ה־60. אנטוניוני ואפילו אלן רנה הם מקורות השראתו. הוא למד קולנוע בפאריס, עבד כמבקר סרטים, כתב שירה וסיפורים קצרים. לאחר שהעיתון (השמאלי) שבו כתב נסגר עם ההפיכה הצבאית ביוון ב־1967, הוא פנה לבימוי. עבד ביוון גם במשך שלטון חכת הצבאית של פאפאדופולוס (שהגלתה את מלינה מרקורי ותיאודורקיס). בסך־הכל עשה תשעה סרטים, ארוכים, קצרים, עלילתיים ותיעודיים.

תיאו אנגלופולוס נחשב היום לבכיר במאי יוון. הוא שונא לראות את סרטיו משום שהם שונים מהחלום שרקם בשעת הצילומים. הוא נודע בצילומיו הארוכים מאד, בחיתוכים מעטים ביותר ובתנועות מצלמה מסוגננות וייחודיות. בסרטיו ממעטים לדבר. הגיבור הכוכב שלהם הוא תמיד תבמאי. הנושאים שהעסיקו אותו ברובם הם פוליטיים והברתיים הקשורים למולדתו. ב"מסע השחקנים", שנחשב בזמנו לסרט היווני החשוב ביותר, הוא עקב אחר קבוצת שחקנים המופיעה ביוון בשנים 1952־1923 ומנסה ללא הצלחה להעלות הצגה המופסקת כל פעם על ידי אירוע היסטורי אחר, וכך עוקב הסרט אחר תולדותיה של יוון בשנים הטראומטיות של מלחמת העולם ומלחמת האזרחים שבעקבותיה. סרט אחר של אנגלופולוס שהוקרן בארץ, "אלכסנדר הגדול", סיפר גם הוא על אירוע בתולדות יוון שעסק בעימות שבין הדמוקרטיה לאנרכיה.

היום הוא לא מתקשה להרים הפקה. המימון לסרטיו בא ממרכז הקולנוע היווני וממקורות פרטיים. הוא אוהב לעבוד עם אותו הצוות. צלמו הקבוע הוא גיאורגוס ארוניטיס. בדרך כלל הוא כותב בעצמו את התסריטים. באחרונה הוא נעזר בסופר והמשורר האיטלקי טונינו גוארה שעבד קודם עם אנטוניוני וכתב לו את "אוונטורה", "הלילה", "ליקוי חמה", "יצרים", "המדבר האדום". הוא שותף ל"אמרקורד" ול"ג'ינג'ר ופרד" שביים פליני, ל"קאוס" ו"הלילה של סן לורנצו" של האחים טאוויאני. עם אנגלופולוס עשה את "מסע לקיתרה" ו"מגדל הדבורים". עכשיו הוא משתמש גם בשחקנים איטלקים כמרצ'לו מסטרויאני שמככב ב"מגדל הדבורים".

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 13־19 בנובמבר

עקרב
(23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
בתחום הקריירה, העניינים מתחילים להסתדר כרצונכם. אתם יוצרים עכשיו במו ידיכם את ההזדמנויות שלכם. ותקבלו את האישור הדרוש לגבי תוכנית ששמרתם על אש קטנה. זה הזמן לכוון ממש לפיסגה.

קשת
(22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
נסיעות או טיול יפתיעו אתכם לטובה. זה זמן מצויין לרומנטיקה, לבילויים ובכלל – לחיים טובים. בתחום הקריירה, השבוע תוכלו לבצע פעולות מקומיות מאחורי הקלעים, אך לא מומלץ לערב עסקים עם בילויים.

גדי
(22 בדצמבר עד 19 בינואר)
פרוייקט כלשהו בתחום המחקר מתקרב השבוע לסיומו. בתחום הקריירה כדאי לפעול בעקיפין. בחזית הביתית העניינים מתנהלים כשורה, אם כי צפוי עומס באורחים. הסובבים אתכם מטים אוזן לדבריכם.

דלי
(20 בינואר עד 18 בפברואר)
זוגות ייהנו השבוע מביקורים נעימים של חברים, אך לא כדאי לדבר על ענייני קריירה. זה זמן נוח ליישב מחלוקות עם הקרובים לכם – וגם להכיר אנשים חדשים. אם תתמידו – תוכלו להשיג התקדמות יפה.

דגים
(19 בפברואר עד 20 במארס)
השבוע נופלות לידיכם הזדמנויות חדשות לרווח כספי. גם תוכנית חדשה בתחום הקריירה מתחילה לקבל תאוצה. פעילות נמרצת פלוס מקוריות תקדם אתכם [illegible] הרצוי. בין שותפים שוררת הסכמה.

טלה
(21 במארס עד 19 באפריל)
בימים אלה יש לכם הרבה התחייבויות חברתיות. אך לצידן מצפים לכם רגעים נעימים בתחום הרומנטי. נסיעות ובילויים יסבו לכם עכשיו הנאה מיוחדת. אתם [illegible] ראליסטים, אך כדאי לשים לב גם לצד המעשי.

שור
(20 באפריל עד 20 במאי)
בעיה ביתית תיפתר השבוע לשביעות רצונכם. בימים אלה אתם מקדישים זמן רב לעבודה. עסקות עם [illegible] וענייני אשראי מצליחים יפה. התקשורת עם אנשים [illegible] ביום משתפרת, במיוחד עם ילדים.

תאומים
(21 במאי עד 20 ביוני)
אלה ימים מאושרים מאוד בשבילכם. הקשרים עם בן הזוג משתפרים במידה ניכרת. שוררת ביניכם הבנה, ואי־[illegible] עתידים לחגוג השבוע בצורה מיוחדת. הדגש על ענייני הבית: תיקונים, ביקור אורחים ובני משפחה.

סרטן
(22 ביוני עד 22 ביולי)
[illegible] כי השבוע אתם עשויים לקבל הכנסות בלתי־צפויות. [illegible] להישמר מפני ביזבוזים מיותרים – בעיקר על בילויים. לעומת־זאת תיתכן קנייה חשובה לבית. [illegible] מרעיונותיכם בתחום הקריירה אינם מעשיים.

אריה
(23 ביולי עד 22 באוגוסט)
השבוע תצליחו להגיע להבנות עם ילדים. העניינים מת־[illegible] עכשיו כרצונכם. זה זמן טוב ליטול יוזמה ביצירת [illegible] עם חולות, וכדאי לשים דגש על חיי החברה. [illegible] יעלו להפוך תחביב למקור הכנסה.

בתולה
(23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
[illegible] תצליחו השבוע לקשור את כל הקצוות, במיוחד [illegible]. בעיה אחת, בתחום הרומנטי, נותרת בלי [illegible]. לעומת זאת, בתחום הכספי מצבכם ישתפר, וכד־[illegible] מכונית חדשה. תיתכן קנייה לבית.

מאזניים
(23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
[illegible] אלה היוזמה בידיכם, ואתם מתכננים פעילויות שונות. השבוע צפויה פגישה רומנטית [illegible] להיענות להזמנות שתקבלו. בתחום המש־[illegible] כדאי לגלות התחשבות רבה בזולת.

פנטהאוז

יגאל לב

הדבר, והאהבה שאינה תלויה בו

בלילה, כאשר פשטה גליה את רגליה, מחפשת את חמימות הפרווה של בוני, הכלב שתמיד מתכרבל לרגליה, גילתה שהוא איננו. היא רגילה שבוני ישן במיטה שלה ושל אורי. תחילה ניסה להניח את ראשו על הכרית בין שניהם, רובץ ורגליו באוויר, מרפד לעצמו את עורפו ואוזניו על הכר. כאשר אורי סילק אותו משם מיקם עצמו לרגליה של גליה, נזהר שלא להכנס לתחומו של אורי, מכווץ עצמו, כאילו אומר לאורי: "שמע – אני לא שלך לתחום שלך – אז אל תיגע בי".

כשתיים אחר חצות קמה גליה וגילתה כי בוני גם אינו רובץ על הפרווה הפרושה למרגלות המיטה, פרווה בצבע חום כהה, כמעט כצבע פרוותו. חיפשה בסלון, בחדריהם של רינה ושל ניר, גם בחדר העבודה של אורי. לפעמים מתוך שיכחה הוא הולך אחר אורי ואורי נועל את דלת הזכוכית של חדר העבודה וסוגר בתוכה את הכלב. בוני לא היה.

מבוהלת קרסה על הספה בסלון. היחסים בין גליה ובוני היו עמוקים ושימשו נושא לליגלוג לבני הבית. אורי טען כי בראש סולם החשיבות שלה ניצב הבית, אחר־כך בוני, ורק אחר־כך – בסדר יורד – שאר בני המשפחה. גליה טרחה להאכיל את בוני מטעמים, לפנק אותו, לטייל איתו בעצמה או לדאוג שבני המשפחה האחרים יעשו זאת. אבל אפילו הם לא ידעו את המקום האמיתי שתפס בוני בעולמה. "כשיום אחד הוא כבר לא יהיה – מה אעשה בלעדיו", שאלה פעם את אורי ברגע של גילוי לב.

בוני נעלם. מעולם לא נתנה לעצמה דין וחשבון עד כמה ממלא הכלב חלק חשוב בעולמה. עם כל אחד מבני הבית קשורה גליה בריקמה עדינה של יחסים. לאורי היא אשה, אהובה, ידידה, אם ילדיו. לניר היא קשורה בעבותות של אהבת אם לבן בכור. הילד הראשון. ההיסוסים. החרדות של עריסה עומדת בבית והיא חשה את מלוא עקת האחריות לפעוט שחייו וגורלו תלויים בה. עכשיו הוא גבר בטוח בעצמו. סטודנט למשפטים. ברינה, הבת הצעירה, כמעט אשה בת 16, היא רואה עדיין את הילדה שטרם בגרה וצריכה הגנה והדרכה. עם כל אחד משלושת הקרובים לה ביותר היא קשורה בעבותות של אהבה מיוחדת.

אבל בוני נמצא מחוץ לפירמידה. אהבתה אליו איננה אהבה של קורבן או השקעה שאתה ממתין לפירותיה. היחס אל בוני הוא מיוחד במינו. אהבה טהורה שאיננה תלויה בדבר. אמיתית. עם בוני היא יכולה להיות ספונטנית והוא מחזיר לה אותה אהבה נאמנה. הכלב גם חש אותה טוב יותר מהאחרים. כשהיא עצובה, הוא מתרפק עליה כאומר: "אל תדאגי, אני מבין הכל. אני יודע שאת כועסת על אורי, או על רינה, או על ניר, אבל אל תדאגי, זה יעבור...".

רק בוני יכול לנחם אותה באמת, ורק אל הכלב היא יכולה לדבר באורח גלוי כפי שלא היתה מעזה לדבר אפילו אל אורי. מבוני היא כאילו שומעת מלות ניחומים, הרגעה, השתתפות בצער. רק בוני יכול להגיד לה את הדברים החכמים כמו "את סתם מרשעת. את נוהגת לא פעם בבני הבית בקשיחות, אפילו כשאינך מתכוונת לכך. אנשים הרי מאזינים לא למה שאת מתכוונת לומר, אלא לדברים שאת אומרת".

רק בוני יכול להעמיד אותה בפני התוצאות של זעמה: "כשאת כועסת הם מוראגים. כשאת צועקת הם כבר לא מקשיבים. כל אחד הולך עם פגיעות משלו, ובני אדם צריכים לדעת להזהר ולא לדרוך זה על היבלת של חברו – בעיקר אנשים הגרים בבית משותף". רק בוני יכול להזכיר לה את השיחה שהיתה לה עם אורי על הוריו. שיחה שלא פעם משמשת לה תזכורת כשהיא מתחילה להיות גועלית.

"את זוכרת מה אמר אבא של אורי. הוא אמר לאורי: 'אני חושב שאבא ואמא שלי אף פעם לא אהבו אחד את השני. הם תמיד רבו. תמיד צעקו אחד על השני. גדלתי בהרגשה שההורים שלי שונאים אחד את השני. רק עכשיו, כשאני בן 70, אני מבין שבסך הכל הם פשוט... אהבו לריב. לריב כדי שאחר־כך יוכלו להתפייס. הם אהבו את ההתפייסות. כבוקר שלאחר הצעקות של הלילה היו קמים בעיניים נוצצות. הצרה היא", הוסיף הזקן, "שאסור לנו, ההורים, לריב ליד הילדים ואחר־כך להתפייס מאחורי דלתיים סגורות".

ירדה במעלית. הדלת החיצונית היתה פתוחה. בוני וראי הגיח החוצה בעקבות כלבתה המיוחמת של שולה. ניסתה לקרוא לו בשקט. לא להעיר את השכנים. קצת מגוחך לאדם להסתובב ב־2 בלילה בחצרות הבתים ולקרוא לכלבו. "בוני!... בוני!...".

רק לפני שבוע, ליד אי התנועה שבכביש, נפגע אמיץ, כלבו של דודסון, השכן ממול. הבן הלך איתו, כשהכלב קשור ברצועה מגוללת. לפתע זינק הכלב לכביש, משתמש בחוט המאריך, ומכונית שחלפה היכתה בו. הוא הועף באוויר, צנח ומת.

ישבה על הספסל הלח מטל שבחצר. ערפל ירד וכיסה את השכונה, מקנה לעולם מראה מסתורי ומפחיד. מהו הרגש שרוחש האדם לכלבו? גליה יודעת שקשריה עם בוני אינם דומים לשום מערכת יחסים שרקמה אי־פעם עם שום יצור חי אחר. אורי אמר לה לא מכבר שעכשיו, כשילדיהם בגרו, היא מסליכה את הרגש האמהי שלה על בוני. אבל רק היא יודעת שזוהי אהבה אחרת לגמרי. אהבה מיוחדת במינה. לא אגואיסטית. מין הרמוניה שאיננה קיימת במערכות יחסים בין שני בני אדם, יחסים שכמעט תמיד מעבירים מבעד למסננת של חשבונות, כדאיות, זכרונות של עלבונות, קנאות קטנות.

אחד לאחר הגיחו דיירי הפנטהאוז וירדו לחצר. ראשון אורי, שגילה כי גליה איננה שוכבת לצדו. אחר־כך ניר ולבסוף רינה. מעין כנס משפחתי לילי מוזר, כל אחד מהם נושא את הזעם הפרטי שלו על המחדל שהניח לבוני להימלט. את הפחד וההרהרה. גליה חשה פתאום שבוני, בדרכו השלווה, בעיניו התמות והחמות, בהליכה המיוחדת שלו – הצליח לאחד את המשפחה בדאגה, חרדה ואהבה יותר מאשר השכילה היא.

שעה ארוכה שוטטו בחצרות. לבסוף היה זה ניר שגילה את בוני. הכלב הגיח מאי שם בערפל. זנבו שמוט, ואוזניו מתנדנדות בתחושת אשמה. פני הכלב שלו, לכאורה נטולות מבע, נשאו עכשיו איזה חותם של אשמה עד כי צווארו לא יכול היה לשאת את כובד האחריות וראשו שח מכה.

בוני חזר, וגליה לא השתחררה מתחושת הקנאה שחשה פתאום. בוני, יותר מכל אחד מבני המשפחה, מצליח לאחד את הבית שאורי קרא לו בחיוך "בית המשוגעים הפרטי שלנו".

בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע שבין 6.11.52 – 13.11.52. הנוסח המקורי נשמר. ליקט: גבריאל שטרסמן.

מעריב

השבוע לפני 35 שנה

מודיעים בזה לקהל הנכבד כי באישור המשטרה המוס־ מכים יועלו החל מיום 12.11.52 תעריפי הנסיעה בכל קוי השרות. פרטים מלאים יפורסמו.

הנהלת "דן"

בנימין וייצמן, אומר קדיש על קבר אביו, הנשיא המנוח

ישראלי – אלוף העולם בחובבות רדיו

ישראל זכתה באליפות העולם לחובבי רדיו. מבין אלפי המשתתפים בכל תפוצות תבל השיגו נציגי ישראל את המקום הראשון והשני. ישראלי שלישי נמצא בין 12 הראשונים ברשימה.

תוצאות והתחרות, שהתקיימה בתחילת השנה, סוכמו כעת ע"י מרכז הארגון העולמי של חובבי רדיו הנמצא בארה"ב.

באליפות העולם זכה זו הפעם השניה במשך השנתיים האחרונות מהנדס הרדיו הראשי של שדה התעופה בלוד מר שלמה מינאסטרסקי. את המקום השני השיג קצין צה"ל. השלישי הוא חובב תל־אביבי.

יורשו לעבור לבית־לחם לחג־המולד

ממשלת ישראל החליטה לקיים גם השנה את המסורת שנקבעה בשנים הקודמות ולהתיר לערבים ישראלים לחצות את הקוים לעבר הירדן בימי חג המולד.

כאשתקד יוכלו גם השנה כ־2000–3000 ערבים ישראליים לעבור את הקוים לעבר הירדן ולביקור של 36 שעות בעיר העתיקה ובבית לחם, כדי שיוכלו להשתתף בתפילות חג המולד.

רוסיה הזמינה עוד הדרים

רוסיה הגדילה את הזמנתה לתפוחי זהב מישראל מ־5 אלף ל־15 אלף תיבות.

הכמות הכוללת של ההדרים, שהזמינה רוסיה בישראל, מגיעה ל־835 אלף תיבות פרי.

הלווית הנשיא – מחר

ד"ר וייצמן יובא למנוחות ברחובות, לפי בקשתו.

ההודעה הרשמית אומרת: ממשלת ישראל מודיעה ביגון עמוק על פטירתו של נשיא המדינה הד"ר חיים וייצמן. הד"ר חיים בן עוזר ורחל ויצמן נפטר ונאסף אל עמיו הבוקר בשעה 5.55 בביתו ברחובות כשליד מטתו ניצבה רעייתו.

בית ישראל שרוי באבל כבד בהלקח ממנו בחיר האומה. הממשלה הקימה ועדה עליונה לביצוע סדרי ההלויה ותתכנס לישיבת אבל בשעה 10. לאות אבל הפסיק "קול ישראל" את שידוריו.

בימים אלה עמוד להימלא לנשיא 78 שנה.

ד"ר ויצמן היה רתוק למטתו למעלה משנה ובמשך הזמן הזה נבצר ממנו למלא את תפקידו כנשיא המדינה.

הידיעה על פטירת הנשיא פשטה חיש מהר בכל רחבי הארץ ואבל השתרר במדינה. הדגל הלאומי הורד עד חצי התורן מעל בנייני הממשלה ומוסדות ציבוריים.

בן־גוריון שולח ברכה לסטאלין

ראש ממשלת ישראל מר ד. בן־גוריון שלח הבוקר את המברק הבא למרשל סטאלין לרגל יובל המהפכה:

ביום השנה ה־35 למהפכת אוקטובר הגדולה מעביר אני לכבוד מעלתך איחולים כנים ביותר מאת ממשלת ישראל וממני לאושרך האישי ולאושרם ושגשוגם של ברית המועצות ועמיה. בתקופה זו של פיתוח מולדתנו ההיסטורית עומד לנגד עינינו חלקה של ברית המועצות בהנחלת התבוסה לאויב הנאצי והכרת תודתנו על תמיכת ברית המועצות מאז הקמת מדינת ישראל. מי יתן ויהיו אושר ושגשוג מנת חלקם של עמי ברית המועצות ושלום בר קיימא ישכון בתבל.

[illegible] (זכרון) מסרימה מכותה, המוצא הישר מתבקש להחזירו לגנר גרוסמן, רח' לורד ביירון מס' 4 (ע"י גורדון) ויבוא על שכרו

מחנה האסירים "מעשיהו" — נחנך אתמול ליד רמלה. בתמונה: קצין משטרה מחזיק מספריים, שבהן חתך שר המשטרה ב. שיטרית, את הסרט כאות לפתיחת המחנה.

הרוגים בדרום אפריקה

14 אפריקאים נהרגו ו־34 נפצעו בעיר קימברלי בדרום אפריקה עת ירתה המשטרה לתוך המון מתפרע של כורי יהלומים אפריקאיים במוצאי שבת. ההמון העלה באש את בנייני המשרדים והדואר שבמחנה הכורים, ורגמו באבנים את מכוניות המשטרה.

המתפרעים נתפזרו רק לאחר שהמשטרה ירתה לתוכו כדורים, באקדחים ובתת־מקלעים. מספר הקרבנות עלול עוד לגדול.

הוצאת [illegible]

ספר חדש

„עלילות בשחקים"

קובץ ספורי מלחמה באויר מאת פרץ עודד, אבק כנאל

מעלליהם של כובשי השחקים הישראליים במלחמת השחרור — [illegible] קימי והבשורה הראשונה בית ספר לטיסה בתקופת המנדט ועד להתנצות [illegible] בתקופת הקרבות.

להשיג בכל חנויות הספרים.

יהודי ארה"ב נוכח השינוי

המפנה העצום לטובת איזנהאואר, שניצחה בכל המדינות הגדולות, עורר את חיזורו של הדרום הדמוקרטי זה קרוב למאה שנה, תקע טריז בשורות הבוחרים מבין הפועלים, כמו מדינות חקלאיות "מובטחות" ומדינות במערב, הרחיק והצליח להחזיר גם לבריכים שהיו מבצר עוז של הדמוקרטים.

אין ספק כי התמורה תשנה שינוי רב את פרצופה של ההנהגה היהודית באמריקה. בגללה יירחקו רגליהן של דמויות כגון אושטיין בעולם היהודי והציוני בארה"ב ופנים חדשות יעלו כה נהגה.

שוב נפצעו 26 בתאונה

תאונת דרכים קשה ארעה הבוקר 20 ק"מ צפונית לבאר־שבע, בהתהפך מכונית משא שהובילה פועלים למצפה. כל 26 הפועלים נפצעו, מהם 4 קשה.

הפצועים הועברו לבית החולים "הדסה" בבאר־שבע, ונגבה נעזרה.

35 איש נפצעו ליד רחובות

35 איש נפצעו בתאונת דרכים הלילה בהתהפך אוטובוס של "אשרי" [illegible] הפצועים הועברו לבתי חולים [illegible] 12 נפצעו קשה.

ב"ה

שרה וחיים פרידמן — רחל ומרדכי זוסמן

ראשון לציון — אינדיאנפוליס, ארה"ב

מתכבדים בזה להזמין את ידידיהם להשתתף בשמחת כלולות בניהם

נחמה יהודית עב"ל יחזקאל נ"י

שתתקיים אי"ה בע"ג מרחשון תשי"ג (11 בנובמבר 1952) בשעה 5 בערב במלון [illegible], תל־אביב, רחוב הירקון 91

[illegible]

תוסף "אפולו" מנטרל את החומצה

מאת נטע עומרי

המודעות לשמירת איכות הסביבה גברה מאוד בשנים האחרונות, ועימה הצורך למצוא פתרונות לבעיות סביבתיות, הנגרמות על־ידי מפעלים ומתקנים, אשר פעילותם כרוכה בשריפת דלק או פחם.

לפני כשבע שנים היתה חברת החשמל (שתחנת הכוח שלה חינך צרכן הדלק הגדול בישראל) הראשונה שהחלה להשתמש בארץ בתוסף מיוחד, המנטרל את חומציותם של גזי הפליטה. התוצאה היתה: הקטנה מיידית בהשלכות השליליות שנגרמו באזורים בהן מופעלות תחנות הכוח הנוסקות במזוט.

התוסף מכונה "תוסף אפולו" – כשמה של החברה האמריקנית שפיתחה אותו ואת המתקנים המיועדים לשימוש בו. כעבור שלוש שנים הקימו היזמים האמריקנים את חברת אפולו כימיקלים וטכנולוגיות (ישראל), כאחד מסניפיה של מפעלים דומים, שהוקמו בארצות שונות בעולם. מפעלים אלה מנצלים את הידע שרכשה "אפולו" במשך 30 שנות פעילות, מחקר ופיתוח.

בעיירת הפיתוח אופקים הוקם מפעל חדיש ומודרני, המבוסס על תהליכי ייצור אוטומטיים, ומשתרע על שטח של 2,000 מ"ר. לרשימת הלקוחות הצטרפו בתי הזיקוק, מפעל האתילן, טלוגן, בלו־בנד ועוד.

"החומרים שפליטתם מתבטאת בנזק סביבתי, יוצרים קודם כל נזקים למתקני השריפה עצמם" – מסביר סעדיה ריס, מנכ"ל אפולו ישראל. "שריפה לא מושלמת גורמת להצטברות משקעים, לסתימות ולניצולת נמוכה יותר, ואילו החומציות גורמת לעיכול מתכות במערכת. בשנים האחרונות הצטרף למניעים הכלכליים הגורם של שמירת איכות הסביבה, אשר הפך הדורגה למניע העיקרי לשימוש בחומרים הכימיים המנטרלים".

מוצרי אפולו מיועדים לניטרול חומציות, להגנה בפני התחמצנות של מתכת הונדיום (הנמצאת בכל סוגי הדלק) ולשיפור הבעירה, תוך הפחתת פליטתם של חלקיקי קרבון שלא נשרפו. מוצר אחר מיועד לשיפור הניצולת של חמשקעים האלקטרו־סטטיים, הקולטים את אפר הפחם, בתחנות כוח פחמיות.

עם הפנים גם לייצוא

"אפולו" אינה חברת כימיקלים, במובן המקובל של המלה. היא עוסקת במכלול הפתרונות בנושאי פיתוח וייצור החומרים הכימיים, מלווים פיתוח, תכנון והתקנת המערכות הטכנולוגיות הנילוות – לשימוש בהם. היא עוסקת גם במיגון, ביקורת, אחזקה, בקרה וכד'. סגנון הפעילות אינו של "לייצר ולמכור". לגבי כל לקוח חדש מתנהלת פעילות מקדימה, הכוללת לימוד המתקן ודרכי הפעלתו, איתור הבעיות ובדיקת היתכנות הפתרונות, שיש לחברה להציע. רק אחר־כך מספקים את המתקן והתוספים.

מאז חוקם המפעל באופקים מיוצרים בו כל סוגי וכמויות החומרים הנדרשים בארץ. עד אז בוצעו ההתקשרויות עם החברה בארה"ב, באמצעות נציגותה בישראל. לאחרונה אף השקיעו היזמים בהפקת שני קווי ייצור חדשים. אלה מיועדים לייצור תוספים מותאמים למפעלים קטנים יותר, ואפילו כאלה המיועדים לפתור בעיות הכרוכות בשריפת הסולר במערכות הסקה ביתיות.

התפתחות חשובה נוספת: מו"מ מתקדם לשיווק מוצרי "אפולו" מישראל לכמה מדינות באירופה. המפעל באופקים תוכנן מלכתחילה, שלפחות 40% מתוצרתו תוכל להיות מיועדת לייצוא, והיום כבר בוקעים הניצנים הראשונים בכיוון זה.

סגנון ניהול אמריקני

המפעל עצמו מנוהל בסגנון אמריקני. יחסי עבודה תקינים ודגש רב על איכות הסביבה התעשייתית ועל תנאי העובד ורווחתו. גם הגישה אמריקנית באופיה. כשאנו שואלים על כמויות ייצור ועל היקפים כספיים, אנו נענים בחיוך. "גם ב'קוקה קולה' לא מדברים על דברים כאלה".

לעומת זה, מוכנים לספר לנו, שבעולם מייצרת "אפולו" עשרות סוגי תוספים, שאת כולם אפשר לייצר עתה גם בארץ, אך בפועל ייצרו כאן 10־12 סוגים. מוכנים להבהיר גם, שניתן להתאים מוצר מיוחד, כנגזרת של התאמת מוצר קיים לפתרון בעייה של צרכן ספציפי. מוכנים להרחיב בהסברים כימיים מפליגים, אך עד גבול ידוע.

כמו ב"קוקה קולה". מה שחשוב זו התוצאה הסופית: שריפה טובה יותר, פחות נזק למתקנים, חסכון כספי – ומה שחשוב עוד יותר: שיפור איכות הסביבה.

לפ.מ.א.

שפע ברכות ואיחולים
לדגל חנוכת
המפעל החדש

משה שמיר
ראש המועצה האזורית תמר
וישוביה

ברכות ואיחולים
לחברת פ.מ.א.
לפתיחת מפעלה החדש
במישור רותם

ההנהלה והעובדים
מפעל פוספטים בנגב

לפ.מ.א.

ברכות
ביום חגה

חברת ימית חיפה בע"מ
חיפה – נמל אשדוד – נמל אילת
– ירושלים – תל־אביב
– נמל תעופה בן־גוריון
דרור אלון, דרור אביבי

הפקה: שיווק

"שיווק" – מוספים מיוחדים במעריב
זאב ויזל / שרגל

יצחק שדה 17, תל־אביב
טל' 03-332082 ,5621974 ,5699133

המשביר לצרכן
15.11-20.11.87
סריגים
לנשים וילדים
15% הנחה
כולל מוצרי היוקרה St Michael
Marks & Spencer
(פרט להצעות מיוחדות)
נעלי בית
לנשים גברים וילדים
20% הנחה
יום מוצר
יום שני
16.11.87
20% הנחה
מבצע הזהב
קני מוצרי הלנה רובינשטיין ב-
20% הנחה
Helena Rubinstein

שורשים
סדרת הטלוויזיה הגדולה
WARNER HOME VIDEO
"Behold – the only thing greater than yourself"
PART 1
פרק 1
פרק 2
פרק 3
פרק 4
פרק 5
פרק 6
עכשיו
להשיג
בספריות הווידאו
המובחרות
כ-6 קלטות נפרדות.
WARNER HOME VIDEO
United Artists
מופץ ע"י: החברה הכללית למוסיקה (1973) בע"מ — הד ארצי רח' החילזון 4, רמת-גן, טל.